

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ACIBADEM MEHMET ALİ AYDINLAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**NARSİSİZMİN ROMANTİK İLİŞKİLERDEKİ PROBLEMLER İLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ: REDDEDİLME DUYARLILIĞI VE
AFFETMENİN ARACI ROLÜ**

SELİN MUTLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. Nilay Pekel Uludağlı

İSTANBUL-2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ACIBADEM MEHMET ALİ AYDINLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**NARSİSİZMİN ROMANTİK İLİŞKİLERDEKİ PROBLEMLER İLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ: REDDEDİLME DUYARLILIĞI VE
AFFETMENİN ARACI ROLÜ**

SELİN MUTLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. Nilay Pekel Uludağı

İSTANBUL-2023

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

16.06.2023

SELİN MUTLU

ÖNSÖZ

Tüm tez sürecim boyunca sabırlı ve motive edici tutumu ile bana yol gösteren ve her daim desteğini hissettiğim sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Nilay Pekel Uludağı'ya ve tez jürimde yer alarak tezime katkılarını sunan değerli hocalarım Doç. Dr. Belma Bekçi ve Doç. Dr. Olga Selin Hüner'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Yalnızca akademik hayatımda değil, her anımda tüm heyecanlarımı ve kaygılarımı bıkmadan, usanmadan dinleyen arkadaşlarıma ve bu meşakkatli yolda mesleğimde başarılı olacağıma dair beni her daim motive eden sevgili me çok teşekkür ederim. Hayatımda beni bu kadar iyi anlayan ve her şartta yanımda olan insanlar olduğu için kendimi çok şanslı hissediyorum.

Son olarak, tüm yol boyunca bana olan inançlarını derinden hissettiğim başta annem ve babam olmak üzere tüm aileme teşekkür ederim. Onların şefkati, fedakarlıkları, her zaman gönülden destekleyen tutumları ve arkamda dik duruşları beni bugün olduğum kişi haline getirdi.

Tezimi kız çocuklarının okumalarını her aşamada destekleyen ve benim bugünlere gelmemde emeği büyük olan, tez sürecimde kaybettiğim dedeme ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
BEYAN.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
EKLER LİSTESİ.....	xvi
ÖZET.....	1
ABSTRACT.....	2
GİRİŞ.....	4
1.1. Araştırmanın Amacı.....	6
1.2. Araştırmanın Soruları.....	7
1.3. Araştırmanın Önemi.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR

1.1. Narsisizm.....	10
1.1.1. Narsisizm Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	10
1.1.2. Kuramsal Açıdan Narsisizm.....	11

1.1.3. Narsistik Kişilik Bozukluğu (NKB)	15
1.1.4. DSM’de Narsistik Kişilik Bozukluğu.....	15
1.1.5. Narsistik Kişilik Bozukluğu (NKB) Yaygınlığı, Risk Faktörleri ve Eştanı.....	17
1.1.6. Normal ve Patolojik Narsisizm.....	18
1.1.7. Grandiyöz ve Kırılgan Narsisizm.....	20
1.1.8. Narsistik Kişilik Özellikleri.....	22
1.2. Affetme.....	23
1.2.1. Kavramsal Açıdan Affetme.....	23
1.2.2. Affetme Süreci.....	25
1.2.3. Affetme Bileşenleri.....	26
1.2.4. Affetme Modelleri.....	26
1.2.5. Affetmenin Etkileri.....	29
1.2.6. Affetme ve Narsisizm ile İlgili Araştırmalar.....	30
1.3. Reddedilme Duyarlılığı.....	31
1.3.1. Kavramsal Açıdan Reddedilme Duyarlılığı.....	31
1.3.2. Reddedilme Duyarlılığı Modeli.....	33
1.3.3. Reddedilme Duyarlılığının Özellikleri.....	34
1.3.4. Reddedilmeye Verilen Tepkiler.....	36
1.3.5. Reddedilme Duyarlılığı ve Narsisizm ile İlgili Araştırmalar.....	37
1.4. İlişki Dinamikleri.....	37
1.4.1. İlişki İstikrarı.....	37
1.4.2. İlişkisel Çatışma.....	41
1.4.3. Çatışma Çözme Stilleri.....	42

1.4.4. Romantik İlişkiler ve Narsisizm ile İlgili Araştırmalar.....	45
1.4.5. Romantik İlişkiler ve Affetme ile İlgili Araştırmalar.....	46
1.4.6. Romantik İlişkiler ve Reddedilme Duyarlılığı ile İlgili Araştırmalar.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Örneklem.....	48
2.2. Veri Toplama Araçları.....	53
2.2.1. Bilgilendirilmiş onam formu (Ek 1)	54
2.2.2. Kişisel Bilgi Formu (Ek 2)	54
2.2.3. Beş Faktör Narsisizm Ölçeği (BFNÖ)	55
2.2.4. Heartland Affetme Ölçeği (HAÖ)	56
2.2.5. Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği (RDÖ)	56
2.2.6. İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ)	57
2.2.7. Romantik Partner Çatışma Ölçeği (RPÇÖ)	57
2.3. İşlem.....	59
2.4. Verilerin Analizi.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Verilerin Düzenlenmesi.....	61
3.2. Betimsel Analizler.....	62

3.2.1. Katılımcıların kırılğan ve grandiyöz narsisizm puanlarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılması.....	62
3.2.2. Katılımcıların kırılğan ve grandiyöz narsisizm puanlarının yaşlarına göre karşılaştırılması.....	63
3.3.3. Katılımcıların ilişki istikrarı puanlarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılması.....	65
3.3.4. Katılımcıların ilişki istikrarı puanlarının yaşlarına göre karşılaştırılması.....	66
3.3.5. Katılımcıların ilişki problemleri puanlarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılması.....	67
3.3.6. Katılımcıların ilişki problemleri puanlarının yaşlarına göre karşılaştırılması.....	68
3.3. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları.....	69
3.4. Hiyerarşik Regresyon Analizleri.....	69
3.4.1. İlişki İstikrarının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	72
3.4.2. İlişki Problemlerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	74
3.5. Aracılık Analizleri.....	76
3.5.1. Kırılğan Narsisizm Kapsamında Önerilen Araştırma Modelinin Test Edilmesi.....	77
3.5.2 Grandiyöz Narsisizm Kapsamında Önerilen Araştırma Modelinin Test Edilmesi.....	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1. Demografik Özelliklere Göre Narsisizm Düzeylerinin Tartışılması.....	82
4.2. Demografik Özelliklere Göre Bireylerin İlişki İstikrarının Tartışılması.....	86
4.3. Demografik Özelliklere Göre Bireylerin İlişki Problemlerinin Tartışılması.....	88
4.4. İlişki İstikrarı, Affetme ve Reddedilme Duyarlılığına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	91
4.5. İlişki İstikrarı, Kırılgan ve Grandiyöz Narsisizme İlişkin Bulguların Tartışılması.....	92
4.6. İlişki Problemleri, Affetme ve Reddedilme Duyarlılığına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	96
4.7. İlişki Problemleri ile Kırılgan ve Grandiyöz Narsisizme İlişkin Bulguların Tartışılması.....	98
4.8. Kırılgan Narsisizm ile Affetme ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Tartışılması.....	100
4.9. Grandiyöz Narsisizm ile Affetme ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Tartışılması.....	102
4.10. Affetmenin Kırılgan Narsisizm ile İlişki İstikrarı ve İlişki Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolünün Tartışılması.....	104

4.11. Reddedilme Duyarlılığının Kırılgan Narsisizm ile İlişki İstikrarı ve İlişki Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolünün Tartışılması.....	107
---	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç.....	110
5.2 Sınırlılıklar ve Öneriler.....	114

KAYNAKÇA.....	117
----------------------	------------

EKLER.....	159
-------------------	------------

KISALTMALAR

NKB: Narsistik Kişilik Bozukluğu

BFNÖ: Beş Faktör Narsisizm Ölçeği

HAÖ: Heartland Affetme Ölçeği

RDÖ: Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği

İİÖ: İlişki İstikrarı Ölçeği

RPÇÖ: Romantik Partner Çatışma Ölçeği

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.....</i>	49
Tablo 2. <i>Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kırılgan ve Grandiyöz Narsisizm Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişki Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları.....</i>	63
Tablo 3. <i>Katılımcıların Yaşlarına Göre Kırılgan ve Grandiyöz Narsisizm Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları.....</i>	64
Tablo 4. <i>Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre İlişki İstikrarı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları.....</i>	66
Tablo 5. <i>Katılımcıların Yaşlarına Göre İlişki İstikrarı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları.....</i>	67
Tablo 6. <i>Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre İlişki Problemleri Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar T-testi Sonuçları.....</i>	68
Tablo 7. <i>Katılımcıların Yaşa Göre İlişki Problemleri Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları.....</i>	69
Tablo 8. <i>Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları.....</i>	71
Tablo 9. <i>İlişki İstikrarının Affetme ve Reddedilme Duyarlılığı, Kırılgan Narsisizm ve Grandiyöz Narsisizm Tarafından Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....</i>	73

Tablo 10. <i>İlişki Problemlerinin Affetme ve Reddedilme Duyarlılığı, Kırılğan Narsisizm ve Grandiyöz Narsisizm Tarafından Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları</i>	75
---	----

Tablo 11. <i>Affetme ve Reddedilme Duyarlılığının, Kırılğan Narsisizm ile İlişki İstikrarı ve İlişki Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolünün Tartışılmasına İlişkin Sonuçlar</i>	79
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. <i>Yatırım Modeli</i>	40
Şekil 2. <i>Önerilen Araştırma Modeli</i>	76
Şekil 3. <i>Yapısal Modelde Hesaplanan Standardize Edilmiş Yol Katsayıları</i>	77
Şekil 4. <i>Düzenlenmiş Yapısal Modelde Hesaplanan Standardize Edilmiş Yol Kat Sayıları</i>	78
Şekil 5. <i>Yapısal Modelde Hesaplanan Standardize Edilmiş Yol Katsayıları</i>	80

EKLER LİSTESİ

EK A. Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	159
Ek B. Demografik Bilgi Formu.....	161
Ek C. Beş Faktörlü Narsisizm Ölçeği.....	165
Ek D. Heartland Affetme Ölçeği.....	168
Ek E. Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği.....	170
Ek F. İlişki İstikrarı Ölçeği.....	172
Ek G. Romantik Partner Çatışma Ölçeği.....	175
Ek H. Etik Onay.....	178

ÖZET

Bu çalışmada, narsistik kişilik özellikleri ile romantik ilişki istikrarı ve ilişki problemleri arasındaki ilişkide affetme ve reddedilme duyarlılığının aracı rolü incelenmektedir. Çalışmada, narsistik kişilik özellikleri kırılğan ve büyüklenmeci narsisizm alt boyutları üzerinden incelenmiştir. Araştırma 247 katılımcıyla yürütülmüştür. Katılımcıların 143'ü kadın, 103'ü erkektir. Araştırmaya katılan bir kişi cinsiyetini belirtmek istememiştir. Çevrimiçi yol aracılığı ile ulaşılan katılımcılara sıra etkisi gözetilerek "Demografik Bilgi Formu", "Beş Faktörlü Narsisizm Ölçeği", "Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği", "Heartland Affetme Ölçeği", "İlişki İstikrarı Ölçeği" ve "Romantik Partner Çatışma Ölçeği" sunulmuştur. Analiz için SPSS ve Jamovi programları kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında, cinsiyetin kırılğan narsisizm ile ilişkili olduğu; yaşın ise grandiyöz narsisizm ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Yapılan hiyerarşik regresyon analizleri sonucunda kırılğan narsisizmin affetmeyi negatif, reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordadığı; grandiyöz narsisizmin ise affetme ve reddedilme duyarlılığını negatif yönde, ilişki problemlerini pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca, affetmenin ilişki istikrarını ve ilişki problemlerini negatif yönde yordadığı; reddedilme duyarlılığının ise ilişki istikrarını negatif, ilişki problemlerini pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Ardından yapılan aracılık analizleri sonucunda, affetme ve reddedilme duyarlılığının kırılğan narsisizm ile ilişki istikrarı ve ilişki problemleri arasında aracı rol oynadığı bulunmuştur. Araştırma bulguları ilgili literatür eşliğinde tartışılmış ve gelecekteki araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur. Son olarak, çalışmanın kuramsal ve klinik alana sağlayabileceği olası katkılardan bahsedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kırılgan Narsisizm, Grandiyöz Narsisizm, Affetme, Reddedilme Duyarlılığı, İlişki İstikrarı, İlişki Problemleri

ABSTRACT

In this study, the mediating role of forgiveness and rejection sensitivity in the relationship between narcissistic personality traits and romantic relationship stability and relationship problems is examined. In the study, narcissistic personality traits were examined through the sub-dimensions of vulnerable and grandiose narcissism. The research was conducted with 247 participants. 143 of the participants were female, 103 were male. One participant in the study did not want to indicate their gender. "Demographic Information Form", "Five-Factor Narcissism Scale", "Rejection Sensitivity Scale", "Heartland Forgiveness Scale", "Relationship Stability Scale" and "Romantic Partner Conflict Scale" were presented to the participants reached via the online route, considering the order effect. SPSS and Jamovi programs were used for analysis. According to the results of the analysis, gender is associated with vulnerable narcissism; age was found to be negatively associated with grandiose narcissism. As a result of hierarchical regression analysis, vulnerable narcissism predicted forgiveness negatively and sensitivity to rejection positively; On the other hand, it was found that grandiose narcissism predicted forgiveness and rejection sensitivity negatively and relationship problems positively. In addition, forgiveness predicts relationship stability and relationship problems negatively; On the other hand, rejection sensitivity negatively predicted relationship stability and positively predicted relationship problems. As a result of subsequent mediation analyzes, it was found that forgiveness and rejection sensitivity played a mediating role between vulnerable narcissism and relationship stability and relationship problems. The research findings

were discussed in the light of the relevant literature and suggestions were made for future research. Finally, the possible contributions of the study to the theoretical and clinical field are mentioned.

Key Words: Vulnerable Narcissism, Grandiose Narcissism, Forgiveness, Rejection Sensitivity, Relationship Stability, Relationship Problems

GİRİŞ

Kişiler arası ilişkilerde yaşanan problemler bireyleri birçok açıdan etkilediği için çağımızın en temel sorunları içerisinde yerini almaktadır (Erözkan, 2004a). Bireyler romantik ilişkileri aracılığı ile bir başkası ile yakınlık kurma, paylaşımında bulunma ve kendini açma gibi deneyimleri yaşama fırsatına sahip olurlar (Feiring, 1996). Bu noktada ilişkilerin insan hayatındaki rolü göz önünde bulundurulduğunda, romantik ilişkilerin sürdürülebilmesine dair faktörlerin anlaşılmasının bireylerin yakın ilişkilerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Romantik ilişkiler üzerinde bireyin aile yaşantısı (Donnellan ve ark., 2005; Doyle ve ark., 2003) ya da kendi bireysel özellikleri (Kim ve Capaldi, 2004) gibi çok sayıda faktör rol oynayabilmektedir. İlgili literatür incelendiğinde bu bireysel özellikler arasında özellikle psikolojik problemlerin (Sharabi ve ark., 2016) ve kişilik özelliklerinin (Meydan ve Dottan, 2017) temel bir rolü olduğu görülmektedir. Kişilik özellikleri açısından daha derinlemesine bakıldığında, araştırmalar narsistik kişilik özelliklerinin, çiftler arasında düşük ilişki doyumu, düşük ilişki yatırımı ve negatif çatışma çözme davranışları gibi ilişki içerisinde sorunlara yol açtığını göstermektedir (Campbell ve Foster, 2002; Foster ve ark., 2006; Foster, 2008; Lavner ve ark., 2015). Bu kapsamda narsisizm ile zayıf ilişki işleyişi arasındaki ilişkinin temelini anlamak ve sonuçlarını ortaya çıkarmak romantik ilişkilerin kalitesini arttırmak ve devamlılığını sağlamak adına önem arz etmektedir. Bu nedenle bu araştırmada narsistik kişilik özelliklerinin; ilişki istikrarı ve ilişki problemleri ile ilişkisi incelenecektir.

Literatüre bakıldığında yapılan çalışmaların daha çok ilişki doyumu ve grandiyöz narsisizm arasındaki ilişkiye odaklandığı görülmektedir (Lavner ve ark., 2016; Seidman, 2016). Kırılgan narsisizmin ilişkilere olan etkisinin araştırıldığı çalışmalar nispeten azdır. Bu nedenle bu çalışmada narsisizmin hem grandiyöz hem de kırılgan türüne dikkat çekilmiştir.

Romantik ilişkileri etkileyen bir diğer faktör ise bireylerin reddedilme duyarlılığıdır. Kaygı içerisinde diğerlerince reddedilmeyi bekleme ve bu sürece aşırı tepki gösterme reddedilme duyarlılığı olarak tanımlanmaktadır (Downey ve Feldman, 1996). Kişiler arası ilişkilerde tekrarlı olarak deneyimlenen duyarlılıklar bir süre sonra reddedilme duyarlılığına evrilmekte ve yakın ilişkilerde problemlere sebep olabilmektedir (Erözkan, 2004a). Literatürde reddedilme duyarlılığının altında yatan nedenlerden birinin narsistik kişilik özellikleri olduğu görülmektedir (Besser ve Priel, 2010; Campbell ve Foster, 2002; Twenge ve Campbell, 2003). Narsistik özelliklere sahip bireylerin başkaları tarafından takdir edilme ve onaylanmaya dair ihtiyaçları, reddedilmeye karşı aşırı bir duyarlılığa sahip olmalarına sebep olmaktadır (Besser ve Priel, 2010). Bu ihtiyaçları karşılanmayan bireyler dışarıdan gelen eleştirilere karşı aşırı öfke ve saldırganlık gösterebilmektedir (Kernberg, 1975; Twenge ve Campbell, 2003). Benzer şekilde Finzi-Dotton ve arkadaşlarının (2011), narsisizm ve kişiler arası ilişkilere dair yaptığı bir çalışmada, narsistik özelliklere sahip kişilerin ilişkilerde yakınlıktan korkmasının sebebinin reddedilme duyarlılığı olduğu bulunmuştur.

Kişiler arası ilişkilerde kaçınılmaz şekilde problemler yaşanabilmektedir. Bireyler, özellikle romantik ilişkilerinde partnerleriyle yaşadıkları çatışma ve anlaşmazlıklar sonucunda incinebilir. Bu olumsuz süreçler partnerlerin ilişkiye dair tutum ve duygularını da negatif yönde etkileyebilmektedir. Affetme ise yaşanan bu

deneyimlerle başa çıkabilme ve romantik ilişkilerin sürdürülebilmesi adına önem arz etmektedir (Fincham, 2000; Gordon ve Baucom, 2003). Araştırmalar narsisizmin affetme sürecini engelleyici rol oynayabildiğini göstermektedir (Emmons, 2000; McCullough, 2000). Bireylerin narsistik kişilik özellikleri arttıkça genel affetme eğilimleri azalmaktadır (Sezer ve Murat, 2020). İlişki sürecinde narsist bireylerin kendilerini üstün görüp hak iddia etmeleri ve karşısındaki bireyi suçlu görmeleri affetmeyi engellemektedir (Çardak, 2012).

Yapılan araştırmalarda narsisizmin hem reddedilme duyarlılığı hem de affetme ile bağlantılı olduğu görülmektedir (Besser ve Priel, 2010; Emmons, 2000; McCullough 2000; Strelan, 2007). Narsisizm, reddedilme duyarlılığı ve affetme ile ilişkilirse, bu bağlantının romantik ilişkiler adına çeşitli sonuçları olabilir. Buna göre narsisizmin reddedilme duyarlılığı ve affetmeyi yordamasını, bu değişkenlerin de romantik ilişkiler üzerinde rol oynamaları olasıdır. Bu nedenle bu çalışmada narsistik kişilik özelliklerinin romantik ilişkilerde ilişki doyumu, ilişki yatırımı, çatışma çözme davranışları ve alternatif partner arama davranışları ile olan ilişkisinde reddedilme duyarlılığı ve affetme davranışının aracı rolü incelenecektir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın ilk amacı narsistik kişilik özelliklerinin romantik ilişkilerde ilişki istikrarı ve ilişki problemleri ile ilişkisini incelemektir. Araştırmanın diğer amacı ise narsistik kişilik özelliklerinin romantik ilişkilerde ilişki istikrarı ve ilişki problemleri ile ilişkisinde reddedilme duyarlılığı ve affetme davranışının aracı rolünü incelemektir. Ek olarak araştırmada narsisizmin iki alt boyutunun (kırılgan ve

grandiyöz narsisizm) bu ilişkilerde bir farklılaşma yaratıp yaratmadığının ortaya konulması hedeflenmektedir.

1.1.1 Araştırmanın Soruları

Araştırmada, araştırmanın temel amacına yönelik olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Bireylerin narsistik kişilik özellikleri, ilişki istikrarları ve ilişki problemleri demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş) göre farklılaşmakta mıdır?
2. Bireylerin narsistik kişilik özellikleri, reddedilme duyarlılıkları ve affetme eğilimleri, bireylerin ilişki istikrarını yordamakta mıdır?
3. Bireylerin narsistik kişilik özellikleri, reddedilme duyarlılıkları ve affetme eğilimleri, bireylerin ilişki problemlerini yordamakta mıdır?
4. Bireylerin reddedilme duyarlılıkları ve affetme eğilimleri, narsistik kişilik özellikleri ile ilişki istikrarı ve ilişki problemleri arasındaki ilişkilerde aracı rol oynamakta mıdır?

1.1.2 Araştırmanın Önemi

Türkiye’de narsisizmle ilgili yapılan çalışmalar özellikle narsisizmin bir alt boyutu olan kırılğan narsisizm özelinde oldukça sınırlı düzeydedir. Yapılan çalışmalarda genellikle narsisizmin büyülenmeci boyutu ele alınmaktadır. Bu nedenle bu araştırmada narsisizmin iki alt boyutunun da ele alınması narsisizmin farklı boyutlarıyla kavramsal olarak daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Narsisizm kavramına bakıldığında, bu kavramın bireyleri birçok açıdan (özellikle sosyal ve kişiler arası ilişkilerde) etkilediği görülmektedir. Tanı kriterlerinde yer alan özellikler bakımından (empati yoksunluğu, üstün olduğuna dair düşünceler vb.) narsisizmin romantik ilişkileri negatif yönde etkilediği raporlanmıştır (Meydan ve Dottan, 2018). Bu nedenle bu araştırma özelinde narsisizmin romantik ilişkiler (ilişki sürdürülebilirliği ve ilişkisel çatışmalar) ile ilişkisinin incelenmesinin bireylerin romantik ilişkilerine dair dinamiklerinin anlaşılması ve psikoterapi alanında bu konularda çalışılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bir diğer taraftan narsisizm ile ilişki istikrarı ve çatışma çözme davranışları arasında bir ilişki varsa, bu ilişkiye ne gibi değişkenlerin aracılık ettiği tam olarak bilinmemektedir. İlgili literatürde kişilerarası ilişkileri önemli ölçüde etkilediği düşünülen affetme ve reddedilme duyarlılığının, hem ilişki istikrarı ve çatışma çözme davranışları (Downey ve Feldman, 1996; Exline ve ark., 2004; Fincham ve Beach, 2002) hem de narsistik kişilik özellikleriyle (Besser ve Priel, 2010; Meydan ve Dottan, 2018) ilişkili olduğuna dair kuramsal açıklamalar ve araştırmalar bulunmaktadır. Ancak, literatürde bilindiği kadarıyla bu değişkenleri birlikte inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu doğrultuda araştırma içerisindeki değişkenlerin seçiminde; affetme ve reddedilme duyarlılığının, bireylerin ilişki istikrarı ve ilişki doyumları ile ilişkili olabilecek önemli değişkenler olduğu göz önünde bulundurulmuştur.

Bu araştırmada ilgili literatür kapsamında kavramsal olarak birbirleri ile ilişkili olabilecek tüm bu değişkenleri bir arada incelenmek ve söz konusu değişkenlerin birbirleri ile doğrudan ilişkili olabildiği gibi dolaylı olarak da ilişkili olabileceğini gösteren bir model ortaya koymak hedeflenmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçların

bireylerin kişilik özellikleri ile romantik ilişkileri arasındaki ilişkiye dair ilgili literatürdeki boşlukları dolduracağı ve yeni çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ek olarak bu çalışmanın narsistik kişilik özellikleri gösteren bireyler ve romantik ilişkilerde problem yaşadıkları partnerleri ile çalışan birey ve çift terapistleri için yol gösterici bir çalışma olması hedeflenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR

1.1. Narsisizm

1.2.1. Narsisizm Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Psikolojide birçok alanda çalışılan bir kavram olan narsisizm, psikanaliz (Freud, 1914/1957), nesne ilişkileri (Kernberg, 2004), kendilik psikolojisi (Kohut, 1977) kuramlarının temel parçalarından biridir. Narsisizm, DSM-V’te bir kişilik bozukluğu olarak tanımlanırken (APA, 2013), kişilik psikolojisi içinde bir kişilik özelliği, kişiler arası ilişkileri etkileyen bir dinamik ve romantik ilişkilerde ilişki doyumunu belirleyen özelliklerden biri olarak yer almaktadır (Ekşi ve Demirci, 2017; Wurst ve ark., 2017).

Narsisizm kavramının kökenine bakıldığında bu kavramın Yunan mitolojisindeki “Narkisos” mitinden doğduğu görülmektedir. Bu mite göre Narkisos olağanüstü derecede yakışıklı ve etkileyici bir gençtir. Çevresindeki birçok kişi Narkisos’un yakışıklılığından etkilenmektedir. Efsaneye göre bir gün Ekho isimli bir su perisi Narkisos’a aşık olur. Fakat Narkisos Ekho’nun aşkına karşılıksız kalır ve onu sert bir şekilde reddeder. Bir gün Narkisos’a aşık olan biri Narkisos için “sevsin ama sevdiğine kavuşmasın” dileğinde bulunur. Bu dilek bir süre sonra Tanrılar tarafından kabul edilir ve Narkisos su üzerindeki kendi yansımasının güzelliğine aşık olur. Narkisos aşıktır fakat aşık olduğu nesne yine kendisidir. Ulaşamadığı aşkının peşinde bir ömür geçiren Narkisos en sonunda imkansız olan bu aşka kavuşmak için çabalarken suya düşer ve boğularak ölür (Campbell ve Miller, 2011; Morelli ve

Couderc, 2011). Narkisos, başka birine romantik olarak bağlanmaya açık değildi. Ona aşık ve kendisini adanmış olan Ecko'nun aşkına karşılık vermeden istediği mükemmel partneri aramaya devam etti. Sonunda, Narsisus aradığı mükemmelliği kendisinde buldu ve kendi yansımasına âşık oldu ve hikâyenin sonunda ulaşamadığı aşkıyla öldü (Campbell ve Foster, 2002).

1.3.2. Kuramsal Açıdan Narsisizm

Narkisos efsanesinin içeriğine bakıldığında günümüzde “narsisizm” olarak kullanılan ve kendini beğenmişlik ve benmerkezcilik özellikleri gösteren narsistik kişilik örüntüsü ile ilişkili olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2019; Twenge ve Campbell, 2009). Narkisos efsanesini “Narkisos benzeri” ifadesi ile otoerotik bir cinsel duruma atfetmek için kullanan ilk isim İngiliz hekim Havelock Ellis'tir (Campbell ve Miller, 2011). Ellis'e göre (1898), bu kişilerdeki temel eğilim cinsel dürtülerin adeta emilmesi ve kendini beğenmişliğin içerisinde kaybolmasıdır. “Narsisizm” kelimesinin ilk kullanımı ise 1899 yılında, Paul Nacke tarafından kendiliğin cinsel bir nesne olarak ele alındığı otoerotizm ile ilgili olarak yazılan bir makalede olmuştur (Levy ve ark., 2011). Nacke'nin ardından Isidor Sadger (1908, 1910), normal olarak kabul edilen (çocuklukta ve bazı yetişkinlerde görülen) bir bencillik ve kendini sevme düzeyi ile kişinin kendi bedenine dair gösterdiği aşırı değer ve yatırımını içeren patolojik biçimler arasında ayrım yapmıştır (aktaran, Campbell ve Miller, 2011).

Narsisizm psikanalitik literatürde çok önemli bir kavramdır. Freud ilk olarak narsisizmden 1910'da "Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme"ye (1905/1957) eklenen bir dipnotta bahsetmiştir. Fakat narsisizm hakkındaki en kapsamlı düşüncelerini

"Narsisizm Üzerine: Bir Giriş" (1914/1957) makalesinde yazmıştır. Bu makalede, narsisizmin dinamik karakteristiğinin, kişinin benlik duygusunu azaltacak herhangi bir bilgi veya duyguyu sürekli olarak farkındalıktan uzak tutmasına dikkat çekmiştir (Freud,1914). Bu makale narsisizmin en önemli çalışmalarından kabul edilmektedir (Karaaziz ve Erdem-Atak, 2013). Sigmund Freud, narsisizmi, dış dünyadan çekilen libidonun kendi benliğine yöneltilmesi olarak tanımlamıştır (Freud, 1914/1957). Narsisizmi sapkınlık olarak değil; gelişimin doğal bir parçası olarak görmüştür. Freud, bireyin dış dünyaya yönelik nesne yatırımının çekilmesi ile oluştuğunu belirttiği narsisizmi birincil ve ikincil narsisizm olarak ayırmıştır. Birincil narsisizm bireyin erken çocukluk döneminde kendisini dış dünyadan ayırma becerisi olmadığı için kendini bir sevgi nesnesi olarak gördüğü normal bir gelişim aşamasıdır. İkincil narsisizm ise sonrasındaki dönemde bireyin aradığı sevgi nesnesine ulaşamamasından dolayı libidonun yeniden kişinin kendi benliğine yönelmesi ile karakterize patolojik özellikler içermektedir. Freud, narsisizmi birincil narsisizm üstüne eklenmiş olan ikincil narsisizm olarak tanımlamıştır (Freud, 1914/1957).

1911 yılında Otto Rank, kadın hastaları ile olan çalışmalarına dayanarak yalnızca narsisizm üzerine ilk psikanalitik makaleyi yazmıştır. Bu ve sonraki çalışmalarında Rank, narsisizmi yalnızca cinsellik kapsamında değil, aynı zamanda savunma görevi gören bir kibir ve kendini beğenmişlik olarak tanımlamıştır (Rank, 1911/1971).

Narsisizm kavramı ile ilgili olarak Freud sonrasında, Otto Kernberg ve Heinz Kohut gibi çeşitli kuramcılar farklı kuramlar geliştirmişlerdir. Bu teorilerin ortak noktasının temelde narsisizmin erken çocukluk dönemindeki problemleri ve travmatik nesne ilişkileriyle ilgili olduğu görülmektedir (Erdoğan ve Şahin, 2020). Nesne

ilişkileri teorisyenlerinden olan Kohut (1971), narsisizmi gelişimsel bir süreç olarak görmüş, patolojik narsisizmi ise gelişim içerisindeki bir duraksama olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda, narsistik kişilik bozukluğunun kişinin benlik yapısındaki temel kusurdan kaynaklandığını öne sürmüştür. Kohut'a göre (1971/1977), birey erken dönem gelişim sürecindeki kritik dönemlerde kendilik nesnesi olan ebeveynlerinden yeterli empatik geri bildirimi alamadığı ve gerekli şekilde aynalanmadığı için benlik saygısını düzenleme yeteneğini geliştiremez. Bu nedenle, yetişkin olduğunda şişirilmiş benlik algısı ve aşağılanma duyguları arasında ikilem içerisinde kalır. Bu süreçte ebeveynleri tarafında yeterli empatik geribildirim alamayan birey, benlik saygısını diğerlerinin beğeni ve değer algısı üzerinden düzenlemeye çabalamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının yalnızca belirli özelliklerine değer vermeleri ve başarılarının abartılmaları, ilerleyen süreçte çocuğun herhangi bir hatasında kendisine dair yoğun bir utanç ve suçluluk duymasına neden olmaktadır (Kohut, 1971/1977).

Kohut'a benzer şekilde nesne ilişkileri kuramcılarında biri olan Kernberg (1975), narsisizmin bireyin erken yaşlarda kendisine reddedici ve soğuk davranan fakat belirli yönlerini takdir eden ebeveynlerle yaşamış olduğu deneyimlere dayanan bir savunma mekanizması olarak geliştiğini ifade etmiş ve bu sürecin narsist bireyin kendisini idealize etmesine ve diğer kişileri değersizleştirmesine sebep olduğunu söylemiştir. Kernberg (2004), narsistik kişiliği patolojik bir yapı olarak görmektedir. Patolojik narsisizm, patolojik şekilde kendini sevme, kendine aşırı odaklanma ile karakterizedir ve büyüklenmeci davranışlar, teşhircilik, diğerlerinden özel ve üstün olma düşüncesini içermektedir. Kernberg (1975), narsistik eğilimleri olan bireylerin çevrelerindeki diğerlerinin kendilerine hayranlık duyması ile ilgili yoğun bir

bağımlılık geliştirebildiklerini ifade etmiştir. Temelindeki saldırganlık ve öfke duyguları ile şişirilmiş bir kendilik imgesine bürünen narsistik bireyler, benliklerinde değersiz gördükleri parçaları çevrelerindeki diğer bireylere yansıtarak onların değersiz olduklarına inanmaktadırlar. Narsistik bireyler çoğunlukla keder ve hasret gibi duyguları hissetmekten yoksunlardır (Kernberg, 2004).

Horney'e (1939) göre narsisizm, gerçekçi bir temele dayanmadan bireyin kendisine yönelik aşırı sevgi ve hayranlığından oluşmaktadır. Narsisizm aslında kendini sevmekle değil; kendine yabancılaşmakla ilgilidir. Bu nedenle narsistik eğilimleri olan bireyler kendilerine ve çevrelerindeki diğer kişilere yabancılaşmaktadırlar (Horney, 1939). Narsistik eğilim, kendini ve bir başkasını sevebilme kapasitesi ile ters orantılıdır. Bir başka deyişle narsistik eğilimler arttıkça bireylerin kendini ve bir başkasını sevebilme kapasitesi azalmaktadır. Horney (1939) ayrıca narsisizmde benlik saygısı ve kendini yüceltme/büyük görme duygusunun birbirinden ayrılmasını savunmuştur. Bunun temel sebebi narsisizmin benliğin gerçekçi olmayan düzeyde şişirilmiş olmasıdır (Levy ve ark., 2011, aktaran Ekşi ve Demirci, 2017). Narsistik savunmaların temeldeki işlevi, bireyi içinde bulunduğu ve ıstırap veren hiçlik duygusundan korumaktır (Horney, 1939).

Dinamik bakış açısından yorumlandığında; narsistik kişiliğe sahip bireylerin narsistik çekirdeklerine aşırı sadakat gösteren, fakat bununla beraber narsistik çekirdeklerini aşırı değersizleştiren, en içe dönük ve patoloji düzeyi en yüksek olan kişilik örgütlenmesi olduğu görülmektedir (Ceylan, 2010). Narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireyler erken dönemde olması gerektiğinden az nesne yatırımları ile şekillenmektedir. Bu sebeple bu bireyler temelde ilkel savunma mekanizmalarını

kullanırlar (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013). Morrison (1989) ise narsistik öfkenin kökeninde yer alan duygunun utanç olduğunu savunmuştur.

Bir diğer yandan, Millon (1969) narsisizmin, ebeveynlerin çocuklarına karşı aşırı hoşgörölü ve koruyucu yaklaşımları, sürekli olarak onay vermeleri ve onlara aşırı değer biçmeleri gibi davranışların bir sonucu olarak öğrenilen bir dizi biliş ve davranışsal kalıplar olduğunu ileri sürmüştür.

1.3.3. Narsistik Kişilik Bozukluğu (NKB)

Narsisizm; benliğin aşırı bir biçimde şişirilmesi, benliğe dair gerçekçi olmayan pozitif yönlü düşünceler, bireyin aşırı derecede kendisine odaklı olması, özel ve üstün olduğuna inanması, kişiler arası ilişkilerinde empati yoksunluğu yaşaması ile karakterizedir (Campbell ve Foster, 2007). Kişilerin çocukken deneyimledikleri korku, başarısızlık ve bağımlılık gibi ihtiyaçlarının karşılanamaması ve kişilerin davranışlarına yönelik yıkıcı eleştiriler almaları patolojik narsisizme ve ilerleyen süreçte Narsistik Kişilik Bozukluğu (NKB) gelişmesine neden olmaktadır (Güleç ve Köroğlu, 1998: 742).

Özçetin ve arkadaşları (2008), kişiliği; kişiye özgü özellikler ile kişiye dair duygu, düşünce ve davranışlarının tahmin edilebilir boyutta ele alındığı durağan bir durum olarak tanımlamışlardır. Kişilik bozukluğu ise normal kişilikten sapma olarak görölmektedir (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013). Narsistik Kişilik Bozukluğu ilk defa 1913 yılında Ernest Jones'un yazmış olduğu "Tanrı Kompleksi" adlı makalesinde tanımlanmıştır (McWilliams, 2017).

1.3.4. DSM’de Narsistik Kişilik Bozukluğu

Narsistik Kişilik Bozukluğu (NKB) ilk defa 1980 yılında DSM-III’te (APA, 1980) şu belirtilerle yer almıştır: Büyüklenmeci tarzda özel ve benzersiz hissetme; güç, başarı gibi kavramlara sahip olduğuna inanma, negatif hayat olaylarına tahammül edememe; sorumluluk almaksızın herhangi bir konuda imtiyaz talep etme; minimum düzeyde empati yapma veya empati yapamama. 2013 yılında hazırlanan DSM-V’de NKB’nin büyüklenmeci semptomlarına odaklanılmıştır (APA, 2013). NKB, aşağıda bulunan semptomlardan en az beş tanesinin varlığı ile erken yetişkinlikte başlangıç gösteren beğeni ve takdir edilmeye dair yoğun gereksinim ve empati yoksunluğu ile karakterize kesintisiz bir davranış biçimi olarak betimlenebilir (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013).

1. Kendine dair aşırı önem duygusu içerisinde olmak, başarılarını olduğundan fazla görmek ve diğerlerinden üstün olduğunu düşünmek.
2. Sınırsız başarı, güç, zekâ ve güzellik kavramlarına dair fanteziler.
3. Diğerlerinden çok daha özel ve benzersiz olduğuna inanmak ve yalnızca kendine benzer şekilde üstün olan kişilerle arkadaş olabileceğine dair inanç.
4. Aşırı beğenilme isteği.
5. Yoğun bir haklılık duygusu içerisinde olma ve çevresindeki kişilerden yoğun imtiyaz beklentisi içerisinde olmak.
6. Kişiler arası ilişkilerinde kendi amaçları doğrultusunda bir diğerini manipüle etmek
7. Empati (eş duyum) yoksunluğu.
8. Diğer kişileri kıskanma veya diğer kişiler tarafınca kıskanıldığına inanmak

9. Kibirli, kendini beğenmiş tutum ve davranışlar içerisinde bulunma. Kendisine yönelik eleştirilere karşı aşırı negatif tepkiler gösterme (APA, 2013).

1.3.5. Narsistik Kişilik Bozukluğu (NKB) Yaygınlığı, Risk Faktörleri ve Eşanı

NKB'nin yaygınlığı genel popülasyon içerisinde %0 ila %5,3 arasında değişiklik göstermektedir (Ronningstam, 2009). Erkekler kadınlara kıyasla daha narsistik olma eğilimindedir (Foster ve ark., 2003; Grijalva ve ark., 2015). Yaş açısından bakıldığında narsisizm düzeyinin yaşla ters orantılı olduğu, yani bireyler yaşlandıkça narsisizm düzeylerinin azaldığı görülmektedir (Cai ve ark., 2012; Foster ve ark., 2003). Cai ve arkadaşları (2012), yaptıkları çalışmada farklı sosyodemografik özellikler açısından narsisizm düzeylerini incelemiştir. Buna göre, kentte yaşayan bireylerin kırsal kesimde yaşayan bireylerden ve kardeşi olmayan bireylerin kardeşi olanlardan daha yüksek narsisizm puanlarına sahip olduğunu bulmuşlardır.

NKB'de risk faktörleri ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda narsisizmde genetik ve nörobiyolojinin orta ve yüksek düzeyde etkili olduğuna dair sonuçlar raporlanmıştır (Chester ve ark., 2016; Livesley ve ark., 1998; Luo ve ark., 2014; Luo ve Cai, 2018; Torgersen ve ark., 2000; Vernon ve ark., 2008; Jang ve ark., 1996). Bu çalışmalar, kalıtımın narsisizmin oluşmasında etkili olduğunu tutarlı biçimde göstermektedir.

Araştırmalar kültürün bireylerin narsisizm özellikleri açısından önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Örneğin, narsisizm bireyselci yapıya sahip olan kültürlerde, kolektivist yapıya sahip olan kültürle kıyasla daha yüksek oranda

görülmektedir (Cai ve ark., 2012; Campbell ve ark., 2002; Campbell ve Miller, 2011; Foster ve ark., 2003; Twenge ve Campbell, 2009).

Ayrıca, yüksek sosyoekonomik sınıfta yer alan bireylerin, düşük sosyoekonomik sınıfta yer alan bireylerden daha yüksek narsisizm özellikleri gösterdikleri bulunmuştur (Cai ve ark., 2012; Piff, 2014). Buna göre sosyoekonomik durumun narsisizm için bir risk faktörü oluşturduğu söylenebilir.

Ek olarak, ebeveyn tutumları ve ebeveyn-çocuk ilişkileri narsisizm literatürde oldukça geniş yer tutmaktadır. Ebeveynlerinin çocuğa karşı saldırganca, ilgisiz, soğuk tutumları (Kernberg 1975), çocuğa gerektiği düzeyde empatik geri bildirimin verilmemesi ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizlikleri (Kohut, 1971) narsisizm için risk faktörleri arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, yapılan çalışmalarda ebeveynlerin çocuklarını aşırı derecede olumlu değerlendirmelerinin de, çocuklardaki narsisizm düzeylerini arttırabileceği bulunmuştur (Brummelman ve ark., 2015).

NKB sıklıkla diğer hastalıklar, özellikle depresyon, madde kullanım bozuklukları, bipolar bozukluk ve sınır durum kişilik bozukluğu ile birlikte görülmektedir (Barone, 2003; Bottlender ve ark., 2006; Campbell ve Miller, 2011; Clarkin ve ark., 2011; Fava ve ark., 2002; Krampe ve ark., 2006; Ronningstam 1996; Ronningstam, 2005).

1.3.6. Normal ve Patolojik Narsisizm

Narsisizm psikoloji alanı içerisinde normal ve patolojik narsisizm olarak iki ayrı başlıkta incelenmektedir.

A. Normal Narsisizm

Normal narsisizm, kişinin öz-değer ve özgüveninin sarsılmaksızın yüksek olması ve çevredeki diğer kişilerden gelebilecek olan yapıcı/yıkıcı eleştirilerden mümkün olduğunca az etkilendiği durumdur (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013; Rozenblatt, 2002). Kişinin özgüven kaynağı; çevresindeki diğer kişilerin kendisine yönelik olan düşüncelerinden çok, kendi fikir ve düşüncelerinden oluşur ve kişi özgüvenini bu yöntemle yüksek tutar (Akhtar, 1989). Kişilerin diğerleri tarafından sevilme, beğenilme ve takdir edilme sonucunda mutluluk duymaları normaldir. Bu türdeki istek ve ihtiyaçlar narsistik ihtiyaçlardır. Kişiler bu yöndeki isteklerini karşılayabilmek adına çaba harcamaktadırlar. Fakat bu çabalarına rağmen istediği takdiri ve sevgiyi alamayan kişi narsistik yaralanmaya uğrayabilir (Karaaziz ve Erdem-Atak, 2013).

B. Patolojik Narsisizm

Patolojik narsisizme sahip olan kişiler, dışarıdan bakıldığında yüksek özgüvenli ve diğerlerinin düşüncesini önemsemez görünmelerine rağmen aslında içsel olarak başkalarının görüş ve düşünceleri ile beslenmektedirler (Karaaziz ve Erdem-Atak, 2013; Kernberg, 1975; Kohut, 1977). Normal ve patolojik narsisizm arasındaki en temel fark; normal narsisizmde kişiler için kendi düşünceleri daha ön plana çıkarken, patolojik narsisizmde kişilerin diğerlerinin düşünce ve görüşlerine olan muhtaçlığıdır (Karaaziz ve Erdem-Atak, 2013). Patolojik narsisizme sahip olan kişiler kendilerinde hoşnut olmadıkları değersizlik ve yetersizlik gibi negatif düşünce ve duyguları çevrelerindeki diğer kişilere yansıtır ve bunu bir rahatlama mekanizması olarak kullanırlar (Karaaziz ve Erdem-Atak, 2013). Bundan kaynaklı olarak patolojik

narsisizme sahip olan kişiler çevrelerince kendilerine yöneltilen negatif duygu ve düşüncelere karşı yoğun tepkiler (öfke, kızgınlık ve saldırganlık vb.) göstermektedirler (Kernberg, 1975). Rozenblatt'a (2002) göre, patolojik narsisizme sahip olan kişiler kendilerine yönelik tehdit içeren durumlarda kendilerini savunmak amacıyla bu savunma mekanizmasını geliştirmiş ve kendilerine böyle bir kişilik organizasyonu yaratmışlardır.

1.3.7. Grandiyöz ve Kırılğan Narsisizm

Bazı araştırmacılar patolojik narsisizmi tek boyutlu ele almış, diğerleri ise patolojik narsisizmin iki farklı boyutu olduğunu ileri sürmüşlerdir (Miller ve ark., 2013, Sherman ve ark., 2015; Wink, 1991). İki boyutta incelenen patolojik narsisizm genel olarak grandiyöz ve kırılğan narsisizm olarak ele alınmaktadır.

Grandiyöz narsisizm; büyülenmeci, teşhirci, açık narsisizm olarak adlandırılmaktadır. Bu alt tür, diğerlerinden üstün ve özel olduğu düşüncesi, kibir, kıskançlık, empati yoksunluğu, imtiyazlı olduğu inancı, düşük kaygı düzeyi, dışadönüklük gibi özelliklerle karakterizedir (Akhtar ve Thomson, 1982; Wink, 1991). Grandiyöz narsisizmde temel olarak, pozitif benlik algısının sürdürülmesi adına, bireylerin benlik saygılarını tatmin eden aşırı olumlu veriler göz önünde bulundurulur (Baumeister ve Vohs, 2001).

Kırılğan narsisizm ise; savunmasız, çekingen, örtük, aşırı duyarlı ve hassas narsisizm olarak adlandırılmıştır (Akhtar ve Thomson, 1982; Gabbard, 1989; Masterson, 1981; Miller ve ark., 2011; Pincus ve Lukowitsky, 2010; Rosenfeld, 1987; Wink, 1991). Kırılğan tip dışarıdan aşırı derecede alçakgönüllü, diğerlerinin fikir ve

eleştirilerine karşı duyarlı, yüksek kaygı düzeyine sahip, içedönüklük özellikleri ile karakterizedir (Kernberg,1975).

Grandiyöz ve kırılğan narsisizmin farklarına rağmen, teorik açıklamalar aslında her iki tipin de ortak olarak altında yatan bir kırılğan benlik duygusu olduğunu ileri sürmektedir (Campbell ve Miller, 2011). Hem grandiyöz hem de kırılğan narsistlerin temel odakları kendi benlikleridir ve kendilerine yönelik gerçekçi olmayan beklentileri vardır (Akhtar, 2003; Cooper, 1998; Masterson, 1993).

Narsisizmin her iki tipi arasında ortak özellikler olmasına karşın farklılıkları da mevcuttur. Kırılğan narsistler de grandiyöz tipteki gibi üstün ve özel olma, hak sahibi olma gibi fanteziler barındırırlar fakat bu durum grandiyöz narsistlerdeki gibi diğerleri ile kurdukları etkileşimlerde çoğunlukla görünür olmaz (Akhtar, 2003). Büyüklük ve haklılık gibi fantezilerini sürdürmeye çalıştıkları sırada temeldeki çaresizlik, suçluluk ve utanç duyguları belirgindir (Akhtar, 2003; Broucek, 1991; Cooper, 1998; Morrison, 1989). Bunun sonucunda kırılğan tipteki bireylerin grandiyöz özellikleri nadiren görülür ve başkalarından daha az hak talep ederler. Bu kişilerin narsistik arzuları genellikle fantezilerde kalır (Cooper ve Ronningstam, 1992). Narsist bireyler, benlik saygılarının diğerleri ile olan deneyimlerine bağlı olması ve bu deneyimler sonucunda yaşadıkları tekrarlı hayal kırıklıkları sonucunda bir başkasıyla ilişki içerisinde olmaya dair kaygı yaşayabilir hatta ilişki kurmaktan direkt olarak kaçınabilirler (Dickinson ve Pincus, 2003). Kırılğan narsistik tipte; depresyon, kaygı bozuklukları daha fazla görülmektedir (Miller ve Campbell, 2008; Russ ve ark., 2008). Diğer yönden grandiyöz narsisizm genellikle sözel ve fiziksel

saldırganlık, madde kullanımı ve histriyonik davranışları ile bağlantılıdır (Campbell ve Miller, 2011; Ronningstam 1996).

1.3.8. Narsistik Kişilik Özellikleri

NKB, kişilerin kendilerine yönelik aşırı şişirilmiş bir beğenme ve değer duygusu ile diğerlerine yönelik olan küçümseme ve beraberinde gelen empati yoksunluğu ile karakterize olan bir kişilik örüntüsüdür (APA, 2013; Masterson, 1993). NKB'ye sahip olan bireyler kendilerini hem fiziksel hem de psikolojik açıdan aşırı beğenen ve diğer kişilerden üstün olduğunu düşünen, çevrelerindeki kişilerden aralıksız takdir ve onaylanma beklentisi içerisinde olan (Kohut, 1977), her durumda haklı ve imtiyaz sahibi olduğuna inanan kimselerdir (Masterson, 1993). Bu sebeple çevrelerindekiyle ilişkileri hep onay ve beğeni almak üzere kuruludur (Buss ve Chiodo, 1991; Campbell ve Foster, 2002; Öztürk, 2002). Diğer insanlara olan ihtiyaçları, narsistik bireylerin reddedilmeye karşı aşırı bir duyarlılığa sahip olmalarına sebep olur (Besser ve Priel, 2010; Terbaş, 2004). Dışarıdan gelen eleştirilere karşı oldukça hassaslardır (Campbell ve Foster, 2002; Kohut, 1977) ve bu eleştirilere karşı aşırı öfke ve saldırganlık sergilerler (Kernberg, 1975). Kişilerin benlik saygıları dışarıdan elde etmiş oldukları beğeni ve takdir ile sağlanmaktadır. Bu bireyler bilinçdışında idealize ettikleri diğerleri tarafından yıkıma uğrayacakları endişesi içindelerdir (Terbaş, 2004). Başka bir deyişle, aşırı narsistik beklentiler dahilinde incinmeler de bir o kadar sık ve yoğun olacaktır (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013).

Narsisizm literatüründe, büyük ölçüde kişiler arası ilişkiler üzerinde durulmaktadır. Freud'a (1914/1957) göre, bireylerin sınırlı bir sevgi deposu (libido) bulunmaktadır. Narsistik bireyler sahip oldukları bu sevgiyi kendilerine yöneltirken, narsistik olmayan bireyler bu sevgiyi çevrelerindeki önemli ötekilere yöneltirler (Campbell ve Foster, 2002). Campbell (1999), narsist bireylerin kendi ego tatminlerini sağlamak adına romantik ilişkiler kurup sürdürdüğünü öne sürer. Narsist bireyler, yakınlarına çok az ilgi ve empati gösterirler (Campbell ve Foster, 2002; Masterson, 1993). Karşılarındaki kişiyi anlamak için çaba göstermezler. Bu yüzden ikili ilişkilerinde bencil olarak görülürler (Öztürk, 2002). Çevrelerindeki kişilerden yararlanmaya isteklidir. Kendi üstünlüklerini sağlamak ve benlik saygılarını korumak adına çevrelerindeki kişileri manipüle eder (Campbell ve Foster, 2002) ve küçümsemeye çalışırlar (Kızıltan 2016; Morf ve Rhodewalt, 1993). Bunu destekler nitelikte, narsist bireylerin partnerleri ile yapılan çalışmalarda, narsist bireylerin çekici ve popüler olma gibi özelliklerinin bu bireylerin partnerleri açısından önemli olduğu; fakat ilişkinin ilerleyen zamanlarında narsist bireylerin benmerkezci, kontrolcü ve aldatıcı olduğu görülmektedir (Brunell ve ark., 2004). Ayrıca narsist bireyler, romantik ilişki içerisinde oldukları partnerlerini ilişkinin başında idealize ederler (Campbell ve Foster, 2002; Kızıltan 2016). Bu idealleştirme süreci bazen daha iyi bir partner bulunduğu için, bazen güncel partnerle ilgili bir sorun olduğu için, bazense narsist birey ilişki içerisinde oluşan bağıllık ve yakınlık kendisine tehditkâr geldiği için hızla sona erer (Campbell ve Foster, 2002). Narsist bireyler, uzun süreli ilişkilerini kaybetmeye yönelik herhangi bir duygusal tehditten kaçınmak adına alternatif bir partner aramaya yönelik strateji geliştirebilirler (Masterson, 1981).

1.4 Affetme

1.4.1. Kavramsal Açıdan Affetme

Affetme kavramı eski zamanlardan beri toplumlar arasında kişiler arası ilişkilerde iyileştirici bir faktör olarak yer almaktadır (Hargrave, 1994). Affetme kavramına bakıldığında birçok dinde yer aldığı ve bu kavrama büyük önem atfedildiği görülmektedir (Rye ve ark., 2000). Dini inançlar bağışlamayı bir değer olarak destekleyebilir, şefkat ve empati gibi duyguları teşvik ederek affetme davranışını kutsallaştırabilir (Tsang ve ark., 2005). Din ve affetmeye dair yapılan çalışmalarda; dini bağlılığı yüksek olan bireylerin, dini bağlılığı yüksek olmayan bireylerle kıyaslandıklarında, kendilerine zarar veren kişileri affetmeye yönelik motivasyonlarının daha yüksek olduğu ve affetmek için daha çok çaba gösterdikleri görülmektedir (Gorsuch ve Hao, 1993; Paloma ve Gallup, 1991). Uzun yıllar boyunca dini çerçeve içerisinde ele alınan affetmeye ilişkin 1932-1980 yılları arasında kuramsal makaleler yayınlanmış; kavramın bilimsel literatüre kazandırılması 1980'li yıllardan sonra gerçekleşmiştir (Fitzgibbons, 1986; Hope, 1987; McCullough, 2000; Scobie ve Scobie 1998; Worthington, 2005).

Affetme kavramının literatürde tek bir tanımı olmadığı, zaman içerisinde çeşitli kuramcılar tarafından farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Affetmenin; ilişkide zedelenmiş olan güven duygusunun yeniden oluşması (Hargrave ve Sells, 1997), bireyin zihinsel, duygusal ve davranışsal açıdan deneyimlemiş olduğu bir dönüşüm süreci olması (McCullough ve Witvliet, 2005), kişinin kendisine zarar veren diğerini koşul aramaksızın kabul edip mücadele etmeyi bırakması (Enright ve ark., 1992) ve kişileri yaşadıkları yoğun öfke ve bu duyguya bağlı gelişen suçluluk

duygusundan kurtaran bir müdahale süreci (McCullough ve Worthington, 1999) olarak ele alındığı görülmektedir. Farklı şekillerde ifade edilmiş olan affetmenin birçok kuramcı tarafından kavramsallaştırılmış olan ortak noktası kendisini incitmiş olan kişiyi affeden bireyin, affettiği kişiye ve eylemlerine dönük olumsuz duygularından (öfke, kırgınlık, yargılama, nefret, kin vb.) gönüllü ve bilinçli olarak vazgeçmesi ve affedilen kişiye yönelik olumlu duygular (empati, şefkat, merhamet, cömertlik vb.) geliştirmesi olarak tanımlanmıştır (Enright ve Fitzgibbons, 2000; McCullough, 2001; Scobie ve Scobie,1998).

Affetme kavramına bakıldığında birçok araştırmacı affetmenin bilişsel, duygusal ve ilişkisel boyutları kapsayan bir değişim süreci içerdiği konusunda aynı fikirdedir (Worthington ve ark., 2005).

Bazı araştırmacılar affetme sürecinin tanımının yanında affetmenin ne olmadığı konusunda da çalışmışlardır. Affetmenin ne olduğunu daha iyi anlayabilmek adına affetme ile sık sık karıştırılan kavramlara bakmak ve affetmenin ne olmadığını anlamak önemlidir. Luskin (2002), affetmenin karşıdaki kişinin merhametsizliğini göz ardı etme, zarar verici olan olayı unutmama, kötü eylemlere izin verme, kırıldığını kabul etmeme ve zarar veren birey ile uzlaşmadan farklı olduğunu ve affeden bireyin duygularının tamamen yok olmayacağını belirtmiştir. Benzer şekilde Enright ve The Human Development Study Group (1996), uzlaşma kavramının affetmeden farklı olduğunu ve affeden bireyin affetmiş olduğu kişi ile uzlaşmasının zorunlu olmadığını söylemiştir.

1.4.2 Affetme Süreci

Worthington'a göre (2009), affetme süreci kişiler için farklı şekillerde ve farklı koşullarda gerçekleşebilir. Worthington (1998), affetme sürecini, incinen kişinin kendisini inciten diğer kişi ile empati kurmasını gerektiren ve kendisinin bir başkasını incitebileceğini/incitmiş olabileceğini düşünmesini gerektiren bir süreç olarak görmüştür. Baskin ve Enright'a göre (2004), affetme ahlaki bir tepkidir ve bilinçli olarak seçilmiş bir davranıştır. Affetme kararı kişi tarafından tamamen gönüllü olarak alınmalıdır. Affetme süreci zaman içerisinde öğrenilmiş olsa da affetmeyi seçmek temelde affedecek kişinin kendi hür kararı olmalıdır. Eğer kişi bir başkası tarafından affetmeye zorlanırsa bu affetme gerçek bir affetme değil, sözde bir affetme olarak tanımlanmaktadır (Enright ve ark., 1992). Scobie ve Scobie'ye göre (1998), sahte affetme olumlu sonuçlanmış gibi görünse dahi, oluşan durumu görmezden gelmeye veya gerçek bir affetmeye dönüşmemesine neden olur.

1.4.3 Affetme Bileşenleri

Affetmenin alt bileşenleri incelendiğinde kişiler arası süreçlerde affetmeyi sağlayan bazı faktörlerin olduğu görülmüştür. Affetmenin gerçekleşebilmesi için kişilerin, kendilerini inciten kişiye dönük olumsuz duygularından (öfke, intikam, kızgınlık vb.) vazgeçmesi gerekmektedir (Eaton ve ark., 2006; Enright, 1996). Kişinin kendisini inciten yaşantılarla ilgili olan imgeleri, düşünceleri ve duygularıyla kesintisiz olarak meşgul olması (ruminasyona), inciten kişiye dönük kızgınlık ve intikam hislerinin devamına neden olmakta ve inciten kişiyi duygusal olarak affetmesine engel teşkil etmektedir (Berry ve ark., 2005; Worthington, 2006). Ruminasyon, kişinin başkalarını affetmesini zorlaştırmanın yanında kişinin kendisini

affetmesini de engelleyebilmektedir (Ingersoll-Dayton ve Krause, 2005). Affetme ile ilgili geliştirilen birçok modelde empati kurmanın affetmeyi kolaylaştırıcı etkisi olduğu görülmüştür (Enright, 1996; Enright ve Fitzgibbons, 2000; McCullough ve ark., 1998; Worthington, 1998). Yapılan çalışmalar affetme ve empati kurmanın yakından ilişkili olduğunu ve empati kurma becerisinin affetmeyi yordayabileceğini göstermektedir (McCullough, 2000; Worthington, 1998).

1.4.5 Affetme modelleri

Affetme kavramı üzerine çalışan araştırmacılar bu kavramı açıklamak adına çeşitli kuramsal modeller geliştirmişlerdir. Aşağıda sırasıyla Enright Affetme Süreç Modeli, Empati, Alçakgönüllülük ve Affetmenin İfade Edilmesi Modeli ile Bütünleştirilmiş Affetme Modeline yer verilmiştir.

A. Enright Affetme Süreç Modeli

Enright (1996) tarafından geliştirilen Affetme Süreç Modelinde duygu, düşünce ve davranışların etkileşim içerisinde olduğu dört temel evreye yer verilmektedir. Bu evreler; açığa çıkma, karar, çalışma ve derinleşmedir. Her evrenin ayrı alt birimleri bulunmaktadır. Keşfetme evresi, kişinin bilişsel ve zihinsel tepkilerinin anlaşıldığı ve boyutlarının değerlendirildiği evredir. Bu evre içerisinde inceleme, öfke ile yüzleşme ve öfkeden kurtulma, utancı ve duygusal yorgunluğu fark edip kabul etme, bilişsel tekrarları kabul etme, iç görü kazanma, zarar vermenin değişebileceğinin farkına varma yer almaktadır. Karar evresi, kişinin affetme sürecinin ne olduğu ve neleri barındırdığını ve affetmenin işlevini düşündüğü evredir.

Bu evre daha önce kullanılmış olan çözüm yollarının işlevsel olmadığını kabullenme ve yeni düşünce sistemi geliştirme, affetme seçeneğini görüp isteme, hatalı kimseyi affetmeye yönelik karar almayı içermektedir. Bu evrede genellikle bilişsel unsurlar öne çıkmaktadır. Üçüncü evre olan çalışma evresinde kişinin kendisine zarar vermiş olan diğerine bir başka açıdan yaklaştığı, olumlu taraflarına yoğunlaşarak durumu yeni baştan değerlendirdiği evredir. Bu evre içerisinde; bağlamı değerlendirme ve yeni bir bakış açısı geliştirme, bu kişiye karşı duygudaşlık ve merhamet hissetme, kişinin deneyimlediği acıyı benimseme ve son olarak bu kişiye ahlaki bir hediye verme yer almaktadır. Son aşama olan derinleşme evresinde ise kişi çalışma evresinde geliştirmiş olduğu olumlu taraflara yoğunlaşma sonucunda geçmişte yaşamış olduğu negatif duygulardan bilinçli ve isteyerek arınır ve kendisini inciten kişiye pozitif duygular deneyimlemeye başlar. Inciten kişi telafi edici davranışlar sergilemesi için cesaretlendirilir. Bu evre içerisinde; incinme ve affetme sürecine dair yeni anlamlar oluşturma, affetme ve affedilmenin birer temel ihtiyaç olduğunu anlama, tek olmadığını fark etme, yeni bir gaye edinme, olumsuz duyguların azalması ve duygusal esneklik ile gelen ruhsal iyi oluşa ulaşma yer almaktadır.

B. Empati, Alçakgönüllülük ve Affetmenin İfade Edilmesi Modeli

Worthington (1998) tarafından geliştirilen affetme modelinde aile ilişkileri ve iletişimi temel bir role sahiptir. Bu modele göre, affetme üç faktörden oluşmaktadır. Bunlar empati, alçakgönüllülük ve affetmenin ifade edilmesidir. Modelde empati affetmenin temelini oluşturmaktadır. Hatalı davranışı gerçekleştirmiş olan birey ile eş duyum sağlamak, bu kişiyi affetmek için gerekli olan anlayış adına önemli bir anahtar olarak yer almaktadır. Modele göre empati kurulmaz ise affetme gerçekleşemez. Buna ek olarak, incinen kişilerin kendilerini hata yapan kişinin yerine koyup aynı hatalı

davranışları kendilerinin de gerçekleştirebilme ihtimalini kabul etmeleri önemlidir. Bu durum incinen kişilerin kendilerini hata yapan diğer kişi ile eşit seviyede görmelerine olanak sağlar. Son olarak affetmenin karşıdaki kişiye ifade edilmesi affetme davranışını güçlendirmektedir (Worthington, 1998).

C. Bütünleştirilmiş Affetme Modeli

Scobie ve Scobie (1998) tarafından ileri sürülen Bütünleştirilmiş Affetme Modelinde affetme, affedilecek olan durumun şiddetine göre dörde ayrılmaktadır. En hafif düzeydeki ilk aşama otomatik-özür (apology- automatic) olarak adlandırılır. Bu aşama gerçek bir incinmenin olmadığı hatalardan, otomatik olarak gelen bir özür ve özrün kabulü ile oluşur. İkinci düzey bağımlı-özür (apology- dependent) olarak adlandırılır. Bu aşamada gerçekleşen hatalar ilk aşamaya göre daha şiddetlidir. Durum içerisinde incinen birey, kendisini inciten kişinin hatasının bilinçli veya bilinçsiz olmasına ve özrün niyetine göre o kişiyle tartışabilir veya olayı kapatabilir. Üçüncü aşama olan affetmede (forgiveness) hatanın ve incinmenin şiddeti artmaktadır. İncinen kişi karşıdaki tarafından gördüğü değerin yetersiz olduğunu düşünür ve kendisini savunur. Dördüncü ve son aşama olan affetmede, bir önceki düzeye göre yaşanan psikolojik şiddet fazlalaşır. İncinen kişi bu süreç içerisinde psikolojik zarara uğrar, tek başına baş edemez ve diğerlerinden yardım isteme yolunu seçer. Scobie ve Scobie (1998), model içerisindeki dört düzeyde ortak noktanın kişinin niyeti olduğunu ifade eder. Birinci ve ikinci seviyede niyet pozitif etki ederken şiddetin artmış olduğu üçüncü ve son düzeyde kişinin bilinçli olarak hata yaptığının düşünülmesi aralarındaki ilişkiyi negatif yönde etkilemektedir.

1.4.6. Affetmenin Etkileri

Literatürde, affetmenin bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlığını olumlu yönde desteklediğini gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Araştırmalar başkalarını affetmenin kişilerin depresyon (Maltby ve ark., 2001) düzeylerinde azalma ile ilişkili bulunduğunu göstermektedir. Affetme ile bireylerin yaşam memnuniyeti (Thompson ve ark., 2005), psikolojik (Baumeister ve ark., 1998; Enright, 1996; Fincham ve ark., 2006; Freedman ve Enright, 1996; McCullough ve ark., 1998; McCullough, 2000; Scobie ve Scobie, 1998; Thompson ve ark., 2005) ve fiziksel (Fincham ve ark., 2006; Lawler-Row ve ark., 2008) iyi oluşları artmaktadır.

Affetmenin romantik ilişkilere olumlu yönde katkı sağladığı bilinmektedir. Yapılan çalışmalarda affetme davranışının; çiftlerin ilişki içerisindeki yapıcı iletişimlerini güçlendirdiği (Fincham ve Beach, 2002), ilişkiden aldıkları doyumu arttırdığı (Fehr ve ark., 2010; Fincham ve ark., 2004; Gordon ve ark., 2009) ve ilişki istikrarına katkı sağladığı (Fincham ve Beach, 2002; Fincham, 2000; Gordon ve Baucom, 1998) görülmüştür.

Kişiler yapılan hatalara olumlu tepki verdiğinde ilişkisel mesafeler daralır, güven ve inanç artar ve kişinin yükü hafıflar (Exline ve Baumeister, 2000). Affetme sürecinde öfke azalarak incinen kimsenin diğer kişinin düşünce ve davranışlarını anlayabilme yeteneğini olumlu yönde etkiler (Fitzgibbons, 1986). Affetme, olumlu bilişsel ve davranışsal sonuçları artırırken olumsuz bilişsel ve davranışsal etkileri en aza indirir (Freedman ve ark., 2005).

Affetme ve psikoterapi ile ilgili yapılan çalışmalarda; kişilerin terapi süreci içerisinde affetmeye üzerine çalıştıklarında öfke, kaygı ve depresyon düzeylerinde

azalma olduğu ve yaşama umutlarının arttığı görülmüştür (Freedman ve Enright, 1996). Araştırmalar affetmenin sağlıklı şekilde problem çözme ve yakın ilişkiler sürdürme üzerinde pozitif etkisi olduğunu göstermiştir (Fincham ve ark., 2006; Scobie ve Scobie 1998;). Affetme kişiler arası ilişkilerde ilişki doyumunu olumlu yönde etkilemektedir (McCullough ve ark., 1998). Yaptığı hataların affedildiğini gören kişi bir diğerini daha kolay affedebilir (Exline ve Baumeister, 2000; Worthington ve Wade, 1999).

Bağışlayıcı tavır sergileyen kişiler öfke ve intikam duygusu duyarlar, bu da duygusal boşalmaya yol açar. Ek olarak Worthington ve Scherer'e göre (2004), affetmeme kişilerde kronik stres ve ruminasyona neden olabilir. Bu noktada affetme davranışı, kişilerin affetmenin gerçekleşmemesi doğrultusunda yaşayabileceği stres ile başa çıkabilmek adına kullandıkları bir strateji olarak değerlendirilebilir (Worthington ve Scherer, 2004).

1.4.7. Affetme ve Narsisizm ile İlgili Araştırmalar

Narsisizm ve affetmeyi birlikte ele alan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında, narsisizmin affetme süreci üzerinde ketleyici rol oynadığı düşünülmektedir (Emmons, 2000). Yapılan çok sayıda çalışmanın bulguları da bu görüşü desteklemekte; narsistik kişilik özellikleri ile bağışlayıcılık arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır (Emmons, 2000; Exline ve ark., 2004; McCullough 2000; Sezer, Murat 2020; Strelan, 2007).

Bunlara  rnek olarak, narsistik kişilik ve affetme ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, bireylerin genel affetme puanlarının artmasının narsisizmin hak iddia etme alt boyutu ile narsistik kişilik özelliklerinin artmasının ise durumu affetme ile negatif

yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Aslan, 2016). Benzer şekilde Strelan (2007), narsisizm, suçluluk, özsaygı, uyumluluk ve başkalarını, kendini ve durumu affetme arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu çalışmada narsistik hak iddia etme, başkalarını affetme ile olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur. Uyumluluğun, narsistik hak etme ve başkalarını affetme arasında aracı rol oynadığı görülmüştür. Narsisizm ve affetmenin ele alındığı bir başka çalışmada ise narsistik kişilik ile başkasını ve durumu affetme arasında negatif ilişki olduğunu bulmuştur (Sezer ve Murat, 2020), Narsisizm ile başkasını affetme üzerine yapılan diğer çalışmalarda ise narsistik bireylerin ilişkiler içerisindeki hatalı davranışlar sonrasında partnerlerini affetme eğilimlerinin narsistik olmayan bireylere kıyasla daha düşük olduğunu bulunmuştur (Eaton ve ark., 2006; Exline ve ark., 2004). Bu durumun sebebine bakıldığında; narsistik bireylerin üstün olduğunu düşünme ve hak idda etme özelliklerinin düşük düzeydeki affetme eğilimi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Exline ve ark., 2004).

1.5. Reddedilme Duyarlılığı

1.5.1. Kavramsal Açıdan Reddedilme Duyarlılığı

Maslow (1954)'un ihtiyaç hiyerarşisinde belirttiği gibi insanın temel ihtiyaçlarından biri kabul görmek ve benimsenmektir. Bu ihtiyacı karşılamak adına var oluşun temel motivasyonlarından biri ait olma ve kişiler arası ilişkileri sürdürmektedir (Baumeister ve Leary, 1995). Bireyler kişiler arası ilişkilerini sürdürebilme ve diğerleri tarafından kabul görmeyi arzularlar (Leary, 2001). Fakat kişiler arası ilişkilerde kabul edilmek kadar olası bir diğer durum da reddedilmektir. Bu nedenle kişiler arası ilişkilerini sürdürebilmek ve başkaları tarafından

reddedilmekten kaçınmak adına bireyler, ilişkilerinde başkalarının kendileri hakkındaki değerlendirmelerine daha duyarlı hale gelebilir ve davranışlarını bu yönde şekillendirebilirler (Leary, 2001). Bazı bireyler kişiler arası ilişkilerinde hoş olmayan durumlara sakince tepki verirken, diğerleri belirsiz durumlarda bile reddedilmeyi kolayca algılayabilir ve aşırı tepkiler göstererek ilişkilerinde problemlere yol açabilirler (Downey ve Feldman, 1996). Bu noktada kişiler arası ilişkiler içerisinde gelişen sorunlar bireylerin psikolojik sağlamlıklarını negatif yönde etkileyebilmektedir (Erözkan, 2007).

Belirsiz durumlardaki küçük reddedilme ipuçlarına aşırı tepkiler göstermek, bireylerin önemli ötekiler tarafından reddedilmeyi bekleme eğilimleri ile açıklanabilir (Downey ve Feldman, 1996). Feldman ve Downey (1994), reddedilmeye dair beklenti veya endişenin kolayca algılanması ve aşırı tepkiler verilmesini reddedilme duyarlılığı olarak kavramsallaştırmışlardır. Reddedilme duyarlılığı birçok kuramcı tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Örneğin Downey, Lebolt ve O'shea (1995), reddedilme duyarlılığını kaygılı bir reddedilme beklentisi içeren ve kişiler arası ilişkilerde (romantik, arkadaşlık vb.) problem yaratan bir süreç olarak tanımlamışlardır. Sordia (2019)'a göre, reddedilme duyarlılığı kişilerin çocukluklarında yaşamış oldukları reddedilme deneyimlerinden dolayı reddedileceklerine dair gelişen beklenti, bu beklentiden kaynaklanan kaygı ve aşırı tepki vermeye olan yatkınlığıdır. Asıl amaç kişinin kendisini koruması iken, reddedilme duyarlılığı beraberinde kişiler arası ilişkilerde problemleri getirmektedir.

1.5.2. Reddedilme Duyarlılığı Modeli

Feldman ve Downey (1994), bilişsel ve duygusal etkenlerin ilişki üzerindeki etkisini anlamak adına kişiler arası ilişkilerde bireylerin reddedilme işaretlerine karşı aşırı hassasiyet geliştirmeleri ve reddedilmeye karşı aşırı tepki göstermelerini varsayan bir reddedilme duyarlılığı modeli oluşturmuşlardır. Modele göre bireyler geçmişte deneyimlemiş oldukları kabullenilme ve reddedilme durumları sonucunda birtakım bilişsel ve duygusal şemalar geliştirirler. Bu bireylerin ilerleyen süreçlerdeki kişiler arası ilişkilerinde kabul veya reddedilmeye yönelik ipuçları, geçmişte olan şemalarını aktive etmekte; sonrasında birey kabul edilmek veya reddedilmeyi önlemek için çeşitli baş etme mekanizmaları ve davranışları sergilemektedir (aktaran, Özen ve Güneri, 2018).

Benzer şekilde Levy, Ayduk ve Downey (2001), reddedilme duyarlılığının gelişim sürecini açıklarken temelinde reddedilmeye dair savunmacı beklentilerin olduğunu öne sürmüşlerdir. Buna göre bireylerin ihtiyaç ve isteklerinin sürekli şekilde reddedilme ile sonuçlanması reddedilme duyarlılığının gelişmesine neden olmaktadır. Sürekli olarak reddedilmeye dair beklenti içerisinde olan birey ilerleyen zamanlarda çevresindeki reddedilme ipuçlarına yoğunlaşarak bunları da reddedilme olarak algılamaktadır. Levy ve arkadaşlarının (2001) geliştirmiş olduklarına modele göre, reddedildiğini algılayan birey içinde bulunduğu duruma karşı bilişsel ve duygusal alanda tepkiler göstermektedir. Bu duygusal tepkiler arasında öfke, kızgınlık gibi negatif duyguların varlığı öne çıkmakta ve bu duygular uyumsuz, ilişkide problem yaratan davranışlara sebep olabilmektedir.

Gelişimsel özelliklerin etkisi düşünüldüğünde reddedilme duyarlılığının, bireyin gelişimsel süreci içerisinde tekrarlanan reddedilme, dışlanma ve ihmal edilme

durumlarının sonucu olarak ortaya çıktığı desteklenmektedir (Miano ve ark., 2013). Reddedilme duyarlılığının temelinde erken dönemde yaşantılanan tekrarlı reddedilme deneyimlerinin olduğu düşünülmektedir (Downey ve Feldman, 1996). Buna göre, bireyin kişiler arası ilişkilerinde deneyimledikleri ilk süreçlerde kabul görmeleri olumlu, diğer yandan reddedilmeleri onları olumsuz yönde etkilemektedir (Pietrzak ve ark., 2005). Reddedilme duyarlılığı modeli birçok açıdan Bowlby'nin bağlanma kuramı ile paralellik göstermektedir (Özen ve Güneri, 2018). Bu kurama göre kişiler çocukluklarında ebeveynleri ile yaşadıkları reddedilme deneyimleri sonrasında ilerleyen yaşlarda bu konuda duyarlı hale gelirler. Bir diğer değişle, bireyler çocukluk dönemlerinde önemli ötekileri tarafından yeterli derecede desteklenmediği ve bu zamanlarda tekrarlı reddedilme tepkileri aldıklarında kendileri için önemli olan diğer kişilerden yardım istediklerinde yüksek ihtimalle reddedileceklerine dair bir inanç geliştirirler. Bu inanç sebebiyle önemli ötekiden destek isterken kaygılanırlar. Reddedilme duyarlılığı başlangıçta ebeveyn reddine karşı kendini koruyucu bir tepki olarak gelişebilirken, bu sistem yetişkinlik dönemindeki ilişkilerde uyumsuz olan davranışları teşvik edebilir (Bowlby, 1973).

1.5.3. Reddedilme Duyarlılığının Özellikleri

Bireyin ihtiyaçları önemli ötekiler tarafından yeterli düzeyde ve tekrarlı şekilde karşılanmadığında, bireyin kişiler arası ilişkilerinde reddedilmeye dair beklentisi artmaktadır (Levy ve ark., 2001). Bu reddedilmeme çabası, kişileri reddedilmeyle ilgili ipuçlarına daha fazla dikkat etmeye sevk eder. İpuçlarını fark ederlerse reddedilmeyeceklerine dair bir inanç geliştirirler. Ancak, reddedilmemek adına sürekli ipuçları aramak, kişilerin belirsiz durumları reddedilme olarak algılama olasılığını

artırır. (Bozkuş ve Araz, 2015). Benzer şekilde Downey ve Feldman (1996), yüksek reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin, belirsiz durumları daha yüksek oranda reddedilme olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Yüksek reddedilme duyarlılığına sahip bireyler, kişiler arası ilişkilerindeki tüm işaretleri, karşısındaki kişiler aksi niyete sahip olsalar dahi bilinçli olarak reddedilme olarak algılamaya başlamaktadır (Levy ve ark., 2001). Bu bireylerin reddedilmeye dair objektif olmayan inanç ve beklentileri, reddedileceklerine dair algılarının ve reddedilmeye yönelik beklentilerin pekişmesine neden olmaktadır (Downey ark., 2000). Bir diğer deyişle, kişilerin reddedilmeye yönelik kaygıları, reddedilme beklentisi yaratmakta, bu beklenti ise kişiyi olumlu/olumsuz tüm tepkileri reddedilme olarak algılamaya yatkınlaştırmaktadır.

Reddedilme duyarlılığına dair dinamiğin en temel parçası, kaygılı reddedilme beklentisidir (Özen ve Güneri, 2018). Bu beklenti bireylerin reddedilmeye karşı aşırı dikkatli olmaları, reddedilmeyi algılama derecelerinin düşmesine sebep olmuştur (Levy ve ark., 2001). Reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireyler çevrelerinden reddedilmeye dair ufak bir ipucu aldıkları takdirde bile reddedilme duygusunu yaşayabilirler (Downey ve Feldman, 1996). Yüksek reddedilme duyarlılığı, kişinin reddedilmeye dair olan kaygı ve korkularıyla beraber kişiler arası ilişkilerinde daha temkinli davranmasına, diğerlerinin tutumlarına dair negatif anlamlandırmalar yapmasına ve ilişki içerisinde reddedilmemek adına kaçınma davranışları sergilemesine neden olmaktadır (Erözkan, 2004b). Reddedilme duyarlılığına dair en önemli varsayım, reddedilmeye yönelik beklenti ve inançların kişilerin gerçekten reddedilme şansını arttırmasıdır (Levy ve ark., 2001). Bir diğer deyişle, kişilerin ilişki

içerisinde reddedilme olasılığı düşük olsa bile, geliştirmiş oldukları beklentiler sonucunda gerçek anlamda reddedilebileceklerdir.

1.5.4. Reddedilmeye Verilen Tepkiler

Reddedilme duyarlılığı kişilerin verdikleri tepkilere göre ikiye ayrılabilir. Bunlar “kaygılı beklenti içinde reddedilme duyarlılığı” ve “öfkeli reddedilme duyarlılığıdır” (Downey ve Feldman, 1996). Kaygılı beklenti içinde reddedilme duyarlılığında birey çevresindeki önemli ötekilerden kabul görmeyi beklerken reddedilme ile karşılaştığında, ileride tekrardan reddedilmemek adına bu kişilerle ilişkisinde kaygılanmaya başlayabilir. Bu bireyler depresyon ve içe kapanma gibi problemler yaşayabilmektedirler (Ayduk ve ark., 2001). Bu durum bireylerin kişiliğine işleyerek sürekli şekilde kendisini sürdürmektedir (Downey ve Feldman, 1996). Öfkeli reddedilme duyarlılığında ise birey ilişki içerisinde karşıdaki kişiden reddedilmeye dair ipuçları gördüğünde öfkelenip aşırı tepki gösterebilir ve düşmanca davranabilir (Downey ve Feldman, 1996). Downey ve Feldman (1996) her iki durumun da aynı anda gerçekleşebileceğini öne sürmüşlerdir. Buna göre birey çevresindeki kişinin kendisine yönelik olan davranışını kasıtlı şekilde reddedilmek olarak algılar. Bu durum kendini üzgün hissetmesine yol açar ardından bu duruma aşırı derecede tepki göstererek kabul görmeye çalışır. Yapılan bir araştırmada yüksek reddedilme duyarlılığının açığa çıkardığı depresif belirtilerin kaygı ile artış gösterdiği görülmüştür (Marston ve ark., 2010).

1.5.5. Reddedilme Duyarlılığı ve Narsisizm ile İlgili Araştırmalar

Literatürde narsisizm ve reddedilme duyarlılığını beraber ele alan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında, narsist bireylerin çevrelerindeki önemli ötekiler tarafından beğenilme, takdir görme ve onaylanma ihtiyaçlarının, reddedilmeye dair aşırı duyarlılık geliştirmelerine sebep olduğu görülmüştür (Besser ve Priel, 2010). Benzer şekilde reddedilme duyarlılığı ve narsisizm ile ilgili yapılan araştırmalarda reddedilme duyarlılığı kırılğan narsisizm ile pozitif yönde (Bozkuş 2014; Özdemir, 2017), büyüklenmeci narsisizm ile negatif yönde ilişkili görülmüştür (Elibol, 2018).

1.6. İlişki Dinamikleri

1.6.1. İlişki İstikrarı

“İnsanların en azından azami miktarda kalıcı, olumlu ve önemli kişiler arası ilişkiler kurma ve sürdürmeye dair yaygın bir dürtüsü vardır” (Baumeister ve Leary,1995). Yakın ilişkiler insan hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır. Yakın ilişkiler kapsamında ele alınan ilişki biçimlerinden bir tanesi de romantik ilişkilerdir. Romantik ilişkiler, kişiler arası ilişkilerin belki de yakın ve yoğun yaşanan biçimidir. Feiring (1996)’e göre romantik ilişkiler, bireylerin partnerleriyle yakınlık kurma, ortak paylaşım yapma ve kendini açmaya dair yeteneklerini geliştirmeleri için alan yaratmaktadır.

Romantik ilişkilerin bireyler için önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu ilişkilere dair daha kapsamlı bilgilere sahip olmak önemlidir. Romantik ilişkilerde partnerlerin ilişkilerinden memnun olmalarını sağlayan nedir? Bazı ilişkiler biterken

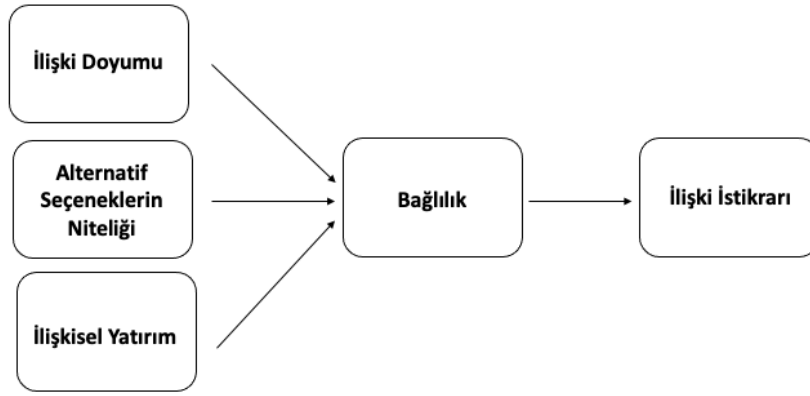
diğerlerinin sürmesine sebep olan faktörler nelerdir? Birçok araştırmacı romantik ilişkilerdeki bağlılık ve sürdürülebilirliği anlayabilmek adına bu sorulara cevap aramıştır (Gottman ve ark., 1977; Insko ve Wilson, 1977; Kerckhoff, 1976; Rusbult 1980; Thibaut ve Kelley, 1959;). İlişkilerdeki bağlılık ve sürdürülebilirliğe dair bu faktörler ilişki istikrarı altında toplanmıştır. Bunlar içerisinde ilişki istikrarı konusunda en çok bilinen ve destek gören teoriler Thibaut ve Kelley'nin (1959) geliştirmiş olduğu karşılıklı bağımsızlık kuramı (a theory of interdependence) ve Rusbult (1980)'un geliştirdiği yatırım modelidir (investment model).

Thibaut ve Kelley (1959), bağımsızlık kuramı içerisinde bireylerin ilişkilerini sürdürmesine dair iki temel faktörden bahsetmişlerdir. Bu faktörlerden ilki ilişki doyumu, ikincisi ise alternatif seçeneklerin niteliğidir. İlişki doyumu, bireyin içerisinde bulunduğu ilişkiyi tüm boyutlarıyla değerlendirdiğinde partnerlerine karşı olan öznel tatmin duyguları, ilişkiye dair deneyimlediği zevk, memnuniyet ve mutluluk duygusu olarak kavramsallaştırılmaktadır (Hawkins, 1968; Rusbult, 1983; Rusbult ve Zembrodt, 1983; Rusbult ve ark., 1986). Karşılıklı bağımlılık kuramına göre (Thibaut ve Kelley, 1959), ilişkiden alınan doyum (ilişki tatmini) ve ilişkiye bağlı olmak farklı anlamlar taşımaktadır. Bu kurama göre, birey ilişki içerisinde ilişkiden ne kadar tatmin olduğunu kararlaştırırken karşılaştırma düzeyini kullanmaktadır. Karşılaştırma düzeyi, bireyin geçmişte içinde bulunduğu tüm ilişkilerinde elde etmiş olduğu kazançlarının ortalamasını içermektedir. Karşılaştırma sonrasında güncel ilişkisi ortalamanın üstündeyse ilişkisinden tatmin olmaktadır.

Kurama göre, ilişki istikrarını sağlayan bir diğer faktör ise alternatif seçeneklerin varlığıdır. İlişki istikrarını belirlemek için ise alternatif seçenekler için

karşılaştırma düzeyi kavramından da yararlanılır. Alternatif seçenekleri karşılaştırma düzeyi bireyin içerisinde bulunduğu güncel ilişkisi dışındaki alternatif ilişki seçeneklerini (farklı bir ilişki içerisinde olmak veya ilişki içerisinde olmamak) ve bu ilişkilerden elde edebileceği sonuçları kapsamaktadır. Buna göre birey güncel ilişkisi içerisindeki kazanımlarını olası diğer ilişkiler ile karşılaştırdığında güncel ilişkisinin kazanımları daha fazla olur ise ilişkiyi sürdürme eğiliminde olmaktadır (Thibaut ve Kelley 1959, aktaran Büyükşahin ve ark.,2005).

Thibaut ve Kelley'den sonra Rusbult (1980/ 1983), ilişkilerin sürekliliğini anlamak için yaptığı çalışmalarla karşılıklı bağımlılık teorisine dayalı olarak yatırım modelini (investment model) geliştirmiştir. Bağlılık, bir ilişkide istikrarın göstergesi olarak da kabul edilen, bireyin ilişkide kalma arzusunu ve ilişkiye devam etme niyetini ifade eden bir kavramdır. (Rusbult ve ark., 1998). Yatırım Modeli, bireyin ilişkiye devam etmeye yönelik arzusu, yani ilişki bağlılığının; ilişkisel doyum, alternatif seçeneklerin niteliği ve ilişkisel yatırım olmak üzere üç belirleyicisinin olduğunu öne sürmektedir. Model bu üç bileşene dayanmaktadır (Rusbult ve Van Lange, 1996). Bu faktörlerden ilişki doyumu ve seçeneklerin niteliği Thibaut ve Kelley (1959)'nin geliştirmiş olduğu karşılıklı bağımlılık kuramına aittir.

Şekil 1. Yatırım Modeli (Rusbult, 1980)

Rusbult (1980/ 1983) geliştirmiş olduğu bu modelde, bireylerin ilişkilerine dair pozitif sonuçları en üst düzeye çıkarmaya dair motivasyonunu ele almakta ve ikili ilişkilerde davranış belirleyicisi olarak ilişki yapısının önemine işaret etmektedir. Buna göre, bireyin ilişkiden elde ettiği pozitif sonuçlar (ödülleri) arttıkça ve ilişkiye yönelik maliyetleri azaldıkça birey ilişkiden daha fazla tatmin olmaktadır.

Yatırım modeline göre, ilişki istikrarı yalnızca var olan ilişkideki doyum ve alternatif ilişki seçeneklerinin niteliğinden değil, aynı zamanda bireyin ilişkiye yönelik yatırımından da etkilenmektedir. İlişki yatırımı, ilişkinin sürdürülmesine dair kaynakların önemi olarak nitelendirilmektedir (Rusbult, 1980). Bireyler ilişki içerisindeyken ilişkilerine dair birçok kaynağa yatırım yapmaktadırlar. Bu yatırımlar içsel ve dışsal yatırımlar olarak iki kapsamda ele alınmaktadır. İçsel yatırımlar; geçirilen zaman, karşılıklı duygu ve düşünce paylaşımı gibi bireylerin ilişkisel bağlanımlarını arttırmaya dair yatırımlardan oluşmaktadır. İkinci tür olan dışsal yatırımlar ise ilişkiyle sonradan bağlantılı olmaktadır. İlişki içerisinde yapılan ortak aktiviteler, edinilen ortak arkadaşlar ve gidilen yerler bunlara örnek gösterilebilir.

İlişki içerisinde yapılan hem içsel hem de dışsal yatırımlar ilişkinin sona ermesi ile zarara uğrayacak ve kaybedilecektir. İlişkinin bitimi ile yapılan kaynaklar negatif etkileneceğinden, bu kaynaklar ilişkinin sürdürülebilirliğine dair kritik önem taşımaktadır. Modele göre, bireylerin ilişkilerine yatırım yaptıkça ilişkinin bitimiyle ödeyecekleri bedeller artacak, dolayısıyla bu yatırımlarını kaybetmemek adına ilişkilerini sürdürmeye yönelik eğilimleri artacaktır (Rusbult 1980/1983).

Özetle, yatırım modeline göre, bireylerin ilişki doyumları yüksek, alternatif partnerlerin niteliği düşük ve ilişkisel yatırımlar yüksek ise çiftlerin bağlılığı yükselecek ve ilişkinin sürdürülebilirliği artacaktır (Rusbult, 1983; Rusbult, Zembrodt ve Gunn, 1982; Rusbult ve Buunk, 1993).

1.6.2 İlişkisel Çatışma

Romantik ilişkiler ile ilgili yapılan çalışmalarda çiftleri etkileyen bir diğer faktörün ise ilişkisel çatışmalar olduğu görülmektedir (Johnson, 1990). Romantik ilişkilerde çatışma ve çatışma çözme davranışları uzun yıllardır psikolojide çalışılmaktadır. Bu çalışmalarda araştırmacılar, çatışmaların tanımlanmasını, çatışma esnasındaki davranışları ve bu davranışların ilişki doyumuna etkisini araştırmışlardır (Christensen ve Heavey, 1990; Gottman ve ark., 1977).

İlişki içerisinde çatışma genel olarak olumsuz ve istenmeyen bir durum olsa da romantik ilişkilerde çiftler arasında çatışma ve anlaşmazlıklar kaçınılmaz şekilde yaşanmaktadır (Berscheid ve Ammazalorso, 2004). Çatışma, çiftler arasında farklı amaç, beklenti veya değerlerin benzeşmemesi nedeniyle oluşan uyuşmazlık ve tutarsızlıklardan (Mackey, 2000; Rahim, 1986; Segal ve Jaffe, 2007), partnerlerden

birinin davranışının diğerini engellemesinden kaynaklanabilir (Johnson, 1990). Romantik ilişkilerde yaşanan bu çatışmalar çiftler arasında bazı olumsuz duyguları da beraberinde getirmektedir. Çatışmalar esnasında ortaya çıkan bu türdeki olumsuz duygular türlü şekillerde ifade edilebilir (Basım ve ark., 2009). Romantik ilişkilerde yaşanan çatışmalar esnasında, partnerlerin karşılıklı iletişimleri ve kullandıkları çatışma çözme stratejileri ilişkiyi birçok açıdan etkileyebilmektedir (Gotmann, 1993). Bu açıdan bireylerin ilişki içerisindeki çatışmalarda kullandıkları çatışma çözme stillerini anlamak ilişkinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

1.6.3 Çatışma Çözme Stilleri

Çatışma çözme stilleri, ilişki içerisinde çatışmayı henüz başlamadan engelleyen, çatışma esnasında olayların yarattığı olumsuz sorunları azaltmaya çalışan ve anlaşmazlıklarını çözmek için kullanılan davranışsal stiller olarak tanımlanmaktadır (Cords ve Killen, 1998). Romantik ilişkilerde yaşanan çatışmalar esnasında, partnerlerin karşılıklı iletişimleri ve kullandıkları çatışma çözme stratejileri ilişkiyi birçok açıdan etkileyebilmektedir (Gotmann, 1993). İlişki içerisinde kullanılan çatışma çözme davranışları durumdan duruma farklılık göstermekle beraber, bireylerin öznel düşünce ve ihtiyaçlarıyla ortaya çıkmakta ve genellikle etkinliği yüksek olan, sağlıklı veya yıkıcı çözüm yetkinliği sağlayan şekilde belirlenmektedir. İlişki içerisindeki çiftler çatışma çözme stillerinden birini veya birkaçını beraber kullanabilir (Eckstein, 2011).

Romantik ilişkiler içerisinde kullanılan bu çatışma çözme stillerini anlamak adına Zachilli, Hendrick ve Hendrick (2009), romantik partner çatışma ölçeğini geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu ölçekte çatışma çözme stilleri “uzlaşma, baskınlık,

reaktivite, boyun eğme, kaçınma ve ayrılma” olmak üzere toplam altı boyutta ele alınmaktadır. Uzlaşma, her iki birey içinde kabul edilir bir çözüm bulmak adına kullanılan yapıcı bir çatışma çözme stilidir. Baskınlık, çiftlerden birinin kontrolü elinde tutarak diğerini kendi fikirlerini kabul etmesi için uzlaştırmayı ve zorlamasıdır. Reaktivite, sözlü saldırı, duygusal anlamda şiddet ve çiftler arasında güvensizlikle karakterize yıkıcı bir çatışma çözme stilidir. Baskınlık ve reaktivite yıkıcı çatışma çözme stilleridir. Boyun eğme (teslimiyet), çiftlerden birinin diğerini memnun etmek ve/veya yalnızca çatışmayı sonlandırmak adına onun fikir ve isteklerine boyun eğmesidir. Genellikle yıkıcı olmakla beraber bazı durumlarda yapıcı olabilir. Kaçınma, çatışma gerçekleşmeden önce çatışmayı engellemek adına uzak durmayı içerir. Son olarak ayrılma, tartışılan konuya ilerleyen süreçte tekrar dönmek amacıyla bireyin konudan uzaklaşması anlamına gelmektedir. Kaçınma ve ayrılma net bir şekilde yapıcı ya da yıkıcı olarak nitelendirilmemekte, durumsal faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir (Zachilli ve ark., 2009).

Çiftlerin çatışmayı ele alış stilleri ve çatışmaları çözme kabiliyetleri, ilişkiyi sürdürmek adına güçlü bir motivasyona sahip olduklarına dair bir göstergedir ve ilişki başarısının önemli bir belirleyicisidir (Gottman, 1994; Kama, 2015; Neff ve Karney, 2007; Notarius ve ark., 1997). İlişki içerisinde partnerlerin çatışmaya sebep olabilecek konuları tartışması önem arz etmektedir. Bu çatışmaların nasıl ele alındığı çiftlerin ilişki tatminlerini doğrudan etkilemektedir (Erber ve Erber, 2001; Gottman ve ark., 1998; Kama, 2015; Karney ve Bradbury, 1995; Kurdek, 1994; Metts ve Cupach, 1990). İlişki içerisinde yapıcı çatışma stillerini kullanması, çatışmaya dair negatif tutumların yeniden yapılandırılmasına zemin hazırlayarak yüksek ilişki doyumuna (Gottman, 1993; Gottman ve Levenson, 1992; Guerro ve ark., 2008; Stephanou, 2012)

ve ilişkinin uzun vadede sürdürülebilirliğine katkı sağlarken (Stephanou, 2012) yıkıcı stillerin kullanımı düşük ilişki doyumu ile beraber ilişki içerisinde problemlere ve ilişkinin sonlanmasına neden olabilir (Gottman ve Krokoff, 1989; Gottman ve Levenson, 1992; McNulty ve Hellmuth, 2008; Zachilli ve ark., 2009;). Yapılan çalışmalar, erkeklerin daha kaçınmacı ve yıkıcı, kadınların ise daha yapıcı çatışma çözme stillerini kullandığını göstermektedir (Haferkamp, 1991; Harasymhuck, 2001).

Bir diğer yandan, ilişki içerisindeki çatışmalar partnerler açısından gerekli olabilmektedir (Zachilli ve ark., 2009). Romantik ilişkilerde çatışmalar genellikle negatif sonuçlarla ilişkilendirilse de bu çatışmaların yapıcı çatışma çözme stilleri ile ele alındığında ilişki için koruyucu bir faktör haline gelebileceği, çiftler arasındaki yakınlığı ve dayanışmayı artırıcı etkisi olabileceği gösterilmiştir (Amato, 2000; Christensen ve Sherk, 1991; Dunn, 2008; Gottman, 1993; Şimşek, 2004). Bu noktada ilişkisel çatışmaların sonuçlanmasında çiftlerin çatışmayı ele alış şekilleri (yapıcı-yıkıcı çatışma çözme davranışları) önem arz etmektedir (Basım ve ark., 2009). Gottman ve Levenson (1992)'ye göre, sağlıklı bir ilişkinin temelinde çiftlerin ilişki içerisindeki sorunlara işbirlikçi ve yapıcı şekilde yaklaşması yatmaktadır. Gottman ve diğerlerine (1998) göre, bireyler ilişkilerinden memnun olduklarında, partnerlerinin ilişkiye dair onarıcı girişimlerine olumlu yanıt verirler ve yaşanan problem hakkında konuşmaya daha istekli olurlar. Tam tersi, ilişkilerinden memnun olmayan bireyler, partnerlerinin bu girişimlerine daha az olumlu yanıt verirler. Çiftler etkili bir çatışma stili bulmak adına birbirlerinin istek ve ihtiyaçlarını destekleyen bir tutum içerisinde olmalıdır (Crum, 1987). Araştırmalar romantik ilişki için önemli olanın çatışmaların sıklığındansa, çiftlerin çatışma esnasında deneyimledikleri duygular ve sergiledikleri davranışlar olduğunu göstermektedir (Cramer, 2000; Cupach ve ark., 2010). Ek olarak

bireylerin partneriyle olan ilişkilerinin bir döneminde ilişkisel doyuma ulaştıklarında, yeniden bu doyumu sağlayabileceklerine dair inanç geliştirdikleri ve bu nedenle ilişkisel çatışma esnasında yıkıcı çatışma çözme davranışları yerine yapıcı davranışları tercih ederek ilişkisel doyumu sağlamaya çalıştıkları bilinmektedir (Rusbult ve ark.,1982).

1.6.4 Romantik İlişkiler ve Narsisizm ile İlgili Araştırmalar

Literatürde narsistik kişilik özellikleri ile romantik ilişkiler sıklıkla beraber ele alınmıştır. Bu çalışmalarda romantik ilişkiler bağlamında ele alındığında, narsisizm genellikle negatif sonuçlarla ilişkilendirilmektedir. Örneğin narsisizm ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda narsisizm düşük ilişki doyumu ile ilişkili bulunmuştur (Lavner ve ark., 2016; Meydan ve Dottan, 2017). Bu araştırmalarda düşük ilişki doyumunun erkekler için büyülenmeci narsisizm, kadınlar için ise kırılan narsisizm alt boyutunun artışı ile ilgili olduğu görülmüş (Casale ve arkadaşları., 2020); erkeklerin genel narsisizm puanları kadınlardan daha yüksek bulunmuştur (Grijalva ve ark., 2015). Ayrıca ilişki içerisindeyken narsistik bireylerin içsel idealleri karşılandığı takdirde narsistik olmayan bireylerden daha yüksek ilişki doyumuna sahip oldukları; fakat bu idealler karşılanmadığı takdirde narsistik olmayan bireylerden daha düşük ilişki doyumuna sahip oldukları görülmüştür (Seidman, 2016).

Narsisizmin romantik ilişkilere olan etkisinin araştırıldığı diğer çalışmalarda ise narsistik bireylerin, partnerlerine daha düşük düzeyde bağlılık sergiledikleri (Campbell ve Foster, 2002; Foster, 2008), aldatmaya yatkın oldukları (Buss ve Shackelford, 1997; Campbell ve ark., 2002), düşük duygusal yakınlık ve ilişki doyumu

hissettikleri (Foster, ve ark., 2003), alternatif partnerlere karşı daha ilgili oldukları (Campbell ve Foster, 2002), ilişki içerisinde oyun oynama, kontrol etme davranışları sergiledikleri (Kernis ve Sun, 1994) bulunmuştur.

Narsisizmin ilişkisel çatışmalara olan etkisinin araştırıldığı çalışmalar incelendiğinde, narsisizmin çatışma esnasında eleştirme, şikayet etme, hakaret etme ve lakap takma gibi önemli ölçüde daha fazla olumsuz davranışla ve çatışma sonrasında partnerlere daha az bağlılıkla ilişkili olduğu görülmektedir (Peterson ve DeHart, 2014). Tüm bunlara bakıldığında, narsisizmin romantik ilişkileri negatif yönde etkilediği görülmektedir.

1.6.5. Romantik İlişkiler ve Affetme ile İlgili Araştırmalar

Kişiler romantik ilişki içerisinde partnerleriyle yaşadıkları sorunlar sonucunda incinebilmekte ve ilişkileri negatif yönde etkilenebilmektedir. Bu noktada affetme süreci ilişkinin sürdürülebilmesi adına önem taşır (Fincham, 2000). Literatürde affetme ve ilişki istikrarının incelendiği birçok çalışmaya rastlanılmıştır. Bu çalışmalarda genellikle affetmenin ilişki istikrarına katkı sağladığı görülmüştür (Fincham ve Beach, 2002; Fincham, 2000; Gordon ve Baucom, 1998). Ek olarak, bireylerin yapılan hata karşısında ilişkilerine yönelik yatırımlarını göz önüne alarak affedici bir tutum sergiledikleri görülmektedir (McCullough ve ark., 1998).

1.6.6. Romantik İlişkiler ve Reddedilme Duyarlılığı ile İlgili Araştırmalar

Reddedilme duyarlılığı ve romantik ilişkilere yönelik literatüre bakıldığında reddedilme duyarlılığının, ilişki içerisinde sürekli olarak reddedilmeyi beklemek ve olası bir reddedilme davranışını önlemek adına ilişkide uyumsuz davranışlar

sergilemeye yol açabileceği ve bu durumun ilişkiye doğrudan zarar verebileceği öne sürülmüştür (Downey ve Feldman, 1996).

Yapılan araştırmalarda ilişki içerisinde kaygılı reddedilme beklentisine sahip olan kişilerin, partnerlerinin belirsiz olan hareketlerinden reddedilmeyi daha olası gördükleri ve kendilerini diğer kişilerden daha yoğun reddedilmiş hissettikleri görülmüştür (Downey ve Feldman, 1996). Benzer şekilde yüksek reddedilme duyarlılığının, bireylerin ilişki içerisinde kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olduğu, bu nedenle düşük ilişki doyumu, ilişkiyi sonlandırma ve romantik ilişkilerden uzak durma eğilimi ile ilişkili olduğunu gözlemlenmiştir (Creasey ve McInnis 2001; Downey ve Feldman, 1996).

Reddedilme duyarlılığının cinsiyet değişkeni ile ele alındığı çalışmalarda kadınların erkeklere göre daha yüksek reddedilme duyarlılığına sahip oldukları (Erözkan, 2004b), reddedilme duyarlılığı yüksek olan kadın partnerlerin reddedilme duyarlılığı düşük olanlara kıyasla içinde bulundukları romantik ilişkiyi bitirme eğilimlerinin daha fazla olduğu ve ilişki içerisinde yaşanan çatışmalarda daha negatif davrandıkları görülmüştür (Ayduk ve ark., 1999). Benzer şekilde, erkeklerin reddedilme duyarlılıkları ve algılanan saldırgan davranışlarının artması sonucunda ise partnerlerinin ilişki doyumları azaldığı görülmektedir (Galliher ve Bentley 2010). Yapılan araştırmalar yüksek reddedilme duyarlılığına sahip olan erkeklerin reddedilmeyi önlemek adına iki farklı strateji geliştirdiklerini öne sürmüştür. Bunlardan ilki yakın ilişkilerden uzak durma veya ilişki içerisinde olsa bile duygusal mesafeyi korumak. İkincisi ise, tersi şekilde yakın ilişki içerisinde bulunma ve ilişkisine dair aşırı yatırım yapmaktır (Downey ve ark., 2000).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölüm içerisinde sırasıyla araştırmanın modeli, araştırmanın örnekleme, veri toplamada kullanılan ölçme araçları, veri toplama işlemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1 Örneklem

Araştırma, anket soruları oluşturmaya ve veri toplamaya yönelik bir program olan Qualtrics™ survey software platformu kullanılarak çevrimiçi bir şekilde yürütülmüştür. Araştırma hipotezini test etmek için gereken minimum örneklem büyüklüğünü belirlemek için G*Power sürüm 3.1.9.7 (Faul ve diğerleri, 2007) kullanılarak güç analizi yapılmıştır. Yapılan güç analizi sonucunda, $\alpha = .05$ anlamlılık kriterinde, orta düzeyde bir etkiyi saptamak için gereken örneklem büyüklüğünün en az 220 kişi olması gerektiği belirlenmiştir. Bu nedenle olası katılımcı kayıpları düşünülerek en az 250 kişiye ulaşılması hedeflenmiştir.

Araştırma kapsamında toplamda 434 gönüllü katılımcıdan veri toplanmıştır. Yönergede katılımcılara istedikleri zaman anketi bırakabileceklerine dair bilgi verilmiştir. Veri tarama aşamasında 145 katılımcı çalışmadaki ilgili ölçümlerden bir veya daha fazlasını tamamlamadığı için; 39 katılımcı ise tek ve çok değişkenli uç değerler için gerçekleştirilen analizlerde dışlama ölçütleri göz önünde bulundurularak analize dahil edilmemiştir (Hair ve ark., 2006). Sonuç olarak normallik varsayımı ile ilgili değişkenler sağlandıktan sonra analizler 247 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Değişken	N	%
Cinsiyet		
Kadın	143	57,9
Erkek	103	41,7
Belirmek İstemiyorum	1	,4
Yaş		
18-29	147	59,5
30-45	47	19,0
46-59	48	19,4
60-72	5	2,0
Medeni Durum		
Evli	85	34,4
Bekar	154	62,3
Boşanmış	6	2,4
Eşi Vefat Etmiş	2	,8
Eğitim Durumu		
Ortaokul Mezunu	2	,8

Lise Mezunu	9	3,6
Üniversite Öğrencisi	54	21,9
Üniversite Mezunu	95	38,5
Yüksek Lisans Öğrencisi	53	21,5
Yüksek Lisans Mezunu	25	10,1
Doktora Öğrencisi ve Mezunu	9	3,6

Şehir

İstanbul	158	64,0
Ankara	29	11,7
İzmir	12	4,9
Bursa	6	2,4
Kocaeli	5	2,0
Türkiye İçi Diğer İller	35	14,2
Yurtdışı	2	,8

Meslek

Öğrenci	80	32,4
Mühendis	28	11,3
Psikolog	15	6,1
Akademisyen	7	2,8

Beyaz Yakalı	26	10,5
Öğretmen	11	4,5
Memur	13	5,3
Emekli	15	6,1
Diğer	52	21,1

Aylık Gelir

Ayda 1000 TL'nin altında	27	10,9
Ayda 1.001 TL- 2.999 TL arasında	39	15,8
Ayda 3.000 TL- 4.999 TL arasında	34	13,8
Ayda 5.000 TL- 7.999 TL arasında	61	24,7
Ayda 8.000 TL- 9.999 TL arasında	18	7,3
Ayda 10.000 TL- 11.999 TL arasında	13	5,3
Ayda 12.000 TL ve üzeri	31	12,6
Cevap vermek istemiyorum	24	9,7

Katılımcıların 143'ü kadın (%57,9), 103'ü erkek (%41,7) ve 1'i (%4) cinsiyetini belirtmek istememiş olup, yaşları 18 ile 72 arasında değişmektedir ($\bar{X} = 32,73$, $SS = 12,77$). Araştırmanın kabul kriterleri, katılımcıların 18 yaşından büyük ve hali hazırda romantik bir ilişki içerisinde olmaları olarak belirlenmiştir. Araştırmanın başında verilen onam formunda yalnızca romantik bir ilişki içerisinde olan katılımcıların araştırmaya katılabileceği belirtilmiş, ek olarak kişisel form içerisinde katılımcılara

ilişkilerinin ne kadar süredir devam ettiği sorulmuştur. Güncel olarak romantik ilişki içerisinde olmayan katılımcılar örnekleme dahil edilmemiştir.

Katılımcılar beliren yetişkinlik (18-29), oturmuş yetişkinlik (30-45), orta yetişkinlik (46-59) ve ileri yetişkinlik (60-72) olarak dört gruba bölünmüştür. Yaş gruplarının belirlenmesinde ilgili literatürde öngörülen yaş ayrımları dikkate alınmıştır. Arnett (2000-2015), yetişkinlik kuramı içerisinde bireylerin yaşla beraber nasıl değiştiğine odaklanmış ve 18-29 yaşları arasını ayrı birer yaşam aşaması olarak kavramsallaştırmıştır. Buna göre, beliren yetişkinlik olarak tanımlanan bu yaşlar içerisinde bireylerin bilişsel kapasiteleri daha yüksek ve hızlıdır. Ailelerinden maddi ve manevi destek almaları daha olasıdır. 20'li yaşlarının ortalarına kadar eğitim alırlar ve sonrasında kariyer hedefleri doğrultusunda iş değiştirirler. Oturmuş yetişkinlik dönemi ise 30-45 yaşları arasındaki yaşlar için Mehta ve arkadaşları (2020) tarafından önerilmiştir. Bu dönemde bireyler iş ve aile içerisinde yüksek sorumluluklara sahiptirler. Knecht ve Freund (2016), bu yılları ‘‘yaşamın yoğun saatleri’’ olarak tanımlamaktadır. Orta yetişkinlerin (46-59) çoğu kariyer yayının zirvesine ulaşmıştır (Riza ve ark, 2018). Hayatlarının bu döneminde bireylerin psikolojik ve sosyal açıdan doyuma ulaştıkları görülebilir (Levinson 1986, 1996). 60 yaş ve üzerindeki bireyler Dünya Sağlık Örgütü-WHO (2022) tarafından ileri yaşlı olarak kabul edilmektedir. İleri yetişkinlik (60-72) dönemindeki bireyler, emekli olmak, aile bireyleri ile vakit geçirmek ve potansiyel sağlık sorunları ile baş etmeyi sağlamak amacıyla yaşamlarını şekillendirirler (Levinson 1986, 1996). Bu ayrım doğrultusunda beliren yetişkinlik grubunda 147 (%59,5), oturmuş yetişkinlik yaş grubunda 47 (%19,0), orta yetişkinlik yaş grubunda 48 (%19,4), ileri yetişkinlik yaş grubunda ise 5 (%2,0) kişi bulunmaktadır.

Katılımcıların diğer demografik özelliklerine bakıldığında 85'i (%34,4) evli, 154'ü (%62,3) bekar, 6'sı (%2,4) boşanmış ve 2'sinin (%8) eşi vefat etmiştir. Eğitim durumları açısından 2'si (%8) ortaokul mezunu, 9'u (%3,6) lise mezunu, 54'ü (%21,9) üniversite öğrencisi, 95'i (%38,5) üniversite mezunu, 53'ü (%21,5) yüksek lisans öğrencisi, 25', (%10,1) yüksek lisans mezunu, 9'u (%3,6) doktora öğrencisi ve/veya mezunudur.

Yaşadıkları yerler incelendiğinde, 158'i (%64,0) İstanbul, 29'u (%11,7) Ankara, 12'si (%4,9) İzmir, 6'sı (%2,4) Bursa, 5'i Kocaeli (%2,0), 35'i (%14,2) ve 2'si (%8) yurtdışında yaşamaktadır. Katılımcıların meslekleri; 80'i (%32,4) öğrenci, 28'i, (%11,3) mühendis, 15'i (%6,1) psikolog, 7'si (%2,8) akademisyen, 26'sı (%10,5) beyaz yakalı, 11'i (%4,5) öğretmen, 13'ü (%5,3) memur ve 15'i (%6,1) emeklidir ve 52'si (%21,1) diğer meslek gruplarındandır.

Gelir düzeyi açısından katılımcıların 27'si (%10,9) 1.000'TL'nin altında, 39'u (%15,8) 1.001-2.999TL arasında, 34'ü (%13,8) 3.000-4.999TL arasında, 61'i (%24,7) 5.000-7.999 arasında, 18'i (%7,3) 8.000-9.999TL arasında, 13'ü (%5,3) 10.000-11.999TL arasında, 31'i (%12,6) 12.000TL ve üzerinde aylık kazancı olduğunu belirtmiştir. 24'ü, (%9,7) aylık kazançlarını belirtmemiştir.

2.2 Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında katılımcılara öncelikle çalışma ile ilgili bilgilendirilmeleri ve gönüllü olarak katıldıkları bilgisini verebilmeleri amacıyla "Bilgilendirilmiş Onam Formu", demografik özelliklerini değerlendirmek amacıyla "Demografik bilgi formu" verilmiştir. Araştırma değişkenlerine ilişkin veri toplamak

amacıyla beş farklı öz bildirim ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekler, “Beş Faktörlü Narsisizm Ölçeği”, “Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği”, “Heartland Affetme Ölçeği”, “İlişki İstikrarı Ölçeği”, “Romantik Partner Çatışma Ölçeği” dir. Söz edilen veri toplama araçları hakkında ayrıntılı bilgiye sonraki alt başlıklarda yer verilmiştir.

2.2.1 Bilgilendirilmiş onam formu (Ek A)

Katılımcıların araştırmaya dair süreçler ile ilgili bilgilendirilmeleri ve bu doğrultuda araştırmaya gönüllü olarak katıldıkları bilgisini verebilmeleri amacıyla oluşturulmuştur. Form içerisinde katılımcılara araştırmacı, araştırmanın amacı, elde edilecek bilgilerin gizliliği ve verilerinin hangi amaçla kullanılacağı, katılımcıların katılım sağlamalarında tamamen kendi gönüllülüklerin esas olduğu, araştırmanın etik kurul tarafından onaylandığı ve istenirse araştırmacıyla iletişim kurulmak üzere kullanılabilecek olan iletişim adresine dair bilgiler yer almıştır. Bilgilendirilmiş Onam Formu Ek A’ da sunulmuştur.

2.2.2 Demografik Bilgi Formu (Ek B)

Bu form, katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum gibi demografik bilgileri ile yaşadığı romantik ilişki türü ve süresi gibi konularda bilgi almak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Form içerisinde katılımcılara yaş, cinsiyet, şehir, eğitim durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, psikiyatrik durum ve romantik ilişki durumuna yönelik maddeler yöneltilmiştir. Araştırmada kullanılan formun bir örneği Ek-B’de sunulmuştur.

2.2.3 Beş Faktör Narsisizm Ölçeği (BFNÖ)

Beş Faktör Narsisizm Ölçeği, narsisizmin boyutlarını ölçmek için Glover ve arkadaşları (2012) tarafından geliştirilmiştir. Toplam 148 sorudan oluşan bu ölçek daha sonrasında Scherman ve arkadaşları (2015) tarafından kısaltılmıştır. Beş Faktör Narsisizm Ölçeği Kısa Formu olarak adlandırılan ölçek toplam 60 maddeden (Ör. “Başarılı olmaya motiveyimdir.”, “Diğer insanların bana karşı dürüst olacaklarına inanırım.”) oluşmaktadır. Ölçek Ekşi (2016) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Katılımcılar maddeleri ‘Kesinlikle katılmıyorum=1’ ile ‘Kesinlikle katılıyorum=5’ arasındaki beşli Likert tipinde hazırlanan ölçekle değerlendirmiştir. Ölçek toplamda 15 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; Kibir, Onay Arayıcılık, Güvensizlik, Liderlik/Otorite, Teşhircilik, Hak İddia Etme, Sömürücülük, Umursamazlık, Büyüklenme Hayalleri, Empati Eksikliği, Hayranlık İhtiyacı, Manipülatiflik, Utanç, Tepkisel Öfke ve Maceraperestliktir. Alt boyutların kendi içerisinde toplanması ile narsisizmin kavramsal olarak iki alt boyutu olan kırılğan ve grandiyöz narsisizm puanları hesaplanmaktadır. Ekşi (2016), tarafından yapılan araştırmada toplam Cronbach α değeri .87, alt boyutlarının α değeri ise .56 ile .79 arasında bulunmuştur. Bu araştırmada narsisizmin kırılğan ve grandiyöz alt ölçekleri iki ayrı boyut olarak kullanılmıştır. Kırılğan narsisizm alt ölçeğinin cronbach α değeri .84, grandiyöz narsisizm alt ölçeğinin cronbach α değeri ise .87 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan formun bir örneği Ek-C’de sunulmuştur.

2.2.4 Heartland Affetme Ölçeği (HAÖ)

Thompson ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilen Heartland Affetme Ölçeği kendini (Ör. İşleri berbat ettiğimde önce kötü hissetmeme rağmen zamanla kendimi rahatlatabilirim), başkalarını (Ör. Beni incitenlere karşı zamanla daha anlayışlı olurum) ve durumu (Ör. Hayatımdaki kötü durumlarla eninde sonunda barışıyorum) affetme olmak üzere toplam üç alt boyuttan ve 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 7'li Likert tipi olarak derecelendirilmiştir. Bugay ve Demir (2010), ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasını yapmışlardır. Türkçe formunun toplam Cronbach α değeri .81 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ölçek toplam puan olarak kullanılmıştır. Ölçeğin toplam puanı için cronbach α değeri .80 olarak bulunmuştur. Araştırmada kullanılan formun bir örneği Ek-D'te sunulmuştur.

2.2.5 Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği (RDÖ)

Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, reddedilme beklentisini ve reddedilmeye yönelik duyulan kaygı seviyesini belirlemeye yönelik Downey ve Feldman (1996) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, her bir duruma dair bireylerin kaygı derecelerini ve reddedilme beklentilerini ölçmektedir. Erözkan (2004a), ölçeğin Türkçeye uyarlanmasını gerçekleştirmiştir. Toplam 18 maddeden (Ör. “Sınıfta birinden ödünç olarak notlarını istemek”, “Bir arkadaşımdan onun herhangi bir şeyini ödünç alıp alamayacağımı sormak”) oluşan ölçekte katılımcılar cevaplarını, 1= Hiç Endişelenmem/ Kaygı Duymam'dan 6= Çok Endişelenirim/Kaygı Duyarım'a kadar değişen 6'lı likert türü ölçekleme üzerinden derecelendirmektedir. Maddelerden alınan puanlar toplanarak tek bir reddedilme duyarlılığı oluşturulmaktadır. Ölçeğin

toplam iç tutarlık katsayısı Erözkan (2004a) tarafından .81 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise ölçeğin Cronbach α değeri .89 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan formun bir örneği Ek-E’te sunulmuştur

2.2.6 İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ)

Rusbult ve arkadaşları (1998), tarafından geliştirilmiş olan ve bireylerin ilişkiye yaptıkları yatırımı, farklı partnerle olmanın avantaj ve dezavantajlarını ve ilişki doyumunu ölçmeyi amaçlayan İlişki İstikrar Ölçeği (İİÖ), Büyüksahin, Hasta ve Hovardaoğlu (2005) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek toplam 30 madde (Ör. “İlişkim başkalarının ilişkilerinden çok daha iyi”; “İlişkim ideal bir ilişkiye yakındır”) ve üç alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar ilişki doyumu, ilişki yatırımı ve seçeneklerin niteliğinin değerlendirilmesidir. Bu alt ölçeklerin ilk beş maddesi dörtlü (1= tamamen yanlış, 2= oldukça yanlış, 3= oldukça doğru, 4= tamamıyla doğru) likert tipi ölçekle; diğer maddeleri ise 1 (tamamen yanlış) ile 9 (tamamıyla doğru) arasında değer alan 9 dereceli likert tipi bir ölçek üzerinden derecelendirilmektedir. Büyüksahin ve arkadaşları (2005) ölçeğin Cronbach α değerini ilişki doyumu için .90, seçeneklerin niteliğini değerlendirme için .84 ve ilişki yatırımı için .84 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada ölçek toplam puan olarak kullanılmıştır. Ölçeğin toplam Cronbach α değeri .87 olarak, bulunmuştur. Araştırmada kullanılan formun bir örneği Ek-F’de sunulmuştur.

2.2.7 Romantik Partner Çatışma Ölçeği (RPÇÖ)

Romantik Partner Çatışma Ölçeği (RPCS), Zacchilli, Hendrick ve Hendrick (2009) tarafından geliştirilmiş ve Kama (2015) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

Ölçekte toplam 39 madde (Ör. “Uzlaşmaya varmak, aramızdaki çatışmayı çözmenin en iyi yoludur”, “Tartıştığımızda veya kavga ettiğimizde, ben kazanmaya çalışırım”) bulunmaktadır. Ölçek, romantik partnerler arasındaki günlük çatışmaları değerlendirmekte ve “Uzlaşma, Baskınlık, Boyun Eğme, Kaçınma, Reaktivite ve Ayrılma” olmak üzere toplam 6 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçek 5’li Likert tipi ile derecelendirilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar o çatışma stilinin kullanımı ile pozitif ilişkilidir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı Kama’nın çalışmasında .77 ve .94 arasında bulunmuştur. Alt ölçekleri için α değerleri ise uzlaşma .94, baskınlık .88, boyun eğme .90, kaçınma .81, reaktivite .77 ve ayrılma .77 olarak bulunmuştur. Çatışma çözme stillerinin ilişki istikrarının önemli bir yordayıcısı olduğu bilinmektedir (Karney ve Bradbury, 1995). Araştırmalar ilişki içerisinde yıkıcı çatışma stillerinin kullanılmasının, ilişki içerisinde problemlere neden olabileceğini göstermiştir (Gottman ve Levenson, 1992; Segal ve Jaffe, 2007; Zachilli ve ark., 2009). Zacchilli ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilen ve Kama (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan “‘Romantik Partner Çatışma Ölçeği’” içerisinde bulunan alt boyutlar, hem Zacchilli ve arkadaşlarının (2009) çalışmasında hem de Kama’nın (2015) çalışmasında ilişki doyumu ile karşılaştırılmıştır. Her iki çalışmada da romantik Partner Çatışma Ölçeği içerisinde bulunan uzlaşma, baskınlık, boyun eğme, kaçınma, reaktivite ve ayrılma alt boyutlarının ilişki doyumu ile karşılaştırılması sonucunda uzlaşmanın ilişki doyumu ile pozitif ilişkili olduğu; reaktivite, baskınlık ve boyun eğmenin ise ilişki doyumu ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrılma ve kaçınmanın ilişki doyumu ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamıştır. Bu araştırmada ise çatışma çözme stillerinin kendi aralarındaki korelasyon incelenmiştir. Önceki çalışmalarda kesin bir şekilde yapıcı çatışma çözme

stili olduğu görülen uzlaşma alt boyutunun baskınlık (-.37, $p<.01$), reaktivite (-.43, $p<.01$) ve boyun eğme (-.28, $p<.01$) ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Aynı zamanda literatürdeki bulgular göz önünde bulundurularak (Kama, 2015; Zacchilli ve arkadaşları, 2012) çatışma çözme stillerinin araştırma içerisinde kullanılan “İlişki İstikrarı Ölçeği” içerisindeki ilişki doyumu alt boyutu ile karşılaştırılması sonucunda yalnızca uzlaşma (.43, $p<.01$) alt boyutunun ilişki doyumu ile pozitif; ayrılma (-.13, $p<.05$), reaktivite (-.44, $p<.01$), baskınlık (-.25, $p<.01$) ve boyun eğme (-.20, $p<.01$) alt boyutlarının ise ilişki doyumu ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu araştırmada, hem çatışma çözme stillerinin kendi içerisindeki korelasyonları hem de ilişki doyumu ile olan korelasyonları göz önünde bulundurulduğunda; istatistiksel olarak en anlamlı olan üç alt boyuta (reaktivite, baskınlık, boyun eğme) ilişkin puanlar birleştirilmiş ve “İlişki Problemleri” boyutu adıyla kullanılmıştır. Kullanılan ölçeğin bu çalışmadaki toplam Cronbach α değeri .84 olarak bulunmuştur. Araştırmada kullanılan formun bir örneği Ek-G’de sunulmuştur.

2.3 İşlem

Araştırma kapsamında ilk olarak, kullanılması planlanan veri toplama araçlarını geliştirmiş veya Türkçe’ye uyarlamış araştırmacılara e-posta atılmış ve ölçeklerin kullanımına dair gerekli izinler alınmıştır. Ardından, çalışmanın uygulanması aşamasında öncelikle Acıbadem Üniversitesi Etik Kurulu’na başvuruda bulunulmuştur. Etik onayın alınmasının ardından katılımcılara Bilgilendirilmiş Onam Formu ve Demografik Bilgi Formu sunulmuştur. Bu formlarda araştırmanın amacı ve araştırma ile ilgili detaylı bilgi katılımcılara verilmiştir.

Ardından katılımcılara Beş Faktörlü Narsisizm Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, Heartland Affetme Ölçeği, İlişki İstikrarı Ölçeği ve Romantik Partner Çatışma Ölçeği internet üzerinden (Qualtrics platformu) sıra etkisi gözetilerek bireysel olarak uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanma süresi 15-25 dakika arasında değişmiştir. Araştırma verileri Haziran 2021-Nisan 2022 tarihleri arasında toplanmıştır.

2.4 Verilerin Analizi

Analiz sürecinde öncelikle katılımcıların demografik verilerinin dağılımını gösteren betimsel istatistikleri incelenmiştir. Ardından araştırma sorularına yönelik olarak gerekli analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin analizi .05 anlamlılık düzeyi dahilinde SPSS 25.0 (Statistical Package for Social Sciences) ve Jamovi (Version 2.3.21) paket programı ile yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1 Verilerin Düzenlenmesi

Araştırma kapsamında toplamda 434 gönüllü katılımcıdan veri toplanmıştır. Analizlere başlamadan önce kayıp değerler ile tekli ve çoklu değişkenli uç değerler için veri taraması uygulanmıştır (Hair ve ark., 2006). Veri tarama aşamasında 145 katılımcı çok fazla eksik veri olması; 21 katılımcı ise standart puan (z puan) dönüşümleri sonrasında -4/+4 kesme puanı dışında kalan aşırı değerlere sahip oldukları (Hair ve ark., 2006) göz önünde bulundurularak analize dahil edilmemiştir. Çok değişkenli varyans analizi için hesaplanan Mahalanobis uzaklığında 18 katılımcı da örneklemden çıkartılmıştır ($p < .005$).

Çalışmanın verilerinin parametrik istatistiğin normal dağılım temel sayıltılarını karşılayıp karşılamadığı ilk olarak tek örneklem Kolmogorov-Smirnov normal dağılım analizi ile sınanmıştır (Büyüköztürk, 2013). Puanların büyük bir bölümü için $p > 0.05$ değerleri elde edilmiş ve sonuçlar puanların büyük çoğunluğunun normal dağılıma uygun olduğunu göstermiştir. Ardından normallik sayıltısının karşılanmadığı ölçeklerde (İlişki İstikrarı ve Farklı Partner Arama) normallik varsayımının kontrolü için basıklık (Kurtosis) ve çarpıklık (Skewness) değerleri incelenmiştir. Basıklık ve çarpıklık katsayılarının -1/+1 değerleri arasında olması nedeniyle ilgili değişken ölçümlerinin normal dağıldığı kabul edilmiştir (Morgan ve ark., 2004).

Sonuç itibarıyla, normallik varsayımı tüm değişkenler için sağlanmış ve geri kalan analizler 247 katılımcı ile yürütülmüştür.

3.2 Betimsel Analizler

Kırılğan narsisizm ve grandiyöz narsisizm puanlarının demografik değişkenlerden cinsiyet, eğitim, medeni durum ve gelir durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla Bağımsız Gruplar t -testi (Independent sample t-test) ve Tek-Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

3.2.1. Katılımcıların kırılğan ve grandiyöz narsisizm puanlarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılması

Cinsiyetin bireylerin kırılğan ve grandiyöz narsistik özellikleri üzerinde anlamlı bir etkisi olup olmadığını sınamak amacıyla katılımcılar cinsiyete göre Bağımsız Gruplar t -testi ile karşılaştırılmıştır (Tablo 2). Cinsiyetini belirtmek istemeyen 1 katılımcı bu grupta yeterli sayıda katılımcı bulunmadığı için analize dahil edilmemiştir.

Test sonucunda kırılğan narsisizm puanlarına göre kadınlar ($X_{Kadın}=3.24$) ve erkekler ($X_{Erkek}=2.88$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir [$t_{(244)}= 4.39, p <.05; d=.57$]. Analiz sonucunda hesaplanan etki büyüklüğü ($d=.57$) bu farkın orta düzeyde olduğunu göstermektedir (Cohen, 1988). Buna göre, kadınların kırılğan narsistik özelliklerinin erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Katılımcıların grandiyöz narsisizm puanlarına göre, kadınların ortalaması ($X_{Kadın}=2.76, SS=.46$) ve erkeklerin ortalaması ($X_{Erkek}=2.85, SS=.41$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir [$t_{(244)}= -1.66, p>0.05$]. Buna göre, erkeklerin grandiyöz narsistik özelliklerinin kadınlarınkinden bir miktar fazla olmasına karşın, fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kırılğan ve Grandiyöz Narsisizm Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar T-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Ort	S	t (244)	p
Kırılğan Narsisizm				4.39	.00**
Kadın	143	3.24	.65		
Erkek	103	2.88	.60		
Grandiyöz Narsisizm				-1.66	.96
Kadın	143	2.76	.36		
Erkek	103	2.85	.41		

3.2.2 Katılımcıların kırılğan ve grandiyöz narsisizm puanlarının yaşlarına göre karşılaştırılması

Yaşın bireylerin kırılğan ve grandiyöz narsistik özellikleri üzerinde anlamlı bir etkisi olup olmadığını sınamak amacıyla katılımcılar yaşa ilişkisiz örneklemeler için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile karşılaştırılmıştır (Tablo 3)

Yaş gruplarındaki katılımcı sayısı incelendiğinde 60-72 yaşları arasında sadece 5 kişi olduğu için 46-59 ve 60-72 yaş aralığındaki bireyler tek grupta ele alınmış; 18-29 yaş aralığındaki toplam 147 katılımcının 50 tanesi ise seçkisiz olarak seçilip yeni bir grup oluşturulmuştur. Toplamda 18-29, 30-45 ve 46-72 yaşları arasındaki bireylerden oluşan üç grubun ortalamaları karşılaştırılmıştır.

Test sonucunda kırılğan narsisizm puanlarına göre, 18-29 yaş grubunun ortalaması ($X_{18-29}=3.14$), 30-45 yaş grubunun ortalaması ($X_{30-45}=2.94$) ve 46-72 yaş grubunun ortalaması ($X_{46-72}=2.86$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir [$F_{(2-147)}= 2.65, p>0.05$].

Katılımcıların grandiyöz narsisizm puanlarına göre ise, 18-29 yaş grubunun ortalaması ($X_{18-29}=2.87$), 30-45 yaş grubunun ortalaması ($X_{30-45}=2.78$) ve 46-72 yaş grubunun ortalaması ($X_{46-72}=2.66$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir [$F_{(2-147)}= 4.40, p<0.05$].

Tablo 3. Katılımcıların Yaşlarına Göre Kırılğan ve Grandiyöz Narsisizm Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Yaş	N	Ort	S	F(174)	p
Kırılğan Narsisizm				2.65	.74
18-29	50	3.14	.64		
30-45	47	2.94	.62		
46-72	53	2.86	.60		
Total	150	2.98	.63		
Grandiyöz Narsisizm				4.40	.14
18-29	50	2.87	.33		
30-45	47	2.78	.40		

46-72	53	2.66	.35
Total	150	2.77	.37

3.2.3. Katılımcıların ilişki istikrarı puanlarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılması

Cinsiyetin bireylerin ilişki istikrarı üzerinde anlamlı bir etkisi olup olmadığını sınamak amacıyla katılımcılar cinsiyete göre bağımsız gruplar t testi ile karşılaştırılmıştır (Tablo 4). Cinsiyetini belirtmek istemeyen 1 katılımcı bu grupta yeterli sayıda katılımcı bulunmadığı için analize dahil edilmemiştir.

Test sonucunda ilişki istikrarı puanlarına göre kadınlar ($X_{\text{Kadın}}=12.20$) ve erkekler ($X_{\text{Erkek}}=12.10$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. [$t_{(244)}= 2.52, p > .05; d=.05$]. Buna göre, kadınların ilişki istikrarı ortalamaları erkeklerden bir miktar fazla olmasına karşın; fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre İlişki İstikrarı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar T-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Ort	S	t (244)	p
<i>İlişki İstikrarı</i>				2.52	.11
Kadın	143	12.20	1.76		
Erkek	103	12.10	2.01		

3.2.4. Katılımcıların ilişki istikrarı puanlarının yaşlarına göre karşılaştırılması

Yaşın bireylerin ilişki istikrarı üzerinde anlamlı bir etkisi olup olmadığını sınamak amacıyla katılımcılar ilişkisiz örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile karşılaştırılmıştır (Tablo 5)

Yaş gruplarındaki katılımcı sayısı incelendiğinde 60-72 yaşları arasında sadece 5 kişi oluğu için 46-59 ve 60-72 yaş aralığındaki bireyler tek grupta ele alınmış; 18-29 yaş aralığındaki toplam 147 katılımcının 50 tanesi ise seçkisiz olarak seçilip yeni bir grup oluşturulmuştur. Toplamda 18-29, 30-45 ve 46-72 yaşları arasındaki bireylerden oluşan üç grubun ortalamaları karşılaştırılmıştır.

Test sonucunda ilişki istikrarı puanlarına göre, 18-29 yaş grubunun ortalaması ($X_{18-29}=12.34$), 30-45 yaş grubunun ortalaması ($X_{30-45}=12.13$) ve 46-72 yaş grubunun ortalaması ($X_{46-72}=12.44$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir [$F_{(2-147)}=.341$, $p>0.05$].

Tablo 5. Katılımcıların Yaşlarına Göre İlişki İstikrarı Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Yaş	N	Ort	S	F(150)	p
<i>İlişki İstikrarı</i>				.341	.71
18-29	50	12.34	1.75		
30-45	47	12.13	2.32		

46-72	53	12.44	1.68
Total	150	12.31	1.92

3.2.5. Katılımcıların ilişki problemleri puanlarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılması

Cinsiyetin bireylerin ilişki problemleri arasında anlamlı bir etkisi olup olmadığını sınamak amacıyla katılımcılar Bağımsız Gruplar t testi ile karşılaştırılmıştır (Tablo 6). Cinsiyetini belirtmek istemeyen 1 katılımcı bu grupta yeterli sayıda katılımcı bulunmadığı için analize dahil edilmemiştir.

Test sonucunda ilişki problemleri puanlarına göre kadınlar ($X_{Kadın}=36.50$) ve erkekler ($X_{Erkek}=38.13$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. [$t_{(244)}= 3.19, p > .05$]. Buna göre, erkeklerin ilişki problemleri ortalamaları kadınlardan bir miktar fazla olmasına karşın; fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 6. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre İlişki Problemleri Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar T-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Ort	S	t (244)	p
<i>İlişki Problemleri</i>				3.19	.07
Kadın	143	36.50	8.40		
Erkek	103	38.13	9.94		

3.2.6. Katılımcıların ilişki problemleri puanlarının yaşlarına göre karşılaştırılması

Yaşın bireylerin ilişki problemlerine anlamlı bir etkisi olup olmadığını sınamak amacıyla katılımcılar ilişkisiz örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile karşılaştırılmıştır (Tablo 7).

Yaş gruplarındaki katılımcı sayısı incelendiğinde 60-72 yaşları arasında sadece 5 kişi olduğu için 46-59 ve 60-72 yaş aralığındaki bireyler tek grupta ele alınmış; 18-29 yaş aralığındaki toplam 147 katılımcının 50 tanesi ise seçkisiz olarak seçilip yeni bir grup oluşturulmuştur. Toplamda 18-29, 30-45 ve 46-72 yaşları arasındaki bireylerden oluşan üç grubun ortalamaları karşılaştırılmıştır.

Test sonucunda ilişki problemleri puanlarına göre, 18-29 yaş grubunun ortalaması ($X_{18-29}=38.52$), 30-45 yaş grubunun ortalaması ($X_{30-45}=38.59$) ve 46-72 yaş grubunun ortalaması ($X_{46-72}=36.83$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir [$F_{(2-147)}= 712, p>0.05$].

Tablo 7. Katılımcıların Yaşa Göre İlişki Problemleri Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Yaş	N	Ort	S	F(150)	p
<i>İlişki Problemleri</i>				.712	.49
18-29	50	38.52	10.43		
30-45	47	38.59	9.40		

46-72	53	36.83	7.70
Total	150	37.28	9.20

3.3. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları

Araştırma içerisindeki değişkenlerin aralarındaki ilişkileri görmek amacıyla, Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Değişkenlerin aralarındaki korelasyon değerleri Tablo 3’te gösterilmiştir.

3.4. Hiyerarşik Regresyon Analizleri

Araştırmada ilişki istikrarı ve ilişki problemlerinin yordanmasında, affetme, reddedilme duyarlılığı, kırılman ve grandiyöz narsisizm düzeylerinin rolünü belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma modelinde bağımlı değişken olan ilişki istikrarı ve ilişki problemleri; bağımsız değişkenler olan affetme, reddedilme duyarlılığı, kırılman ve grandiyöz narsisizm puanları aracılığı ile hiyerarşik regresyon aracılığıyla yordanmaya çalışılmıştır.

Hiyerarşik regresyon analizi kapsamında, bağımlı değişkeni yordadığı düşünülen bağımsız değişkenler belirli bir sıra ile analize dahil edilir. Analiz sonucunda bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenleri hangi düzeyde yordadıkları incelenir (Büyüköztürk, 2013).

Regresyon analizinin gerçekleştirilebilmesi için değişkenler arasında çoklu bağlantılılık bulunmaması gerekmektedir. Buna göre .80 üzerindeki korelasyon çoklu bağlantıyı işaret etmekte, .90 üzerindeki korelasyon ise ciddi bir bağlantı sorununu göstermektedir (Büyüköztürk, 2013). Bu nedenle araştırmadaki değişkenler arasında

korelasyon analizi yapılarak çoklu bağlantılılık test edilmiştir (Tablo 8). Yapılan testler sonucunda değişkenler arasındaki korelasyonun .80 değerinden küçük olduğu (max=.59) görülmüş ve varsayımın doğruluğu kabul edilmiştir.

Tablo 8. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Ort	S	Kırılgan Narsisizm	Grandiyöz Narsisizm	Affetme	Reddedilme Duyarlılığı	İlişki İstikrarı	İlişki Problemleri
Kırılgan Narsisizm	37.08	7.90	1					
Grandiyöz Narsisizm	134.58	18.70	.108	1				
Affetme	57.60	9.67	-.597**	-.193*	1			
Reddedilme Duyarlılığı	50.43	15.79	.433**	-.076	-.338**	1		
İlişki İstikrarı	12.15	1.86	.059	-.056	-.104	-.159*	1	
İlişki Problemleri	37.21	9.08	.336**	.343**	-.370**	.317**	-.159*	1

** $p < .01$, * $p < .05$

Çoklu bağlantılılık varsayımını kontrol etmek için analizde ek olarak varyans büyütme faktörü (VIF) ve tolerans değerinin de kontrol edilmesi gerekmektedir. Analizlerde tolerans değerinin .20'den düşük, VIF değerinin ise 10'dan yüksek olması çoklu bağlantılılığa işaret etmektedir (Büyüköztürk, 2013). Analizdeki değişkenlerin tolerans ve VIF değerleri incelendiğinde tüm tolerans değerlerin .20'den büyük ve VIF değerlerinin 10'dan küçük olduğu görülmüş ve varsayımın karşılandığı kabul edilmiştir.

3.4.1 İlişki İstikrarının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

İlişki istikrarının yordanması için yapılan regresyon analizinde ilk adımda affetme; ikinci adımda reddedilme, üçüncü ise adımda kırılğan ve grandiyöz narsisizm analize girilmiştir; yapılan analizde ilk adım anlamlı bulunmazken ikinci ve son adımlar anlamlıdır. Analize dair sonuçlar tablo 9'da sunulmuştur.

Bağımsız değişkenlerin ilişki istikrarını yordama düzeyine bakıldığında, modele ilk olarak dahil edilen affetme değişkeninin ilişki istikrarına yönelik toplam varyansın yaklaşık %1'ini ($\Delta R^2 = .007$) açıkladığı görülmektedir ($p > .05$). Affetme ve ilişki istikrarı arasında negatif bir ilişki olduğu fakat bu ilişkinin anlamlı olmadığı görülmektedir.

Modele ikinci olarak reddedilme duyarlılığı eklendiğinde (Model 2) affetme değişkeninin kontrol edilmesiyle, daha önce açıklanan varyansa %5'lik bir katkı sağladığı ($\Delta R^2 = .046$) görülmektedir ($p < .01$). Reddedilme duyarlılığı ve affetmenin birlikte ele alındığı ikinci modelde hem reddedilme duyarlılığı hem de affetmenin ilişki istikrarı ile negatif yönde anlamlı bir ilişkide olduğu görülmektedir.

Modele son olarak kırılğan ve grandiyöz narsisizm eklendiğinde (Model 3) affetme ve reddedilme duyarlılığı değişkenlerinin kontrol edilmesi ile, daha önce açıklanan varyansa %1’lik oranında anlamlı bir katkı sağladığı ($\Delta R^2 = .055$) görülmektedir ($p < .01$). Tüm değişkenlerin analize katıldığı Model 3’te kırılğan narsisizmin ilişki istikrarı ile pozitif; grandiyöz narsisizmin ise ilişki istikrarı ile negatif ilişkili olduğu fakat bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.

Üçüncü adımda analize girilen değişkenler bağımlı ölçümdeki varyansın %6’sını açıklamıştır. Son adımda analize girilen değişkenlerin beta değerleri incelendiğinde affetmenin ($\beta = -.162$, $t = -2.05$, $p < .05$) ve reddedilme duyarlılığının ($\beta = -.261$, $t = -3.72$, $p < .01$) ilişki istikrarını olumsuz olarak yordadığı bulunmuştur. Buna göre, affetme ve reddedilme duyarlılığı arttıkça ilişki istikrarının azaldığı görülmüştür.

Tablo 9. *İlişki İstikrarının Affetme ve Reddedilme Duyarlılığı, Kırılğan Narsisizm ve Grandiyöz Narsisizm Tarafından Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları*

Değişken	B	Standart Hata	t	β	R^2	Düzeltilmiş ΔR	p
1.Model					.011	.007	.103
Affetme	-.020	.012	-1.636	-.104			
2.Model					.053	.046	.001**
Affetme	-.034	.013	-2.690*	-.178			
Reddedilme	-.026	.008	-3.310**	-.219			
3.Model					.070	.055	.001**
Affetme	-.031	.015	-2.051*	-.162			

Reddedilme	-.031	.008	-3.721**	-.261
Kırılğan Narsisizm	.021	.019	1.084	.088
Grandiyöz Narsisizm	-.012	.006	-1.826	-.117

** $p < .01$, * $p < .05$

3.4.2 İlişki Problemlerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

İlişki problemlerinin yordanması için yapılan regresyon analizi sonucunda analize ilk adımda affetme; ikinci adımda reddedilme, üçüncü ise adımda kırılğan ve grandiyöz narsisizm girilmiştir; yapılan analizdeki tüm adımlar anlamlıdır. Üçüncü adımda analize girilen değişkenler bağımlı ölçümdeki varyansın %27'sini açıklamıştır.

Bağımsız değişkenlerin ilişki problemlerini yordama düzeyine bakıldığında, modele ilk olarak dahil edilen affetme değişkeninin ilişki problemlerine yönelik toplam varyansın yaklaşık %13'ünü ($\Delta R^2 = .133$) açıkladığı görülmektedir ($p < .01$). Affetme ve ilişki problemleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkide olduğu görülmektedir.

Modele ikinci olarak reddedilme duyarlılığı eklendiğinde (Model 2) affetme değişkeninin kontrol edilmesiyle, daha önce açıklanan varyansa %5'lik anlamlı bir katkı sağladığı ($\Delta R^2 = .172$) görülmektedir ($p < .01$). Reddedilme duyarlılığı ve affetmenin birlikte ele alındığı ikinci modelde affetmenin ilişki problemleri ile negatif, reddedilme duyarlılığının ise ilişki problemleri ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkide olduğu görülmektedir.

Modele son olarak kırılğan ve grandiyöz narsisizm eklendiğinde (Model 3) affetme ve reddedilme duyarlılığı değişkenlerinin kontrol edilmesi ile daha önce

açıklanan varyansa %10'luk anlamlı bir katkı sağladığı ($\Delta R^2 = .269$) görülmektedir ($p < .01$). Tüm değişkenlerin analize katıldığı Model 3'te kırılğan narsisizmin ilişki istikrarı ile pozitif ilişkili olduğu fakat bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı; grandiyöz narsisizmin ise istatistiksel olarak modele pozitif yönde anlamlı katkı sağlayarak, açıklanan toplam varyansı %27'ye yükselttiği görülmektedir.

Üçüncü adımda analize girilen değişkenler bağımlı ölçümdeki varyansın %27'sini açıklamıştır. Son adımda analize girilen değişkenlerin beta değerleri incelendiğinde affetmenin ($\beta = -.170$, $t = -2.44$, $p < .05$) ilişki problemlerini olumsuz olarak yordadığı, reddedilme duyarlılığının ($\beta = .242$, $t = 3.92$, $p < .01$) ve grandiyöz narsisizmin ($\beta = .027$, $t = 5.65$, $p < .01$) ise ilişki problemlerini olumlu olarak yordadığı bulunmuştur. Buna göre, affetme ve arttıkça ilişki problemleri azalırken; reddedilme duyarlılığı ve grandiyöz narsisizm arttıkça ilişki problemlerinin arttığı görülmüştür. Analize dair sonuçlar tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. *İlişki İstikrarının Affetme ve Reddedilme Duyarlılığı, Kırılğan Narsisizm ve Grandiyöz Narsisizm Tarafından Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları*

Değişken	B	Standart Hata	t	β	R^2	Düzeltilmiş ΔR^2	p
1.Model					.137	.133	.000**
Affetme	-.347	.056	-6.233	-.370**			
2.Model					.178	.172	.000**
Affetme	-.279	.058	-4.813	-.297**			
Reddedilme	.124	.035	3.506	.216**			

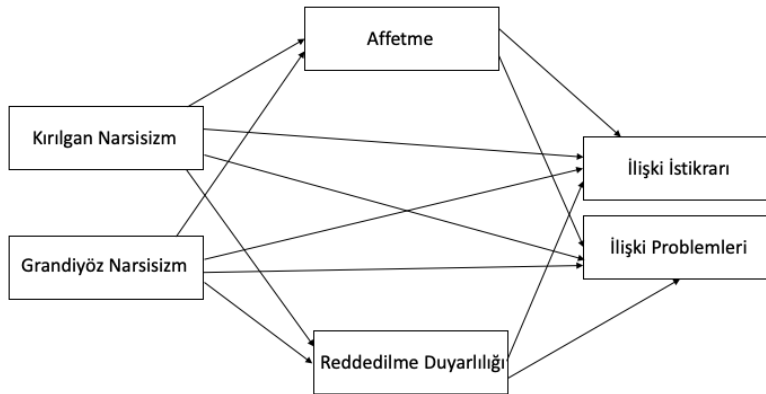
3.Model					.280	.269	.000**
Affetme	-.159	.065	-2.441	-170*			
Reddedilme	.139	.035	3.926	.242**			
Kırılgan Narsisizm	.110	.082	1.343	.096			
Grandiyöz Narsisizm	.154	.027	5.650	.318**			

** $p < .01$, * $p < .05$

3.5. Aracılık Analizleri

Bu bölümde narsisizm ve romantik ilişkiler arasındaki ilişkide affetme ve reddedilme duyarlılığının aracı rolünü incelemek amacıyla araştırmada elde edilen verilerin Jamovi 2.3.21 (The Jamovi Project, 2021) istatistik paket programı ile yapılan yol analizleri yer almaktadır.

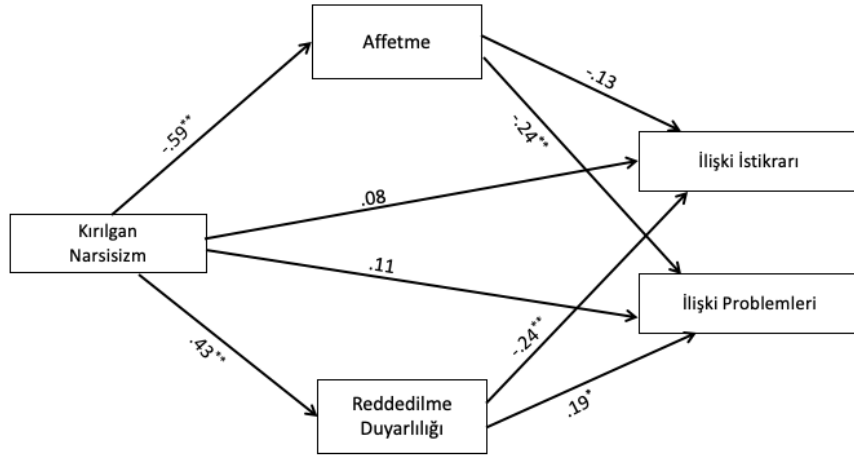
Yapılacak yol analizinde, kırılgan ve grandiyöz narsisizmin, ilişki istikrarı ve ilişki problemlerini hem doğrudan hem de affetme ve reddedilme duyarlılığı aracılığıyla yordaması beklenmektedir. Araştırma kapsamında önerilen model Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Önerilen Araştırma Modeli

3.5.1. Kırılğan Narsisizm Kapsamında Önerilen Araştırma Modelinin Test Edilmesi

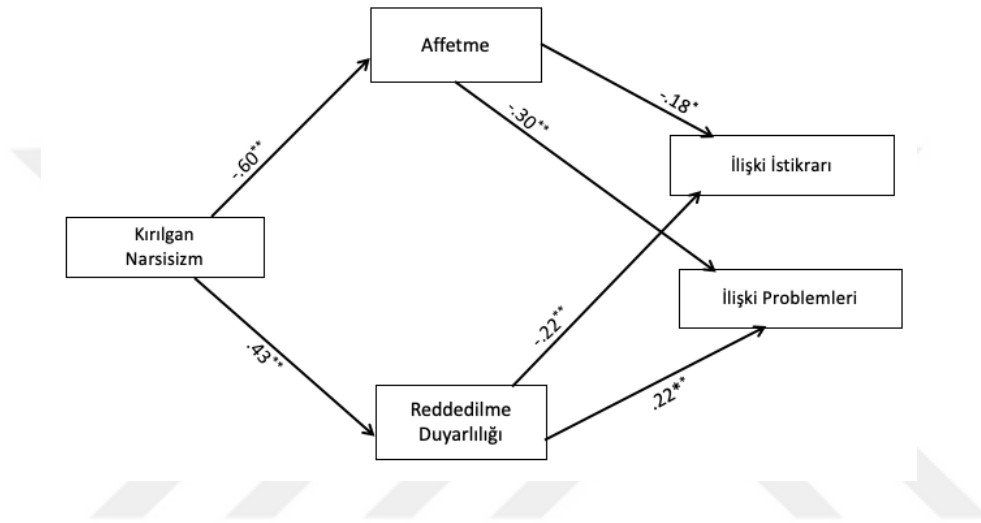
Kırılğan narsisizmin, ilişki istikrarı ve ilişki problemlerini hem doğrudan hem de affetme ve reddedilme duyarlılığı aracılığıyla yordaması beklenen araştırma modelini test etmek için yol analizi yapılmıştır. Model ilk aşamada test edildiğinde, yapılan analiz sonucunda oluşan uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olmadığı görülmektedir (CFI = .99; TLI = .91; RNI = .99; RMSEA = .09). Analiz sonucunda oluşan modele dair standardize yol katsayıları Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 3. Yapısal Modelde Hesaplanan Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

Önerilen modelin uyum indeksi değerleri kabul edilebilir düzeyde olmadığı için anlamlı olmayan yollar sırasıyla kaldırılmış ve modelin uyum indekslerinde de artış olduğu görülmüştür. Buna göre modelde anlamlı olmadığı belirlenen kırılğan narsisizmden ilişki problemlerine ve ilişki istikrarına giden yollar modelden çıkartılmıştır. Bu yollar modelden çıkartılıp model yeninden test edildiğinde uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir (CFI = .98; TLI = .94; RNI = .98; RMSEA = .07). Modelde açıklanan varyanslar değerlendirildiğinde,

kırılgan narsisizm, affetme ve reddedilme duyarlılığı değişkenlerinin birlikte ilişki problemlerinin %17'sini açıkladığı görülmektedir. Ayrıca kırılgan narsisizm, affetme ve reddedilme duyarlılığı birlikte ilişki istikrarının %6'sını açıklamaktadır. Yapılan analizler sonucunda ulaşılan son modele dair standardize yol katsayıları Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 4. Düzenlenmiş Yapısal Modelde Hesaplanan Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

Yapısal model analizi sonucuna göre, kırılgan narsisizm affetmeyi ($\beta = -.60$, $p < .001$), reddedilme duyarlılığını ($\beta = .43$, $p < .001$) doğrudan yordamaktadır. Ayrıca, ilişki istikrarının affetme ($\beta = -.18$, $p < .05$) ve reddedilme duyarlılığı ($\beta = -.22$, $p < .001$) tarafından; ilişki problemlerinin ise affetme ($\beta = -.30$, $p < .001$) ve reddedilme duyarlılığı ($\beta = .22$, $p < .001$) tarafından anlamlı düzeyde yordandığı belirlenmiştir.

Modelde var olan dolaylı etkilerin anlamlılık düzeyi Bootstrapping yöntemi ile test edilmiştir (Shrout ve Bolger, 2002). Bootstrapping analizi sonucunda elde edilen

bulgulara göre, modelde bulunan dolaylı etkileri $p < .001$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda kırılman narsisizm ile ilişki istikrarı arasında hem affetme hem de reddedilme duyarlılığının aracı rol oynadığı bulunmuştur. Kırılman narsisizm ilişki istikrarını doğrudan yordamazken, affetme ($\beta = -.10$, $p < .05$) ve reddedilme duyarlılığı ($\beta = -.09$, $p < .001$) aracılığıyla dolaylı olarak ilişki istikrarını yordamaktadır.

İkinci olarak, kırılman narsisizm ile ilişki problemleri arasındaki dolaylı ilişkilere bakıldığında reddedilme duyarlılığı ve affetmenin bu ilişkide aracı rol oynadığı görülmektedir. Kırılman narsisizm doğrudan ilişki problemlerini anlamlı olarak yordamazken, affetme ($\beta = .18$, $p < .001$) ve reddedilme duyarlılığı ($\beta = .09$, $p < .05$) aracılığı ile de anlamlı olarak yordamaktadır. Aracılık ilişkilerine dair yol katsayıları ve güven aralıkları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. *Affetme ve Reddedilme Duyarlılığının, Kırılman Narsisizm ile İlişki İstikrarı ve İlişki Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolünün Tartışılmasına İlişkin Sonuçlar*

Bağımsız Değişken	Aracı(lar)	Bağımlı Değişken(ler)	Dolaylı Etkiler	%95 CI
Kırılman Narsisizm	Affetme	İlişki İstikrarı	.106*	[.007, .044]
Kırılman Narsisizm	Affetme	İlişki Problemleri	.178**	[.120, .299]
Kırılman Narsisizm	Reddedilme	İlişki İstikrarı	-.094**	[-.037, -.010]

Duyarlılığı

Kırılgan Narsisizm Reddedilme İlişki Problemleri .094* [.039, .190]

Duyarlılığı

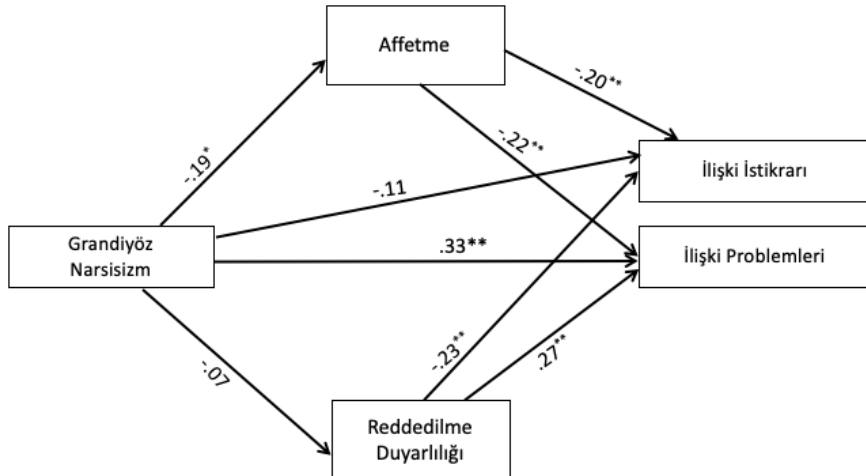
Not. Bootstrap 1000 örneklem üzerinden yapılmıştır (Hayes ve Scharkow, 2013).

β = Standardize Edilmiş, $P^{**} < .001$.

3.5.2. Grandiyöz Narsisizm Kapsamında Önerilen Araştırma Modelinin

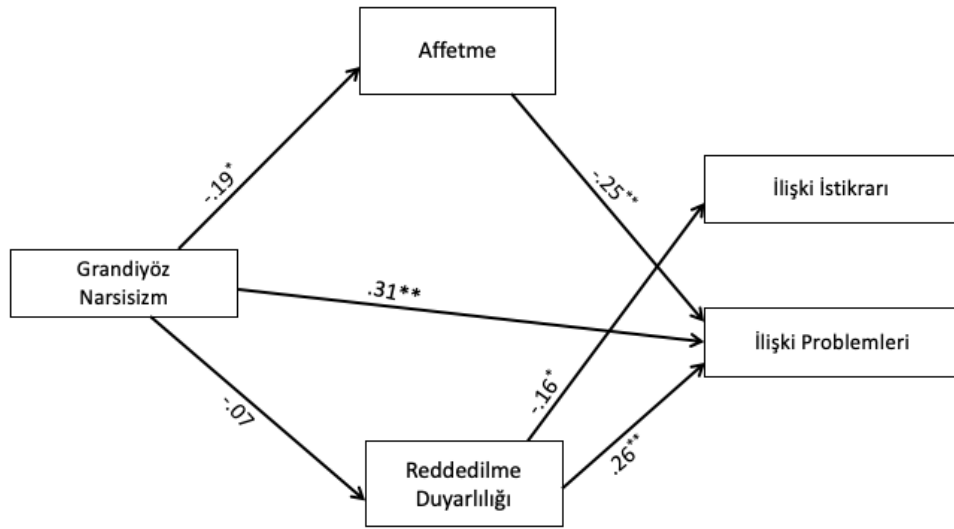
Test Edilmesi

Grandiyöz narsisizmin, ilişki istikrarı ve ilişki problemlerini hem doğrudan hem de affetme ve reddedilme duyarlılığı aracılığıyla yordaması beklenen araştırma modelini test etmek için yol analizi yapılmıştır. Model ilk aşamada test edildiğinde, yapılan analiz sonucunda oluşan uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olmadığı görülmektedir (CFI = .76; TLI = -.144; RNI = .76; RMSEA = .37). Analiz sonucunda oluşan modele dair standardize yol katsayıları Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 5. Yapısal Modelde Hesaplanan Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

Yapılan analiz sonucunda başta oluşturulan model kabul edilebilir düzeyde olmadığı için anlamlı olmayan yollar sırasıyla kaldırılmıştır. Fakat anlamlı olmayan yollar çıkartılmasına rağmen uyum indekslerinde bir iyileşme sağlanamamıştır (CFI = .65; TLI = -.0.20; RNI = .70; RMSEA = .24). Analiz sonucunda oluşan modele dair standardize yol katsayıları Şekil 5'te verilmiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda veri ile modelin uyuşmadığı görülmektedir.

Şekil 6. Düzenlenmiş Yapısal Modelde Hesaplanan Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırma kapsamında narsistik kişilik özelliklerinin romantik ilişkilerde ilişki istikrarı ve ilişki problemleri ile ilişkisi incelenmiş ve reddedilme duyarlılığı ile affetmenin bu ilişkideki aracı rolü ele alınmıştır. Bu bölümde sırasıyla narsistik kişilik özellikleri, ilişki istikrarı ve ilişki problemlerinin demografik özelliklere göre farklılıkları literatürdeki araştırmaların bulguları çerçevesinde tartışılmıştır. Ardından narsisizm ile ilişki istikrarı ve ilişki problemleri arasındaki ilişkide reddedilme duyarlılığının ve affetmenin aracı rolüne ilişkin bulgular tartışılmıştır.

4.1 Demografik Özelliklere Göre Narsisizm Düzeylerinin Tartışılması

Araştırmada katılımcıların kırılğan ve grandiyöz narsisizm puanlarının cinsiyetlerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, kadın katılımcıların kırılğan narsisizm puanları erkek katılımcılardan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Katılımcıların grandiyöz narsisizm puanlarına bakıldığında ise kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Literatür incelendiğinde, kırılğan ve grandiyöz narsisizm ile cinsiyet değişkenlerini inceleyen çalışmalar arasında farklı bulgular olduğu görülmektedir. Bazı çalışmalar erkeklerin kadınlardan daha yüksek grandiyöz narsistik eğilimleri olduğunu göstermektedir (Farwell ve Wohlwend-Lloyd, 1998; Joubert, 1998). Öte yandan güncel araştırma bulgularını destekleyen şekilde, bazı çalışmalar grandiyöz

narsisizm ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir (Koşan, 2015).

Narsisizm, kolektivist yapıya sahip kùltùrlerle kıyaslandığında, bireyci yapıya sahip kùltùrlerde daha sık gùrùlùr (Cai ve ark., 2012; Campbell ve ark., 2002). Grandiyöz narsisizm ve cinsiyet üzerinde yapılan araştırmalar, erkeklerin genellikle kadınlardan daha yüksek grandiyöz narsistik eğilimlere sahip olduğunu ortaya koymuştur (Joubert, 1998). Ancak, bu tür çalışmalar genellikle bireyci kùltùrlerde yapılırken, bu çalışma kolektivist bir kùltùr olan Tùrk kùltùrünü ele almaktadır. Üstùnlük ve kibir ile karakterize edilen grandiyöz narsisizm yapısının (Wink, 1991), kolektivist kùltùrlerde bireylerin bir grubun parçası olma eğilimleriyle birleştiğinde (Realo ve ark., 1997) daha az etkili olması olasıdır. Bu nedenle, bu çalışmada grandiyöz narsisizmin cinsiyet üzerinde anlamlı bir etkisinin olmaması kùltùrel yapının farklılaşmasına bağlı olarak açıklanabilir.

Grandiyöz narsisizm; üstùnlük, kibir, kıskançlık, empati yoksunluğu ve baskınlık gibi özelliklerle karakterize edilirken, kırılgan narsisizm, özel ve üstün olmaya dair fantezileri barındırmasına rağmen bunu daha gizli bir şekilde yaşayan ve grandiyöz narsisizme kıyasla daha içe dönük ve eleştiriye karşı daha hassas bir özellik göstermektedir (Akhtar ve Thomson, 1982; Wink, 1991). Kırılgan narsisizm üzerine yapılan araştırmalar, kadınların erkeklerden daha yüksek kırılgan narsistik eğilimlere sahip olduğunu ortaya koymuştur (Hibbard, 1992; O’Leary ve Wright, 1986; Pincus ve Conroy, 201; Rohmann ve ark., 2012; Wright ve Lukowitsky, 2010). Dolayısıyla bu araştırmanın bulguları daha önceki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir.

Geleneksel cinsiyet rollerine bakıldığında, erkeklerin toplumda baskın, aktif ve güçlü davranışlarının daha kabul edilebilir olduğu, kadınların ise aynı davranışlarının daha az kabul gördüğü ve daha duygusal olarak savunmasız olmalarının beklendiği görülmektedir (O’Leary ve Wright, 1986). Bu noktada, erkeklerin narsistik hedeflerine yönelik sınırsız başarı fantezileri, empati eksiklikleri ve büyülenmeci davranışlar sergiledikleri; kadınların ise narsistik hedeflerine, toplumsal cinsiyet rollerinin beklentilerine uygun olan daha incelikli, pasif, boyun eğici ve ilişkisel yollarla ulaştıkları görülmektedir (Morf ve Rhodewalt, 2001). Bu görüş, erkeklerin narsisizm ölçeğinde baskınlık, sömürü ve empati eksikliği alanlarında kadınlara kıyasla daha yüksek puan aldığı şeklindeki çalışmalar tarafından da desteklenmektedir (Richman ve Flaherty, 1990). Tüm bu faktörler düşünüldüğünde toplumda cinsiyet rollerine ilişkin beklentilerin, kadınların kırılğan narsisizm özelliklerinin erkeklerden daha fazla olmasına neden olduğu söylenebilir.

Katılımcıların kırılğan ve grandiyöz narsisizm puanlarının yaşlarına göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analizlerde katılımcılar arasında yaşa göre kırılğan ve grandiyöz narsisizm puanlarında bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Literatüre bakıldığında, narsisizm ve yaş değişkeni ile ilgili çalışmalarda narsisizmin çoğunlukla tek boyutlu olarak ele alınmıştır. Bu çalışmalara bakıldığında, narsisizmin genellikle ergenlik çağında en yüksek seviyeye ulaştığı ve ardından yaşlandıkça azalma eğilimde olduğu görülmektedir (Carlson ve Gjerde, 2009; Carter ve Douglass, 2018; Danko ve ark., 2009; Foster ve ark., 2003; Twenge and Campbell, 2008).

Grandiyöz narsistler, kendilerine dair sınırsız başarı, kontrol, güç ve üstünlük algısına sahiptirler (Campbell ve ark., 2002). Ancak yaşlandıkça, bireylerin güç ve üstünlük algılarının bozulmasına yol açacak birçok değişiklik yaşanabilir. Bu değişiklikler, bireyin güç ve kontrol duygusunun azalmasına ve hatta bağımsızlığının kaybedilmesine neden olabilir (Danko ve ark., 2009). Olumsuz yöndeki fiziksel değişimler ve kaçınılmaz kayıplar, yaşla birlikte yaşanan başarısızlıklar ve diğer olumsuz deneyimler, bireyin kendine olan güvenini sarsabilir (Teising, 2008). Öte yandan, grandiyöz narsistik eğilimlere sahip olan bireylerin kendilerine yönelik sarsılması güç ve aşırı pozitif algıları yaşadıkları olumsuz deneyimleri kendilerinden bağımsız ve dışsal faktörlerden kaynaklı olarak yorumlamalarına katkı sağlayıp olumlu benlik algılarının korunmasına yardımcı olabilir (Twenge and Campbell, 2008). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmada grandiyöz narsisizm ve yaş arasında anlamlı bir ilişki çıkmamış olabilir.

Bir diğer yandan, narsisizm ve yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların genellikle narsisizmin grandiyöz alt boyutuna odaklanması (Akhtar ve Thomson, 1982; Wink, 1991) yaşın kırılğan narsisizm üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunun çok fazla bilinmemesine sebep olmaktadır. Yaş ve kırılğan narsisizm arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı çalışma içerisinde; kırılğan narsisizm özelliklerinin yaşla beraber azaldığına (Chopik ve Grim, 2019) veya yaşa göre değişmediğine ilişkin farklı sonuçlar mevcuttur (Malkin ve ark., 2011).

Kırılğan narsistlerin, grandiyöz narsistlere benzer şekilde üstün ve özel olduklarına dair inançları vardır. Fakat bu durum genellikle ilişki içerisindeki etkileşimlerde görülmez. Kırılğan narsistik özelliklere bireylerin bu istekleri genellikle kendi fantezilerinde kalır (Akhtar, 2003). Kırılğan narsisizmin genellikle

örtük biçimde bulunması, bu bireylerin zaman içerisinde grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireyler kadar açık şekilde güç ve üstünlük algılarının zedelenmemesine ve kendilerine dair pozitif algılarını korunmasına olanak sağlayabilir. Bu nedenle, bu çalışmada kırılgan narsisizm ve yaş arasında anlamlı bir ilişki çıkmamış olabilir.

4.2 Demografik Özelliklere Göre Bireylerin İlişki İstikrarının Tartışılması

Rusbult (1980/ 1983), ilişkilerin sürekliliğini anlamak için yaptığı çalışmalar sonucunda yatırım modelini geliştirmiştir. Bu modele göre, kişilerin ilişkilerini sürdürmeye yönelik eğilimleri (ilişkiye bağlılıkları) belirleyen üç temel faktör; ilişki doyumu, alternatif seçeneklerin niteliği ve ilişkisel yatırımdır (Rusbult ve ark., 1998). Bu araştırma içerisinde bu üç temel faktör “ilişki istikrarı” adı altında birlikte ele alınmıştır. İlişki istikrarının yüksek olması, bireyin güncel ilişkisinin devam etmesini ifade etmektedir. Bir diğer deyişle, düşük ilişki istikrarı bireyin güncel ilişkisinin sonlandırmaya dair eğilimi ile ilgilidir. Bu çalışmanın bulgularında kadınların ve erkeklerin ilişki istikrarı ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Yani, cinsiyet ve ilişki istikrarı arasında herhangi bir ilişkinin bulunamamıştır.

Literatürde cinsiyet ve ilişki istikrarı arasındaki ilişkileri araştıran çalışmalar incelendiğinde, bazı çalışmalarda cinsiyet ve ilişki istikrarı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu çalışmaların bazılarında erkeklerin ortalamasının kadınlara göre daha yüksek olduğu (Çelik-Zeren, 2020; Kayabaş ve Atak, 2021); diğerler çalışmalarda ise kadınların ortalamasının erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Baker ve ark., 2017; West, 2013). Diğer yandan, bu çalışmada olduğu

gibi ilişki istikrarının cinsiyete göre farklılaşmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Anlatan, 2019; Kızılkaya, 2021; Öztekin, 2016).

Bu çalışmada ilişki istikrarının cinsiyete göre farklılaşmamasının nedeni, Türk kültürünün romantik ilişkiler üzerindeki etkisi olabilir. Kolektivist bir kültür olarak kabul edilen Türk kültüründe (Marcus ve ark., 2019), bireylerin istikrarlı bir ilişki biçimi olan evlenmeye dair beklentilerinin olduğu bilinmektedir (Hortaçsu, 2003). Benzer şekilde, Sakallı-Uğurlu'nun (2010) yaptığı bir araştırmada, bu kültür içerisindeki bireylerin ilişkilerini uzun süreli sürdürmeye yönelik beklentileri olduğu ve bu beklentinin cinsiyetten bağımsız olabileceğini öne sürülmüştür.

Çalışmaların özellikle farklı kültürlerde gerçekleştirilmesi kadın ve erkek farklılıklarını anlamak adına önemli olabilir. Bunun yanı sıra ilişki istikrarını oluşturan doyum, yatırım ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme alt boyutlarının cinsiyet değişkeni ilişkisinin araştırıldığı çalışmalarda cinsiyetin çoğunlukla bu alt boyutlar arasında anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür (Çelik-Zeren 2020; Hendrick ve Hendrick,1995; Le ve Agnew, 2003; Neyer ve Voigt, 2004). Literatürdeki bu bulgular bu araştırmanın bulguları ile tutarlıdır.

Yaş ve ilişki istikrarına ilişkin bulgulara bakıldığında yaşa göre ilişki istikrarı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde yaş ve ilişki istikrarı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların, genellikle evli bireylerin ilişki istikrarına yoğunlaştığı ve bu çalışmalarda evli bireylerin ilişki istikrarının yaşla beraber arttığı görülmektedir (Karimi ve ark., 2019; Swensen ve Trahaug, 1985). Ancak, ilişki istikrarı ve yaş değişkeni arasındaki çalışmaların genellikle evli bireylerle gerçekleştiriliyor olması, evli olmayan bireylerde ilişki

istikrarının yaş ile beraber nasıl değiştiği hakkındaki bilgilerin sınırlı olmasına neden olmaktadır. Bu araştırmada yaşa göre ilişki istikrarı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmamasının nedeni, araştırmaya katılan bireylerin yaklaşık üçte ikisinin evli olmamasından kaynaklanmış olabilir.

Çalışmaların özellikle evli bireylerle gerçekleştirilmesinin, evli olmayan bireylerin ilişki istikrarlarının yaş ile ilişkisinde sınırlamalara sebep olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra ilişki istikrarını oluşturan doyum, yatırım ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme alt boyutlarının yaş değişkeni ilişkisinin araştırıldığı çalışmalarda yaşın ilişki istikrarı ile farklı şekillerde ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar yukarıda mevcuttur. Bu çalışmanın bulguları literatürdeki pek çok çalışma ile paralellik göstermektedir (Çaykuş, 2020; Kayabaş ve Atak, 2021; Uzun, 2017).

4.3 Demografik Özelliklere Göre Bireylerin İlişki Problemlerinin Tartışılması

Romantik ilişkiler içerisinde yaşanan çatışmalar partnerler arasında olumsuz duyguları beraberinde getirmektedir. Bu çatışmalar sırasında partnerlerin kullandıkları çatışma çözme stilleri, ilişkiye dair pozitif (Gottman ve Levenson, 1992) veya negatif (Zachilli ve ark., 2009) sonuçlara yol açabilir. Özellikle yıkıcı çatışma çözme stillerinin kullanılması ilişki içerisinde problemlere ve ilişkinin sonlanmasına neden olabilmektedir (McNulty ve Hellmuth, 2008). Bu nedenle bu araştırmada ilişki içerisinde sorunlara neden olabileceği ön görülen, yıkıcı çatışma çözme stilleri olarak belirlenen; baskınlık, reaktivite ve boyun eğme çatışma çözme stillerinin toplamı “ilişki problemleri” kavramı ile ifade edilmiş ve bu şekilde bireylerin kullandıkları yıkıcı çatışma çözme stillerinin ilişki içerisinde oluşabilecek sorunlar ile ilişkisi

incelenmiştir. Araştırma özelinde yüksek ilişki problemleri, bireylerin yukarıda belirtilen yıkıcı çatışma çözme stillerini daha fazla kullandıklarına işaret etmektedir.

Bu araştırmada ilişki problemleri puanlarının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, erkeklerin ilişki problemleri ortalamaları kadınlardan bir miktar fazla olmasına karşın; fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Literatürde cinsiyet ve ilişki problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında, erkeklerin yıkıcı, kadınların ise daha yapıcı olarak nitelendirilen çatışma çözme stillerini kullandıkları görülmektedir (Greeff ve de Bruyne, 2000; Haferkamp, 1991; Kilman ve Thomas, 1977; Zachilli ve ark., 2009). Diğer yandan bu araştırma ile benzer şekilde, kullanılan çatışma çözme stratejileri ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Eagly and Johnson, 1990; Korabik et al., 1993; Shockley-Zalabak, 1981; Watson and Hoffman, 1996).

Yapılan çalışmalarda, kültürel olarak; sıcakkanlılık ve başkalarını önemseme gibi sosyal kişilik özellikleri kadınlara atfedilirken, atılganlık ve rekabetçilik gibi kişilik özelliklerinin erkeklere atfedildiği bulunmuştur (Abele ve ark., 2008). Benzer şekilde, kadınlar genellikle yapıcı çatışma çözme stilleri ile ilişkilendirilen niteliklere (sıcak, duyarlı ve uyumlu olma) sahipken; erkekler ise yıkıcı çatışma çözme stilleri ile ilişkilendirilen (baskın ve rekabetçi olma) niteliklere sahip olarak algılanmaktadır (Diekman ve Eagly, 2000). Kadınlar ve erkeklere atfedilen bu özelliklerin ve cinsiyet rollerinin etkisinin, zaman içinde erkeklerin ev işlerine dahil olması ve kadınların ücretli işgücüne katılımındaki artış nedeniyle azaldığı görülmektedir (Attanapola, 2004). Bu gelişmelerle beraber, kadınların uyumlu ve duyarlı olmaya yönelik

toplumsal cinsiyet özellikleri ile erkeklerin baskın ve rekabetçi olmaya yönelik toplumsal cinsiyet özellikleri arasındaki fark azalmaktadır (Diekman ve Eagly, 2000). Toplumsal cinsiyet üzerinde kadın ve erkeklere atfedilen bu niteliklerin değişimi bu çalışmada cinsiyet ve ilişki problemleri arasında anlamlı bir sonuç çıkmamasına neden olmuş olabilir.

Yaş ve ilişki problemleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmanın bulgularına bakıldığında yaş ve ilişki problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bir diğer değişle, yaş değişkeni ve bireylerin yapıcı ya da yıkıcı çatışma çözme stilleri kullanımı arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bireyler, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde, ailelerinden, arkadaşlarından ve toplumdan öğrendikleri davranış kalıplarını, ilerleyen yaşlarda da sürdürmeye eğilimli olabilirler (Figueiredo ve Dias, 2012; Funder and Colvin 1991). Örneğin, bir birey ilişki problemleri gibi stres yaratan bir durum ile karşılaştığında, daha önceki deneyimlerine ve öğrenilmiş davranış kalıplarına dayanarak tepki vermeye başlayabilir. Yaş ilerledikçe, bu tür davranışlar otomatik hale gelebilir ve bireyler kendilerini farkında olmadan aynı davranışları tekrar ederken bulabilirler (Posner ve Snyder, 1975). Bu durum, yaşla birlikte değişmeyen davranış kalıplarının sürdürülmesine neden olabilir. Bu kapsamda çalışmada, yaş ve ilişki problemleri arasında anlamlı bir ilişki olmamasının sebebi, bireylerin erken yaşlarda ilişki problemlerine dair öğrendikleri davranış kalıplarını ileriki yaşlarda da sürdürmeye yönelik eğilimlerinden kaynaklanmış olabilir. Yapılan çalışmalarda (Lars ve Oliver, 2009; Vogel ve Schwambe, 2016), stresli durumlarda bireylerin stresle başa çıkmak adına önceden öğrenilmiş davranış kalıpları kullandıklarını görülmüştür. Bu durum çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir.

4.4. İlişki İstikrarı, Affetme ve Reddedilme Duyarlılığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada, affetmenin ve reddedilme duyarlılığının ilişki istikrarını olumsuz olarak yordadığı bulunmuştur. Yani bireylerin affetme eğilimleri ve reddedilme duyarlılıkları arttıkça ilişkilerinin sürdürülebilirliği azalmaktadır. İlgili literatürde affetme ve ilişki istikrarı arasındaki ilişkiyi incelendiğinde ise affetmenin ilişki istikrarına katkı sağladığı görülmüştür (Fincham, 2000; Fincham ve Beach, 2002; Gordon ve Baucom, 1998;).

Affetme, ilişkilerin sürdürülebilmesi için önemli bir süreçtir (Fincham, 2000). Ancak bazı durumlarda affetme davranışı, ilişki istikrarını olumsuz etkileyebilir. Özellikle bir partnerin sürekli olarak diğerini inciten davranışlar sergilediği bir ilişki içerisinde, incinen partnerin her seferinde affetmesi, ilişkide bir döngü oluşturarak incinen kişide küskünlük, öfke ve yalnızlık gibi negatif etkiler yaratabilir ve inciten davranışlar sergileyen bireyin aynı davranışları tekrarlamaya eğilimli olmasına yol açabilir (McNulty, 2011). Ayrıca, bir partnerin diğerini affetmeye zorlaması, gerçek bir affetme olmadığından ilişkideki sorunları görmezden gelmeye neden olabilir ve ilişkinin istikrarını olumsuz etkileyebilir (Scobie ve Scobie, 1998). Özetle, affetmenin ilişkide yaşanan negatif davranışların sürekli olarak tekrarlanmasına sebep olduğu veya gerçek bir affetmenin gerçekleşmediği durumlar bu çalışmanın bulgularında affetmenin ilişki istikrarını olumsuz yönde yordamasına neden olmuş olabilir.

Reddedilme duyarlılığı ve ilişki istikrarına yönelik literatür incelendiğinde; reddedilme duyarlılığının bir ilişkide kişinin reddedilmeye yönelik kaygılı bir beklenti içine girmesine neden olduğu görülmektedir. Bu beklenti nedeniyle, kişiler potansiyel

bir reddedilme durumunu önlemek için tüm ipuçlarına dikkat etme, aşırı kaygılanma, sürekli kontrol ihtiyacı hissetme ve öfkelenme gibi negatif duygular yaşayabilirler ve bu duygular uyumsuz, ilişkiye zarar veren davranışlara yol açabilir (Downey ve Feldman, 1996; Galliher ve Bentley, 2010). Yapılan çalışmalarda da yüksek reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin ilişkilerinde kendilerini daha yoğun reddedilmiş ve güvensiz hissettikleri ve bu nedenle ilişkilerini sonlandırmaya daha eğilimli oldukları bulunmuştur (Creasey ve McInnis 2001; Downey ve Feldman, 1996; Downey ve arkadaşları, 1998; Downey ve ark., 2000; Romero-Canyas ve ark., 2010). Genel olarak, partnerlerin reddedilme duyarlılıklarındaki artış, ilişki istikrarı açısından olumsuz etkiler yaratabilir. Bu nedenle, bu çalışmanın sonuçlarında reddedilme duyarlılığı ilişki istikrarını olumsuz yönde etkilemiş olabilir.

4.5. İlişki İstikrarı, Kırılgan ve Grandiyöz Narsisizme İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan bu araştırmada ilişki istikrarı ile kırılgan ve grandiyöz narsisizm arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Kırılgan narsistik özelliklere sahip olan bireyler dışarıdan oldukça alçakgönüllü görünmelerine rağmen, temelde üstün ve istediklerini elde edebilmeye dair fanteziler barındırırlar (Akhtar, 2003; Gabbard, 1989). Bu durum bireylerin ilişkileri içerisinde partnerlerinden daha üstün olduklarına ve farklı partnerleri elde edebileceklerine dair bir düşünceye sahip olmalarına neden olabilir. Fakat bir diğer yandan, kırılgan narsistik özelliklere sahip bireylerin özgüvenlerini partnerlerinden gelen pozitif yorumlar üzerinden sağladıkları ve ilişki içerisindeki partnerlerinden onay almaya dair yoğun bir ihtiyaçları olduğu (Masterson, 1993) bilinmektedir. Bu nedenle kırılgan narsistik özelliklere sahip bireyler,

partnerleri tarafından eleştirilmemek veya reddedilmemek adına partnerlerinin duygu ve düşüncelerine oldukça duyarlılık göstermektedirler. (Kernberg,1975). Ayrıca, Besser ve Priel (2009) tarafından yapılan bir çalışmada kırılğan narsistik özellikleri olan bireylerin, partnerleri tarafından reddedilmeye yönelik daha fazla kaygı yaşadıkları ve olası reddedilmelere daha duyarlı tepkiler verdikleri görülmüştür.

Kırılğan narsisizme dair tüm bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda, bu bireylerin romantik ilişkilerdeki üstün ve özel olma fantezilerinin (Wink, 1991) ilişki istikrarı üzerindeki olası rolü, diğer taraftan kaygı, utanç duyguları ve diğer partnerin düşüncelerine ve eleştirilerine duyarlılık yönleri (Gabbard, 1989) ile birleştiğinde bu olası etkilerin rolü zayıfladığı için yapılan çalışmada kırılğan narsisizm ile ilişki istikrarı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olabilir.

Grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireylerin, kendilerine yönelik üstünlük ve hayranlık duyguları besleyerek genellikle kendilerini yücelttikleri ve bu duyguları aynı zamanda ilişkilerindeki partnerlerinden de bekledikleri bilinmektedir. (Wink, 1991). Gerçek dışı yüksek özgüvenleri, kendilerini kusursuz olarak görmelerine neden olabilir. Ancak bu özgüven, aynı zamanda kişiyi reddedilme veya terk edilme gibi durumlara daha hassas hale getirebilir. Bu hassasiyet, grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireylerin, partnerlerinin kendilerini reddetme veya terk etme riski konusunda aşırı endişelenmelerine ve ilişkide kontrol arayışına neden olabilir (Besser ve Priel, 2010). Bu tür durumlarda, kendilerini ve ilişkilerini korumak için çeşitli stratejiler kullanabilirler.

Foster ve Campbell (2005) yaptıkları bir araştırmada, narsistik özelliklere sahip bireylerin partnerlerinin bağlılığından şüphelendikleri durumlarda, yani kendilerine

yönelik tehdit algıladıklarında, kendilerine yönelik pozitif algılarını ve öz benliklerini korumak için ilişkiye daha fazla yatırım yaptıklarını ve ilişkilerinin sürdürülebilirliğine yönelik daha çok çaba harcadıklarını bulmuşlardır. Ancak, araştırmada aynı zamanda; narsistik özelliklere sahip bireylerin partnerlerinin kendilerine olan bağlılığına dair belirli ipuçlarını daha iyi takip etseler de, partnerlerinin kendilerine olan bağlılıklarından emin olduklarında ilişkiye dair çaba harcamadıkları ve ilişkilerinde daha çok sorun yaşadıkları görülmüştür. Bu durum narsistik eğilimlere sahip bireylerin kendilerine yönelik bir tehdit algılamadıklarında, genellikle ilişkilerinin sürdürülebilirliğine dair çaba göstermediklerini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada grandiyöz narsisizm ve ilişki istikrarı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunamaması, grandiyöz narsistik özelliklere sahip olan bireylerden ilişkilerinde kendilerine yönelik tehdit hissedenenler ile hissetmeyenlerin bu iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü nötralize etmesinden kaynaklanmış olabilir. Dolayısıyla, grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireylerin romantik ilişkilerdeki üstünlük duygularının ilişki istikrarı üzerindeki rolünün etkisi, diğer taraftan partnerleri tarafından terk edilmeye yönelik tehdit algısıyla birleştiğinde zayıfladığı için yapılan çalışmada grandiyöz narsisizm ile ilişki istikrarı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamasının nedenlerinden biri olmuş olabilir.

Ayrıca, yapılan araştırmalarda kadınların güçlü, kendine güvenen, baskın ve çekici erkekleri tercih etme eğiliminde olduğu görülmektedir. Öte yandan, erkeklerin ise partnerlerinde öncelikle fiziksel çekicilik arayışı içinde oldukları rapor edilmiştir (Lucas ve ark., 2004; Fletcher ve ark., 2004). Bu nedenle, grandiyöz narsistik

özelliklere sahip bireylerin, dikkat çekici dış görünüşleri ve yüksek özgüvenlerinin partnerlerinin aradıkları özelliklerle uyumlu olduğu; bu sayede grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireylerin hem kadınlar hem de erkekler tarafından daha çok beğenildikleri ve partner olarak seçildikleri görülmektedir (Back ve ark., 2010). Böylece grandiyöz narsisizm, ilişkilerde bir çekicilik faktörü olarak işlev görebilir ve ilişki istikrarına zarar verecek negatif koşullarına rağmen ilişkinin sürdürülmesine olumlu katkı sağlayabilir. Çünkü diğer yandan, grandiyöz narsisizm bireylerin ilişki içerisinde empati yoksunu, aşırı benmerkezci ve partnerlerini küçük düşürücü, sömürücü davranma eğiliminde olduğu bir kişilik özelliğidir (Akhtar, 2009; Kernberg, 1975; Morf ve Rhodewalt, 1993). İlişki içerisindeki bu tür davranışlar, grandiyöz narsistik eğilimlere sahip bireylerin partnerinin kendini kötü hissetmesine neden olabilir ve ilişkilerin sürdürülebilirliğini azaltabilir (Campbell ve Foster, 2002). Bu nedenle bu araştırmanın bulgularında grandiyöz narsisizm ve ilişki istikrarı arasında anlamlı bir sonuç çıkmamasının bir diğer nedeni grandiyöz narsisizmin ilişkilerde hem pozitif hem de negatif etki yaratıyor olmasından kaynaklanmış olabilir.

4.6. İlişki Problemleri, Affetme ve Reddedilme Duyarlılığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada da ilgili literatürle paralel şekilde affetme davranışının ilişki problemlerini olumsuz olarak, reddedilme duyarlılığının ise ilişki problemlerini olumlu olarak yordadığı bulunmuştur. Literatürde, ilişki problemleri ve affetme davranışıyla ilgili çalışmalarda, affetmemenin bireylerde olumsuz duygular (örneğin, öfke ve saldırganlık) ve yıkıcı çatışma çözme stillerinin kullanımıyla ilişkili olduğu ve bu durumun ilişkilerde sorunlara yol açtığı görülmektedir (Fincham ve Beach, 2002).

Benzer şekilde, Witvliet ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan deneysel bir çalışmada, affetmeyi çağrıştıran görüntülerin (empati yapma vb.), affetmemeyi (kin tutma vb.) çağrıştıran görüntülere göre bireylerde daha az öfkelenme ve üzüntüye neden olduğu bulunmuştur. Affetmenin yalnızca bireyin kendisinin değil partnerinin de pozitif çatışma çözme stillerine sahip olmasında etkili olduğu görülmektedir. Fincham ve Beach (2002) tarafından yapılan bir çalışmada erkeklerin affetmeye dair motivasyonlarının, eşlerinin pozitif çatışma çözme stillerine sahip olmaları ile olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Affetme sürecinin, kişinin kendisini inciten diğer kişiyle empati kurmasını ve kendisinin de başkalarını incitebileceğini ya da incitmiş olabileceğini düşünmesini gerektiren bir süreç olduğu bilinmektedir (Worthington,1998). Affetmenin karşıdaki kişiyle empati kurmayı gerektiren bir süreç olması, bireylerin ilişkilerinde kendilerini partnerlerinin yerine koyarak uzlaşmaya varmalarını ve yapıcı çatışma çözme stillerini kullanmalarını kolaylaştırıcı bir etken olabilir. Bu noktada literatürdeki genel görüş, affetmenin ilişki problemlerini olumsuz olarak yordadığı ve affetmeyi seçen kişilerin ilişkilerinde yıkıcı çatışma çözme stillerini daha az kullandığıdır. Bu çalışmada da ilgili literatürle paralel şekilde affetme davranışının ilişki problemlerini olumsuz olarak yordadığı bulunmuştur.

Bu bilgiler doğrultusunda, çiftler ile ilişki içerisindeki problemleri azaltmayı amaçlayan bir affetme müdahale programı geliştirilebilir. Bu program kapsamında bireylere, empati kurma ve affetmenin önemi ile yapıcı ve yıkıcı çatışma çözme stillerinin kullanımı hakkında bilgi verilebilir. Ayrıca, programın verimliliğinin

artması adına empati ve yapıcı çatışma çözme stillerinin kullanımına dair bireylerin aktif katılımını içeren egzersizler yapılabilir.

Reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerin, partnerlerinin belirsiz davranışlarını, kasıtlı bir reddedilme olarak algılamaya ve aşırı tepki vermeye daha eğilimli oldukları bilinmektedir (Downey ve Feldman 1996). Bu algılama biçimi, partnerlerinin aslında amaçsız davrandıkları durumlarda bile, reddedilmiş gibi hissetmelerine neden olabilir. Reddedildiklerini düşünen bireyler, partnerlerinin davranışlarını yanlış yorumlayarak hafif eleştirilerde bile savunmaya geçebilir ve içinde bulunduğu duruma karşı geri çekilme, öfke ve saldırganlık gibi negatif tepkiler gösterebilirler (Levy ve ark., 2001). Bu durum, ilişkilerde yıkıcı çatışma stillerinin kullanımını artırarak, problemlere neden olabilir. (Ayduk ve ark. 2001; Creasey ve McInnis 2001; Rudolph ve Zimmer- Gembeck 2014).

Reddedilme duyarlılığı ve ilişki problemlerine dair literatür incelendiğinde, yüksek reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin ilişkilerinde oldukça yıkıcı davranışlar sergileyebildikleri (bağırarak, küfretmek, dalga geçmek, fiziksel şiddet uygulamak vb.) görülmüştür (Ayduk ve ark. 2001; Bondü ve Krahe, 2015; Dibenigno ve ark. 2007; Downey ve ark. 2000). Bu çalışmada da literatürle uyumlu olarak yüksek reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin partnerlerinin davranışlarını yanlış algılamaları ve aşırı tepki vermelerinin, ilişkideki anlaşmazlıkları artırarak yıkıcı çatışma stillerinin kullanımını ve ilişki problemlerini olumlu yönde etkilemiş olması olasıdır. Bu kapsamda, reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin, ilişkideki problemleri ve anlaşmazlıkları yönetmek için daha uygun çözüm yolları öğrenmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

4.7. İlişki Problemleri ile Kırılgan ve Grandiyöz Narsisizme İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada kırılgan narsisizm ile ilişki problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, diğer yandan, grandiyöz narsisizmin ilişki problemlerini olumlu olarak yordadığı görülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, kırılgan narsisizm özelliklerine sahip olan bireylerin romantik ilişkilerinde partnerlerinin davranışlarını daha negatif algıladıkları ve bunun sonucunda partnerlerine negatif tepkiler verdikleri görülmektedir (Miller ve ark., 2010). Ayrıca, Tortoriello ve arkadaşları (2017), kırılgan narsisizm özelliklerine sahip bireylerin romantik partnerlerini bilinçli olarak kıskandırdıklarını ve bu durumun ilişkide problemlere yol açtığını ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde yapılan diğer çalışmalarda, kırılgan narsisizm ile düşmanlık ve öfke arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür (Derry ve ark., 2020). Fakat bir diğer yandan, Baeck ve Hyun (2008), tarafından yapılan bir araştırmada kırılgan narsistik özelliklere sahip bireylerin öfke ve düşmanlık hislerini bastırmaya eğilimli olduklarını bulmuştur.

Yukarıda özetlenen çalışmalar doğrultusunda, kırılgan narsisizmin ilişki problemlerini olumlu olarak yordadığı görülmektedir. Bu çalışmada kırılgan narsisizm ve ilişki problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması, bu bireylerin yıkıcı davranışlarla ilişkili olan öfke ve düşmanlık hislerini saklamaları (Baeck ve Hyun, 2008) ve araştırma esnasında araştırmacı tarafından olumlu görülme ve beğenilmeye dair arzuları nedeniyle (Campbell ve Campbell, 2009) olumsuz değerlendirilebilecek eğilimlerini baskılamalarından kaynaklanmış olabilir.

Grandiyöz narsisizme sahip bireyler, kendiliğe dair olumlu algıyı korumak ve benlik saygılarını yüksek tutabilmek adına başkalarını küçümseme ve değersizleştirme yoluna giderler. Bununla beraber, kendiliğe dair gerçekçi olmayan pozitif algıyı zedeleyebilecek durumlarda kaldıklarında yoğun öfke ve saldırgan tepkiler gösterdikleri bilinmektedir (Ra ve ark., 2013; Rhodewalt ve Morf, 1998). Grandiyöz narsisizm ve ilişki problemlerine dair yapılan çalışmalarda, grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireylerin ilişkilerinde manipülatif, kıskanç ve kontrolcü oldukları ayrıca partnerlerinin üzerinde baskı kurdukları görülmüştür (Pincus ve Wiggins, 1990; Russ ve ark., 2008).

Literatür ile paralel şekilde, bu çalışmada grandiyöz narsisizmin ilişki problemlerini olumlu olarak yordaması; grandiyöz narsisizm özellikleri gösteren bireylerin kendilerini diğerlerinden üstün görmeleri, ilişki içerisinde partnerleri ile çatışma yaşadıklarında partnerlerine karşı yıkıcı olarak nitelendirilebilen küçümseyici ve baskıcı davranışlar sergilemelerinden kaynaklanıyor olabilir. Aynı zamanda empati kurmaya dair yoksunlukları karşısındaki kişilerin duygularını anlamlandırmak ve çatışma esnasında daha yapıcı tepkiler vermekte zorlanmalarına sebep olabilir. Nitekim Ritter ve arkadaşları (2011), tarafından yapılan bir çalışmada grandiyöz narsisizme sahip bireylerin diğerlerinin duygusal durumu ile empati kurmakta oldukça güçlük yaşadıkları bulunmuştur.

4.8. Kırılğan Narsisizm ile Affetme ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Yapılan çalışmada, kırılğan narsisizmin affetmeyi negatif yönde, reddedilme duyarlılığını ise pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Yani bireylerin kırılğan narsistik özellikleri arttıkça affetme düzeyleri azalmakta ve reddedilme duyarlılıkları artmaktadır. Literatürde de bu bulgularla paralel şekilde kırılğan narsisizm ve affetmeye dair yapılan çalışmalara bakıldığında, kırılğan narsistik özelliklere sahip bireylerin affetmeye daha az eğilimli oldukları bulunmuştur (Ra vd., 2013; Morf ve Rhodewalt, 2001).

Affetme sürecinde karşıdaki kişi ile empati kurmanın affetme için kritik bir önem taşıdığı görülmektedir (Worthington, 1998). Yapılan araştırmalarda empati düzeyi yüksek olan bireylerin, düşük empati düzeyine sahip olan bireylere kıyasla daha affedici oldukları görülmüştür (Alam ve ark., 2016). Kırılğan narsistik özelliklere sahip bireylerin karşılarındaki kişilerle empati kurmaya dair zorluk çektiği rapor edilmiştir (Campbell ve Foster, 2007; Tekneci, 2020; Morf ve Rhodewalt, 2001). Bu doğrultuda, empati kurmakta yaşadıkları zorluk, kırılğan narsistik özelliklere sahip bireylerin daha zor affetmelerine neden olmuş olabilir. Aynı zamanda kırılğan narsistik özelliklere sahip bireylerin kendilerini içten içe partnerlerinden üstün görerek daha fazla değer beklmeleri (Akhtar, 2003; Campbell ve Miller, 2011), bunun üzerine partnerlerinin yaralayıcı davranışlarına maruz kaldıklarında yaşadıkları hayal kırıklığını affetmelerini güçleştiriyor olabilir.

Literatürde kırılğan narsisizm ve reddedilme duyarlılığını birlikte ele alan çalışmalara bakıldığında, kırılğan narsisizmin reddedilme duyarlılığı ile pozitif yönde

ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar çoğunluktadır (Atlas ve Them, 2008; Besser ve Priel, 2010; Bozkuş 2014; Bozkuş ve Araz, 2015; Krizan ve Herlache, 2017; Özdemir, 2017; Tekneci, 2020). Ayrıca, kırılğan narsisizme sahip bireylerin, kaygı düzeylerinin yüksek olduğu (Besser ve Priel, 2010; Dickinson ve Pincus, 2003), eleştiriye karşı aşırı duyarlı oldukları (Gabbard, 1989) ve olumsuz değerlendirilmeye dair korku yaşadıkları (Raskin ve Terry, 1988) bilinmektedir.

Ek olarak bu bireylerin, temel odakları kendi benlikleridir. Kendilerinin özel ve üstün olduğunu düşünür ve partnerlerinin de bu üstünlüğü görmesini arzularlar (Akhtar, 2003). Bu nedenle, ilişkilerinde partnerleri tarafından onaylanma ve takdir edilmeye ihtiyaç duyarlar. Fakat kırılğan narsistlerin bu istekleri genellikle fantezilerde kalır (Cooper ve Ronningstam, 1992). Kendi benliklerine dair gerçekçi olmayan pozitif algıları, bu bireylerin reddedilmeye dair hassaslaşmalarına neden olabilir. Partnerlerinden onay ve takdir görmediklerinde kendilerine yönelik özsaygılarının düştüğü (Krizan ve Herlache, 2017; Tekneci, 2020) hatta olumsuz geri bildirimlerden kaçındıkları görülmektedir (Park ve ark., 2005). Tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın sonuçlarında kırılğan narsisizmin reddedilme duyarlılığını pozitif yönde yordamasının bu bireylerin yüksek kaygı düzeyleri ve eleştiriye hassasiyetlerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

4.9. Grandiyöz Narsisizm ile Affetme ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Yapılan çalışmada, grandiyöz narsisizmin affetmeyi negatif yönde yordadığı görülmektedir. Bununla beraber, grandiyöz narsisizmin ile reddedilme duyarlılığı

arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu çalışmanın bulguları ile uyumlu şekilde Aslan ve arkadaşlarının (2016), yaptıkları bir çalışmada, grandiyöz narsisizmi oluşturan boyutlardan biri olan hak iddia etme alt boyutunun affetme ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bir başkada çalışma narsisizmin hak iddia etme alt boyutunun, affetmenin zor olduğu durumlarda affetme konusunda daha büyük pişmanlıkla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Exline ve ark., 2001).

Bu çalışmada grandiyöz narsistik eğilimleri ölçmek adına kullanılan ölçeğin hak iddia etme alt boyutunda yer alan “Özel muamele görmeyi hak ediyorum” ve “Adaletsiz gibi gözükebilir ancak ihtimam, imtiyaz ve ödül gibi ayrıcalıkları hak ediyorum” maddeleri incelendiğinde, grandiyöz narsistik eğilimlere sahip olan bireylerin kendilerini diğerlerinden daha özel gördükleri ve bu özellikleri sayesinde imtiyaz sahibi olacaklarına inandıkları görülmektedir. Dolayısıyla, bu bireylerin romantik ilişkilerinde de partnerleri tarafından özel davranılmayı hak ettiklerine inandıkları ve ilişkideki olası sorunlarda kendilerini haksız görmekte zorlandıkları öngörülebilir (Bishop ve Lane, 2002) Bu nedenle, grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireylerin haklı olduklarını düşündükleri konularda partnerlerini affetmeleri zorlaşabilir.

Ayrıca, literatürde narsisizm ve affetmeyi birlikte ele alan çalışmalar incelendiğinde, birçok çalışmada narsisizmin affetmeyi olumsuz olarak yordadığı görülmektedir (Besser ve Zeigler-Hill, 2010; Exline ve ark., 2004). Affetme süreci için karşı taraf ile empati kurmanın büyük önem taşıdığı bilinmektedir (McCullough ve ark., 1997). Ancak, grandiyöz narsistik eğilimlere sahip bireylerin empati kurmakta güçlük çektikleri düşünüldüğünde (Baskin-Sommers ve ark., 2014), bu durumun

affetme süreçlerini olumsuz yönde etkilemesi beklenmektedir. Özetle, bu çalışmada grandiyöz narsisizmin affetmeyi olumsuz yordaması, grandiyöz narsistik eğilimlere sahip bireylerin hak iddia etme ve empati yoksunluğuna dair özelliklerinden kaynaklanmış olabilir.

Grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireylerin kendi benliklerine dair gerçekçi olmayan eşsiz, güçlü ve üstün algıları vardır. Yüksek özgüvenleri sayesinde kendilerini diğerlerinden üstün görürler ve bu düşüncelerini sürdürmek adına yoğun bir çaba gösterirler (Campbell ve ark., 2002, Campbell ve Foster, 2002). Eşsiz ve üstün olduklarına dair bu gerçekdışı inançları, diğerleri tarafından eleştirilemeyecek kadar iyi olduklarını düşünmelerine neden olabilir. Bunu destekler nitelikte bazı çalışmalarda, grandiyöz narsisizme sahip bireylerin kişiler arası reddedilmelere karşı daha az hassasiyet gösterdikleri görülmüştür (Atlas ve Them, 2008; Besser ve Priel, 2010).

Öte yandan, literatürde grandiyöz narsisizme sahip bireylerin özgüvenlerine yönelik potansiyel tehditleri tespit etmek ve önlemek için dikkatli oldukları ve eleştirilere tepki gösterdikleri çalışmalar da mevcuttur (Baumeister ve ark., 2000; Besser ve Priel, 2010; Bosson ve ark., 2008; Morf ve Rhodewalt, 2001). Özdemir (2017) ise grandiyöz narsisizmin ‘kendine yeterlilik’ alt boyutu ile reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiş; narsisizme sahip bireylerin kendilerini yeterli göstermek için çaba sarf ederken aslında diğer insanlardan onay görmeye ihtiyaç duyduklarını ve bu ihtiyaçları reddedildiğinde kendilerini daha hassas hissettiklerini öne sürmüştür.

Bu çalışmada grandiyöz narsisizmin ile reddedilme duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmamasının olası sebeplerinden biri, bu bireylerin eleştirilmeyecek kadar iyi olduklarına dair gerçek dışı algılarının ve çevrelerindeki diğer kişilerin pozitif yorumları sayesinde sahip oldukları yüksek özgüvenlerinin onları eleştiriye açık hale getirmesi ile etkisinin azalmasından kaynaklanmış olabilir.

4.10 Affetmenin Kırılğan Narsisizm ile İlişki İstikrarı ve İlişki Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolünün Tartışılması

Yapılan çalışmada, affetmenin hem kırılğan narsisizm ve ilişki istikrarı arasında hem de kırılğan narsisizm ile ilişki problemleri arasında aracı rol oynadığı bulunmuştur. Buna göre, kırılğan narsisizm affetme eğilimini negatif olarak yordarken; affetme ilişki istikrarı ve ilişki problemlerini negatif olarak yordamaktadır. Yani narsistik özellikler artıkça, affetme eğilimi azalmakta; affetme eğilimi azaldıkça da ilişki istikrarı ve ilişki problemleri artmaktadır.

İlgili literatür kırılğan narsistik özellikleri olan bireylerin affetme sürecinde zorlandığını; bu durumun narsistik özellikleri sahip bireylerin empati kurmakta zorluk çekmelerinden (Campbell ve Foster, 2007) ve kendilerini partnerlerinden üstün görme fantezileri sebebiyle olası hayal kırıklıklarına ve duygusal yaralanmaya daha açık hale gelmelerinden kaynaklanabileceğini ileri sürmektedir (Akhtar, 2003). Kırılğan narsistik özelliklerin, bireylerin affetme eğilimlerini azaltması; özellikle duygusal olarak hassas olan ve aynı zamanda affetmekte zorluk çeken bireylerin partnerlerinin, ilişkinin devamlılığını sağlayabilmek ve bu bireylerin duygusal ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına daha fazla çaba harcamalarına ve partnerlerinin duygu,

düşüncelerine karşı daha duyarlı davranmalarına neden olabilir ya da narsistik bireyler özellikle bu şekilde davranabilecek kişileri daha çok seçiyor olabilir. Nitekim Hill (1991) duygusal hassasiyete sahip bireylerin, kendilerine daha sıcak ve duyarlı davranan partnerleri daha çok tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu durum kırılgan narsistik özelliklere sahip olan bireylerin düşük affetme eğilimlerine rağmen ilişkilerinde istikrarın devam etmesine yardımcı oluyor olabilir.

Bir diğer yandan, kırılgan narsistik özelliklerin bireylerin affetme eğilimlerini azaltması; bireylerin romantik ilişkilerinde yaşadıkları problemlerde partnerlerini affetmiyor olmaları dolayısıyla ilişkide problemlerin artmasına neden olabilir. Yapılan araştırmalarda, kırılgan narsisizm özelliklerine sahip bireylerin ilişkilerinde partnerlerinin davranışlarını negatif yönde algıladıkları ve bu nedenle partnerlerine yıkıcı olarak nitelendirilen eleştiri, öfke ve küçümseme gibi ilişkide problemlere neden olabilecek tepkiler vermeye eğilimli oldukları bulunmuştur (Fincham ve Beach, 2002; Miller ve ark., 2010). Bu durum, kırılgan narsisizm özelliklerine sahip bireylerin partnerleri ile empati kurmaktaki yoksunluklarından (Campbell ve Foster, 2007) kaynaklanıyor olabilir. Bu noktada ilişkileri devam ediyor olsa bile, kırılgan narsisizme sahip bireylerin partnerlerinin davranışlarını affetmemeleri ilişki içerisindeki kullandıkları yıkıcı çatışma çözme stillerini arttırabilir. Dolayısıyla, bu durum ilişkide problemlerin artışına neden olabilir ve sağlıklı bir ilişkiler kurmalarını zorlaştırabilir.

Kırılgan narsisizmden farklı olarak yapılan analizler, grandiyöz narsisizm ile ilişki problemleri arasındaki ilişkide affetmenin aracı rol oynayan bir değişken olmadığını göstermektedir. Bu noktada yukarıda da belirtildiği gibi narsistik özelliklere sahip

bireyler kendilerini partnerlerinden üstün görmeye eğilimli oldukları için (Rhodewalt ve Morf, 1998) partnerlerine psikolojik manipölasyon (gaslighting) uyguluyor olabilirler. Gaslighting, bireyin partnerinin düşünce, yargı ve deneyimlerine inancını sorgulatarak partneri üzerinde güç ve kontrol sağlamaya çalıştığı bir duygusal istismar biçimi olarak tanımlanmaktadır (Akiş ve Öztürk, 2021). Örneğin, narsistik birey partnerine karşı saldırgan ve suçlayıcı bir tutum sergileyerek ilişkide yaşanan herhangi bir sorunun partnerinden kaynaklı olduğunu ifade edebilir veya kendisinden kaynaklanan bir konuya dair partnerine yalan söyleyip, onu kendi yargılarından şüpheyi düşürecek şekilde davranabilir (Howard, 2019). Bu noktada partneri, grandiyöz narsisizme sahip bireyin yanlış yaptığını fark edip onu suçlasa bile, yaşananların ne olduğuna dair kafası karıştığı için partnerini tam olarak affetmemesine ve hala öfkeli olmasına rağmen kendisini suçlu hissettiği için ilişkiyi sürdürebilir (Howard, 2019). Bu durumda ilişki içerisinde yıkıcı davranışlar ve ilişki problemleri artarak devam edebilir. Özetle, grandiyöz narsisizme sahip bireyler, partnerleri kendilerini affetmemelerine rağmen onların ilişki içerisinde kalmalarını sağlayıcı manipölatif stratejiler kullanabilirler. Bu nedenle çalışmada affetme, grandiyöz narsisizm ve ilişki problemleri arasında aracı rol oynayan bir değişken olmamış olabilir.

4.11. Reddedilme Duyarlılığının Kırılgan Narsisizm ile İlişki İstikrarı ve İlişki Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolünün Tartışılması

Yapılan aracılık analizlerinde ikinci olarak reddedilme duyarlılığının kırılgan narsisizm ile ilişki istikrarı ve ilişki problemleri arasında aracı rol oynadığı bulunmuştur. Kırılgan narsisizm ilişki istikrarı ve ilişki problemlerini doğrudan

yordamazken, reddedilme duyarlılığı aracılığı hem ilişki istikrarını negatif hem de ilişki problemlerini pozitif yönde yordamaktadır. Buna göre kırılğan narsisizm arttıkça reddedilme duyarlılığı da artarken, bu durum daha düşük ilişki istikrarı ve daha yüksek ilişki problemleri ile ilişkili bulunmuştur.

Yukarıda ifade edildiği üzere, kırılğan narsisizm ile ilişki istikrarı ve ilişki problemleri arasında doğrudan anlamlı bir ilişkinin bulunmaması; bu bireylerin özel olma fantezilerinin, partnerlerin duygularına duyarlılıklarıyla birleşmesinden ve araştırmacıya iyi görünme kaygısından kaynaklanmış olabilir (Wink, 1991). Bununla beraber, kırılğan narsisizmin reddedilme duyarlılığı ile pozitif ilişkili olması; kırılğan narsistik özelliklere sahip bireylerin kendilerine yönelik gerçekdışı pozitif algılarını korumak adına partnerleri tarafından sürekli onaylanmaya dair ihtiyaç duymalarından ve eleştirilmeye dair hassasiyetlerinden kaynaklanabilir (Besser ve Priel, 2010; Krizan ve Herlache, 2017). Ayrıca, yüksek reddedilme duyarlılığının ilişki problemleri ile pozitif, ilişki istikrarı ile negatif yönde ilişkili olması, reddedilme duyarlılığının, reddedilmeye yönelik bir beklenti ve kaygı yaratabileceği; bu beklentinin ise bireylerde geri çekilme, öfke ve saldırganlık gibi ilişkiye zarar verme potansiyeli olan duygu ve davranışlara neden olmasından kaynaklanabilir (Downey ve Feldman, 1996). Bu durum bireylerin ilişki içinde kendilerini daha güvensiz hissetmelerine ve ilişkilerini bitirme kararı almalarına neden olabilir (Creasey ve McInnis 2001).

İlgili literatürde kırılğan narsisizme sahip bireylerin, kendilerine dair pozitif algıyı ve özgüvenlerini diğerlerinden gelen eleştiri ve onaylanma üzerinden sağladıkları rapor edilmiştir (Masterson, 1993). Kendilerine dair oluşturdıkları bu olumlu benlik algısını koruyabilmek adına eleştirilmeye ve reddedilmeye oldukça duyarlı hale

gelirler (Gabbard, 1989). Bu durum yüksek düzey kırılğan narsisizme sahip olan bireylerin reddedilme duyarlılıklarının yükselmesine neden olabilir. Benzer şekilde, yüksek reddedilme duyarlılığı bireylerin ilişki içerisinde kaygılanmalarına ve kendilerini sürekli olarak tehdit altında hissetmelerine yol açabilir (Raskin ve Terry, 1988). İlişki içerisinde kendilerini adeta diken üstünde hisseden bu bireyler, potansiyel eleştirilere karşı kendilerini savunmaya ihtiyaç duyabilirler. Bireylerin kullandıkları bu savunma stratejileri; ilişki içerisinde partnerlerine karşı baskın pozisyonda olma, yoğun ve saldırgan tepkiler gösterme gibi ilişki için yıkıcı tepkiler barındırabilir. Dolayısıyla, partnerler arasında sıklıkla problemler yaşanabilir ve ilişkinin sürdürülmesi zorlaşabilir. Nitekim araştırmanın bulguları kırılğan narsisizm dolayısıyla artan reddedilme duyarlılığının ilişki problemlerini arttırdığını ve ilişki istikrarını azalttığını işaret etmektedir.

Kırılğan narsisizmden farklı olarak yapılan analizler, grandiyöz narsisizm ile ilişki problemleri arasındaki ilişkide reddedilme duyarlılığının aracı rol oynayan bir değişken olmadığını göstermektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere; grandiyöz narsisizme sahip bireylerin, kendilerini diğerlerinden oldukça üstün, eşsiz gördükleri, ayrıca diğerleri üstünde güç ve kontrol sahibi olduklarını düşündükleri bilinmektedir (Akhtar, 2009). Bu özellikleri nedeniyle, grandiyöz narsisizme sahip bireyler ilişki içerisinde birçok şeyi kendilerine hak görürler ve karşıdaki kişinin ihtiyaçlarına duyarlı davranmazlar (Campbell ve ark., 2002). Bu bireylerin, yüksek özgüvenleri ve kendilerine yönelik aşırı değerlilik algıları, bir diğeri tarafından eleştirilemeyecek veya reddedilemeyecek kadar mükemmel olduklarını düşünmelerine neden olabilir (Campbell ve Foster, 2002). Dolayısıyla, herhangi bir reddedilme beklentisi ya da kaygısı taşımayabilir ve ilişki içerisinde karşı tarafın isteklerini düşünmeksizin, yıkıcı

olarak nitelendirilebilen değersizleştirici ve baskıcı davranışlar sergileyebilirler (Atlas ve Them, 2008; Besser ve Priel, 2010). Grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireylerin bu düşünce yapısı, partnerleri ile uyumlu bir ilişki kurmalarına engel olabilir ve ilişki içerisinde problemlere yol açabilir (Ra ve ark., 2013; Rhodewalt ve Morf, 1998).

Özetle, grandiyöz narsistik özelliklere sahip bireyler, kendilerine yönelik üstünlük fantezileri sebebiyle, reddedilmeyeceklerini düşünebilir ve ilişkide yıkıcı çatışma çözme stilleri kullanarak ilişkide problemlerin yaşanmasına neden olabilirler. Bu nedenle çalışmada reddedilme duyarlılığı, grandiyöz narsisizm ve ilişki problemleri arasında aracı rol oynayan bir değişken olmamış olabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın son bölümünde çalışmanın sonuçları özetlenmiştir. Ek olarak güçlü yanlarına ve sınırlılıklarına odaklanılmış; aynı zamanda ileride yapılabilecek çalışmalara dair önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç

Bu araştırma literatürde affetme ve reddedilme duyarlılığının, narsistik özellikleri ile ilişki problemleri ve ilişki istikrarı arasındaki aracı rolünün incelendiği bilindiği kadarıyla ilk çalışmadır. Türkiye’de narsisizme dair yapılan araştırmalarda narsisizm genellikle tek boyutta ele almaktadır. Bu nedenle bu çalışmada narsisizmin hem grandiyöz hem de kırılgan narsisizm alt boyutları birlikte ele alınmıştır.

Araştırma, bireylerin narsistik özellikleri, affetme düzeyleri ve reddedilme duyarlılıklarının romantik ilişkileri ile ne yönde ilişkiler gösterdiğini ortaya koymuştur. Çalışmada ulaşılan sonuçların, bireylerin romantik ilişkilerine dair mevcut literatürdeki boşlukları dolduracağı ve gelecekte yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Ayrıca, çalışmanın kuramsal ve klinik uygulamaya yönelik olarak fayda sağlayabileceği düşünülmekte ve özellikle narsistik özellikler gösteren bireyler ve bu bireylerin partnerleri ile çalışan psikoterapistler için romantik ilişkilerinde yaşadıkları sorunların araştırma kapsamında ele alınan affetme ve reddedilme duyarlılığı açısından yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada literatürle uyumlu ve ona katkı sağlayacak bir biçimde kırılğan narsisizmin ilişki istikrarı ve ilişki problemlerini anlamlı olarak yordamadığı; fakat reddedilme duyarlılığı ve affetmenin, kırılğan narsisizm ile ilişki istikrarı ve ilişki problemleri arasında aracı rol oynadığı bulunmuştur. Gelecekteki çalışmalarda, ilişkilerin karşılıklı doğası dikkate alınarak kırılğan narsistik özelliklere sahip bireylerin partnerlerinin, reddedilme duyarlılıkları ve affetme davranışının kırılğan narsisizme sahip bireylerdeki yapıcı/yıkıcı çatışma çözme davranışları ile ilişkisi araştırılabilir.

Literatürde ağırlıklı olarak grandiyöz narsisizm çalışıldığı için (APA, 2013), özellikle “kişilik bozuklukları ile çalışan psikoterapistlerin kırılğan narsisizme dair bilgi edinmeleri oldukça önemlidir. Aksi takdirde, genellikle suçluluk ve utanç duyguları ile gelen kırılğan narsistik özelliklere sahip bireylerin terapi süreci içerisindeki büyülenmeci savunmalarını fark etmeleri (örneğin terapisti değersizleştirme) ve yönetmeleri zorlaşabilir (İnan, 2015). Ayrıca bu çalışmada kırılğan narsisizmin affetme ile negatif, reddedilme duyarlılığı ile pozitif yönde ilişkili olmasına dair bulgular; kırılğan narsistik eğilimlere sahip bireylerin terapi içerisindeki olası durumları terapistleri tarafından reddedilme olarak algılamaları ve terapistlerine saldırgan tepkiler göstermelerini (Little, 2006) açıklayabilir. Benzer şekilde, affetme sürecine dair zorlanmaları ilişki içerisinde oldukları diğer kişilerle yaşadıkları problemleri (Besser ve Zeigler-Hill, 2010) anlamak adına terapistlere fayda sağlayacağı düşünülmektedir

Bir diğer yandan, grandiyöz narsistik özelliklere sahip olan bireyler kendilerini üstün gördükleri ve dışarıdan da oldukça kibirli görünebildikleri için (Wink, 1991),

psikoterapistlerin bu bireylerin temelde kırılan bir benlik duygusuna sahip olduklarını anlamaları ve terapide narsistik danışanlarına kırılanlığa dair duygularını paylaşabilecekleri güvenli bir ortam sağlamaları terapi ilişkisi açısından faydalı olabilir. Bu danışanlarla çalışan psikoterapistler aynı zamanda; çalışmanın sonuçlarında grandiyöz narsisizmin affetme ve reddedilme duyarlılığını negatif yönde, ilişki problemlerini pozitif yönde yordadığı, ilişki istikrarını ise anlamlı olarak yordamadığına yönelik bulgulardan yararlanarak danışanlarının ilişki içerisinde yaşadıkları problemleri daha iyi anlamlandırabilir ve çözüm yolu arayabilirler.

Bu çalışmada ayrıca, affetme ve reddedilme duyarlılığının grandiyöz narsisizm ile ilişki istikrarı ve ilişki problemleri arasında aracı rol oynamadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Yukarıda değinildiği üzere, bu bulgunun grandiyöz narsisizmin üstünlük ve mükemmel olmaya dair gerçek dışı algısı çerçevesinde değerlendirilmesi psikoterapistlerin grandiyöz narsisizme sahip bireyleri anlamalarına katkı sağlayabilir.

Bununla beraber, ilişki sorunları ile gelen çiftlerde affetme ve reddedilme duyarlılığı üzerine çalışılması çiftlerin problemlerinin altında yatan sebepleri anlamaya yardımcı olabilir. Çalışmanın bir diğer sonucu olan affetmenin ilişki istikrarını ve ilişki problemlerini negatif yönde yordadığı; reddedilme duyarlılığının ise ilişki istikrarını negatif, ilişki problemlerini pozitif yönde yordadığına ilişkin bulguların, çiftlerin ilişkilerinde yaşadıkları sorunlara dair psikoterapistlere yeni bir perspektif sağlayacağı ve daha etkili müdahale için zemin hazırlayacağı öngörülmektedir. Örneğin, partnerlerden biri yüksek reddedilme duyarlılığı nedeniyle ilişkide aşırı kaygılanıyor ve sürekli partnerini kontrol etmeye dair ihtiyaç hissediyorsa; diğer partner kendisini sıkışmış hissedebilir ve ilişkide problemler ortaya

çıkabilir (Galliher ve Bentley, 2010). Bu noktada çiftlerin birbirleri ile ihtiyaçlarını konuşmaları ve ilişki içerisinde kullandıkları yapıcı ve yıkıcı davranışları anlamaları karşılıklı empati kurmalarına yardımcı olabilir ve ilişkideki sorunları azaltabilir.

Bu çalışmada narsisizm, ilişki istikrarı ve ilişki problemleri, cinsiyet ve yaş değişkenleri açısından incelenmiştir. Katılımcıların grandiyöz narsisizm puanları cinsiyet açısından farklılaşmazken, kadınların kırılğan narsisizm puanları erkeklerden anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Yaşın kırılğan narsisizm üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, fakat grandiyöz narsisizm ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Cinsiyet ve yaş değişkenlerinin ise hem ilişki istikrarı hem de ilişki problemleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Çalışmada yaş ve cinsiyet gibi demografik değişkenlerin bireylerin narsistik özellikler ile ilişki istikrarı ve ilişki problemleri açısından incelenmesi, bu alanda çalışan araştırmacılara ve psikoterapistlere farklı cinsiyete sahip bireylerle çalışırken dikkat edilmesi gereken noktaları işaret etmektedir. Örneğin, kadınların kırılğan narsisizm puanlarının erkeklerden yüksek bulunması kadınlarla çalışırken bu konuda daha dikkatli olunmasına katkı sağlayabilir. Benzer şekilde, ilişki istikrarı ve ilişki problemlerinin cinsiyet açısından anlamlı olarak farklılaşmaması ikili ilişkilerin karşılıklı doğasına işaret edebilir.

Özetle, romantik ilişkilerin bireyler için önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın sonuçlarının narsistik özelliklere sahip bireyleri ve bu bireylerin ilişkilerinde yaşayabilecekleri problemler ile ilişkilerinin devamlılığını anlamlandırmak adına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

5.2. Sınırlılıklar ve Öneriler

Çalışmada yer alan katılımcıların çoğunluğu 18-29 yaş aralığındaki bireylerden oluşturmaktadır. Kırılgan ve grandiyöz narsisizm üzerinde yaşın kritik bir faktör olabileceği düşünüldüğünde, ilerideki çalışmalarda daha iyi sonuçlar almak için yaş dağılımının daha dikkatli bir şekilde seçilmesi çalışma sonuçlarının daha sağlıklı olması açısından önemli olabilir.

Bu çalışmada narsisizmin hem kırılgan hem de grandiyöz alt boyutları incelenmiş ve narsisizm bir kişilik özelliği olarak ele alınmıştır. Bu durumun özellikle narsisizmin bir kişilik bozukluğu olarak tek boyutlu ele alındığı çalışmaların çoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir. Ancak, bu çalışmada katılımcılar klinik örneklemden seçilmemiştir. Dolayısıyla katılımcıların grandiyöz ve kırılgan narsisizm özellikleri klinik örnekleme kıyasla daha düşük olabilir. Bu nedenle çalışma bulguları değerlendirilirken, sonuçların grandiyöz ve kırılgan narsisizme ilişkin belirtilerle ilgili olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Sonraki çalışmalarda katılımcılar klinik örneklem arasından seçilip aynı değişkenlerle benzer bir çalışma yürütülmesi yararlı sonuçlar sağlayabilir.

Araştırmada katılımcıların kendilerini daha rahat ifade edecekleri düşünülen öz-bildirim ölçekleri kullanılmıştır. Ancak, katılımcılar ölçüldüklerinin farkında oldukları için sosyal beğenirlik kaygısıyla gerçek düşünce ve davranışları yerine olması gerektiğini düşündükleri davranışları sergilemeye dair eğilimler içerisinde olmuş olabilirler. Bu durum araştırmanın sonuçlarını etkilemiş olabilir. Literatürde kişilerin kendileri hakkında daha olumlu cevaplar vermeye eğilimli oldukları bulunmuştur (Nisbett ve Wilson, 1977; Morf ve Rhodewalt, 2001). Benzer şekilde,

narsistik eğilimlere sahip bireylerin benliklerine dair olumlu sonuçlar yansıtacak şekilde cevaplar verdikleri bilinmektedir (Dickinson ve Pincus, 2003). Bu nedenle, özellikle narsistik özelliklerin ölçüldüğü grupta, öz-bildirim ölçekleri gibi ölçüm araçlarının kullanımı sırasında bu faktörlerin dikkate alınması son derece önemlidir. Bireylerin etik sınırlar gözetilmesi koşuluyla, ölçüldüklerinden haberdar olmadan değerlendirilmesi sonuçların daha doğru ve güvenilir olmasına katkı sağlayabilir.

Son olarak bu araştırmada narsistik kişilik özellikleri; affetme, reddedilme duyarlılığı, ilişki istikrarı ve ilişki problemleri ile birlikte ele alınmıştır. Bu çalışmanın bilindiği kadarıyla Türkiye’de bu değişkenlerin birlikte incelendiği ilk çalışma olması narsistik kişilik özelliklerinin anlaşılması adına önemlidir. İleride yapılacak çalışmalarda, ilişki istikrarı ve ilişki problemleri ile narsisizm arasındaki ilişkide kaygılı bağlanma tarzı gibi aracı rol oynayabilecek diğer kavramlar da araştırılabilir. Literatürde, kırılan narsisizm ve kaygılı bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Miller ve ark., 2010; Fossati, Feeney, Pincus, Borroni ve Maffei, 2015). Bazı araştırmacılar, kaçınan ve kaygılı bağlanma stillerinin narsistik kırılmalı telafi etmek için kullanılan savunma mekanizmaları olabileceğini öne sürmüştür (İnan, 2015). Bir diğer yandan, kaygılı bağlanma ve reddedilme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin, Khoshkam ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada (2012), kaygılı bağlanma stili, yüksek düzeyde endişe, düşük benlik saygısı ve yüksek reddedilme duyarlılığı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu noktada, kaygılı bağlanmanın kırılan narsisizm ve reddedilme duyarlılığı ile ilişkisi ileriki çalışmalarda incelenebilir. Ek olarak, literatürdeki çalışmalar incelendiğinde utanç duygusunun hem kırılan narsisizm hem de reddedilme duyarlılığı ile pozitif yönde

anlamalı bir ilişkide olduğu gör÷lmektedir (Gramzow ve Tangne, 1992; Morrisson, 1983; Leary, 2015). Benzer şekilde, Goss ve arkadaşları (1994) yaptıkları araştırmada; bireylerin dışarıdan gelen olumsuz bir değerlendirme sonrasında utandıklarında, olumsuz bir öz-değer algısı edindikleri ve kendilerini güçsüz hissettiklerini bulmuşlardır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda narsisizm ve reddedilme duyarlılığı arasında utanç duygusunun olası aracı rolü araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Abele, A. E., Uchronski, M., Suitner, C., ve Wojciszke, B. (2008). Towards and operationalization of fundamental dimensions of agency and communion: Trait content ratings in five countries considering valence and frequency of word occurrence. *European Journal of Social Psychology*, 38(7). <https://doi.org/10.1002/ejsp.575>
- Ageing and Health. (2022). *World Health Organization*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health/> adresinden edinilmiştir. Erişim tarihi 25 Nisan 2023.
- Akhtar, S. (1989). Narcissistic personality disorder: Descriptive features and differential diagnosis. *Psychiatric Clinics of North America*, 12(3), 505-529. [https://doi.org/10.1016/S0193-953X\(18\)30411-8](https://doi.org/10.1016/S0193-953X(18)30411-8)
- Akhtar, S. (2003). *New clinical realms: Pushing the envelope of theory and technique*. Lanham, MD: Jason Aronson.
- Akhtar, S., ve Thomson, J. A. (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 139, 12-20. <https://doi.org/10.1176/ajp.139.1.12>
- Akiş, A. D. ve Öztürk, E. (2021). Patolojik narsisizm: Duygusal istismar ve "Gaslighting" perspektifinden kapsamlı bir değerlendirme. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 6 (2), 1- 31.
- Alam, A., Rafique, R. ve Anjum, A. (2016). Narcissistic tendencies, forgiveness and empathy as predictors of social connectedness in students from universities of lahore. *Dialogue*, 11(2), 136-156.

- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269–1287. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x
- American Psychiatric Association. (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (3rd Edition) (DSM-III).
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.) (DSM-V).
- Anlatan, Ö. (2019). *Intentions and attitudes of university students towards infidelity: investment model perspective*. (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara, Turkey.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Arnett, J. J. (2015). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Aslan, G. (2016). *Üniversite öğrencilerinin affetme davranışları, yaşam doyumları ve sürekli öfke düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, M., Mert, H., ve Yıldız, M. (2016). *Narsistik kişilik ile affedicilik arasındaki ilişkinin incelenmesi*. 147-153. 2. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi.
- Atlas, G. D. ve Them, M. A. (2008). Narcissism and sensitivity to criticism: A Preliminary investigation. *Current Psychology*, 27(1), 62-76. <https://doi.org/10.1007/s12144-008-9023-0>

- Attanapola, C. T. (2004). Changing gender roles and health impacts among female workers in export-processing industries in Sri Lanka. *Social Science and Medicine*, 58, 2301-2312.
- Ayduk, O., Downey, G., ve Kim, M. (2001). Rejection sensitivity and depressive symptoms in women. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 868-877.
- Ayduk, O., Downey, G., Testa, A., Yen, Y. ve Shoda, Y. (1999). Does rejection elicit hostility in rejection sensitive women? *Social Cognition*, 17(2), 245-271. <https://doi.org/10.1521/soco.1999.17.2.245>
- Back, M. D., Schmukle, S. C. ve Egloff, B. (2010). Why are narcissists so charming at first sight? Decoding the narcissism–popularity link at zero acquaintance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(1), 132-145. <https://doi.org/10.1037/a0016338>
- Baeck, S. H. ve Hyun, M. H. (2008). Hostility, anger experience and anger expression in overt and covert narcissists. *The Korean Journal of Clinical Psychology*. <https://doi.org/10.15842/kjcp.2008.27.4.013>
- Baker, L. R., McNulty, J. K. ve VanderDrift, L. E. (2017). Expectations for future relationship satisfaction: Unique sources and critical implications for commitment. *Journal of Experimental Psychology: General*, 146(5), 700–721. <https://doi.org/10.1037/xge0000299>
- Barone, L. (2003). Developmental protective and risk factors in borderline personality disorder: A study using the adult attachment interview. *Attachment and Human Development*, 5(1), 64-77. <https://doi.org/10.1080/1461673031000078634>

- Basım, H. N., Çetin, F. ve Meydan, C. H. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kontrol odağının rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Baskin-Sommers, A., Krusemark, E. ve Ronningstam, E. (2014). Empathy in narcissistic personality disorder: From clinical and empirical perspectives. *Personality Disorders*, 5(3), 323-333. <https://doi.org/10.1037/per0000061>
- Baskin, T. W. ve Enright, R. D. (2004). Intervention studies on forgiveness: A meta-analysis. *Journal of Counseling and Development*, 82(1), 79-90. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2004.tb00288.x>
- Baumeister, R. F., ve Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Baumeister, R. F., Bushman, B. J. ve Campbell, W. K. (2000). Self-esteem, narcissism, and aggression. *Current Directions in Psychological Science*, 9(1), 26–29. doi:10.1111/1467-8721.00053
- Baumeister, R.F., Exline, J.J., ve Sommer, K.L. (1998). *The victim role, grudge theory, and two dimensions of forgiveness*. Templeton Foundation Press.
- Baumeister, R.F. ve Vohs, K. (2001). Narcissism as addiction to esteem. *Psychological Inquiry*, 12(4), 206–210
- Berry, J. W., Worthington, E. L., O'Connor, L. E., Parrott, L. ve Wade, N. G. (2005). Forgiveness, vengeful eumination, and affective traits. *Journal of Personality*, 73(1), 183-226. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2004.00308.x>

- Berscheid, E. Ammazalorso, H. (2003). Emotional experience in close relationships. *Handbook of social psychology: Interpersonal processes*, 308- 330. Blackwell.
- Besser, A. ve Priel, B. (2010). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: Emotional reactions to achievement failure and interpersonal rejection. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29, 874-902. <https://doi.org/10.1521/jscp.2010.29.8.874>
- Besser, A. ve Zeigler-Hill, V. (2010). The influence of pathological narcissism on emotional and motivational responses to negative events: The roles of visibility and concern about humiliation. *Journal of Research in Personality*, 44(4), 520–534. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2010.06.006>
- Bishop, J. ve Lane, R. C. (2002). The dynamics and dangers of entitlement. *Psychoanalytic Psychology*, 19, 739–758.
- Bondü, R. ve Krahe, B. (2015). Links of justice and rejection sensitivity with aggression in childhood and adolescence. *Aggressive Behavior*, 41(4), 353–368. <https://doi.org/10.1002/ab.21556>
- Bosson, J. K., Lakey, C. E., Campbell, W. K., Zeigler-Hill, V., Jordan, C. H. ve Kernis, M. H. (2008). Untangling the links between narcissism and self-esteem: A theoretical and empirical review. *Social and Personality Psychology Compass*, 2, 1415-1439.
- Bottlender, M., Preuss, U. W. ve Soyka, M. (2006). Association of personality disorders with Type A and Type B alcoholics. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256, 55-61. <https://doi.org/10.1007/s00406-005-0601-y>
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss, vol. II: Separation: Anxiety and Anger*. Basic Books.

- Bozkuş, O. (2014). *Evlilik uyumunun yordayıcıları olarak olumlu yanılısama, reddedilme duyarlılığı ve narsisizm*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Bozkuş, O. ve Araz, A. (2015). Narsisizm ve evlilik uyumu ilişkisinde reddedilme duyarlılığı ve olumlu yanılısamların aracı rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 3(6). <https://doi.org/10.7816/nesne-03-06-02>
- Broucek, F. J. (1991). *Shame and the Self*. Guilford Press.
- Brummelman, E., Thomaes, S., Nelemans, S. A., Orobio de Castro, B., Overbeek, G. ve Bushman, B. J. (2015). Origins of narcissism in children. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 112, 3659–3662.
- Brunell, A. B., Campbell, W. K., Smith, L., & Krusemark, E. A. (2004, February). Why do people date narcissists? A narrative study. *Poster presented at the annual meeting of the Society for Personality and Social Psychology*, Austin, TX.
- Bugay, A. ve Demir, A. (2010). A Turkish version of Heartland Forgiveness Scale. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 1927-1931.
- Buss, D. M. ve Chiodo, L. M. (1991). Narcissistic acts in everyday life. *Journal of Personality*, 59, 179-215. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1991.tb00773.x>
- Buss, D. M. Ve Shackelford, T. K. (1997). Human aggression in evolutionary psychological perspective. *Clinical Psychology Review*, 17, 605-619. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(97\)00037-8](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(97)00037-8)
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. (18. Baskı). Pegem Akademi.

- Büyükşahin, A., Hasta, D. ve Hovardaoğlu, İ.S. (2005) İlişki İstikrarı Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8 (16), (s.25-37).
- Cai, H., Kwan, V. S. Y. ve Sedikides, C. (2012). A sociocultural approach to narcissism: The case of modern China. *European Journal of Personality*, 26(5), 529-535. <https://doi.org/10.1002/per.852>
- Campbell, W. K. (1999). Narcissism and romantic attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 1254-1270. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.6.1254>
- Campbell, W. K. ve Foster, C. A. (2002). Narcissism and commitment in romantic relationships: An investment model analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 484-495. <https://doi.org/10.1177/0146167202287006>
- Campbell, K. W. ve Foster, J. D. (2007). The Narcissistic self: Background, an extended agency model, and ongoing controversies. C. Sedikides ve S. Spencer (Eds.), *The Self* (s.115-138). Psychology Press.
- Campbell, W. K. ve Miller, J. D. (2011). *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*. John Wiley ve Sons. <https://doi.org/10.1002/9781118093108>
- Campbell, W. K., Rudich, E. A. ve Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-Esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 358-368. <https://doi.org/10.1177/0146167202286007>
- Campbell, W.K. ve Campbell, S.M. (2009) On the self-regulatory dynamics created by the peculiar benefits and costs of narcissism: A contextual reinforcement model and

examination of leadership. *Self and Identity*, 8, 214-232.
<https://doi.org/10.1080/15298860802505129>

Carlson, K. S. ve Gjerde, P. F. (2009). Preschool personality antecedents of narcissism in adolescence and young adulthood: A 20-year longitudinal study. *Journal of Research in Personality*, 43(4), 570–578. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.03.003>

Carter, G. L. ve Douglass, M. D. (2018). The aging narcissus: Just a myth? Narcissism moderates the age-loneliness relationship in older Age. *Frontiers in Psychology*.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01254>

Casale, S., Fioravanti, G., Baldi, V., Flett, G. L. ve Hewitt, P. L. (2020). Narcissism, perfectionistic self-presentation, and relationship satisfaction from a dyadic perspective: Narcissism and relationship satisfaction. *Self and Identity*, 19(8), 948-966. <https://doi.org/10.1080/15298868.2019.1707272>

Ceylan, M. E. (2010). Kişilik bozukluklarında semptomatolojik ve sendromal devamlılık: Bir psikoperiyodik cetvel oluşturabilir miyiz? *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 20(2), 89-192.

Chester, D. S., Lynam, D. R., Powell, D. K. ve DeWall, C. N. (2016). Narcissism is associated with weakened frontostriatal connectivity: A DTI study. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 11(7). <https://doi.org/10.1093/scan/nsv069>

Chopik, W. J. ve Grimm, K. J. (2019). Longitudinal changes and historic differences in narcissism from adolescence to older adulthood. *Psychology and Aging*, 34(8), 1109-1123. <https://doi.org/10.1037/pag0000379>

- Christensen, A. ve Heavey, C. L. (1990). Gender and social structure in the demand/withdraw pattern of marital conflict. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 73-81. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.1.73>
- Christensen, A. ve Shenk, J. L. (1991). Communication, conflict, and psychological distance in nondistressed, clinic, and divorcing couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59, 458-463. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.59.3.458>
- Clarkin, J. F., Foelsch, P. A., Levy, K. N., Hull, J. W., Delaney, J. C. ve Kernberg, O. F. (2001). The development of a psychodynamic treatment for patients with borderline personality disorder: A preliminary study of behavioral change. *Journal of Personality Disorders*, 15(6), 487-495. <https://doi.org/10.1521/pedi.15.6.487.19190>
- De Figueiredo C. R. S. ve Dias, F. V. (2012). Families: Influences in children's development and behaviour, from parents and teachers' point of view. *Journal of Psychology Research*, 2(12). <https://doi.org/10.17265/2159-5542/2012.12.001>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Cooper, A. M. (1998). Further developments in the clinical diagnosis of narcissistic personality disorder. E. F. Ronningstam (Ed.), *Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical, and empirical implications* içinde (s.53-74). American Psychiatric Association.
- Cooper, A. M. ve Ronningstam, E. (1992). Narcissistic personality disorder. *American Psychiatric Press Review of Psychiatry*, 11, 80-97.

- Cords M, Killen M. (1998). Conflict resolution in human and nonhuman primates. J. Langer ve M. Killen. (Ed), *Piaget, evolution, and development* içinde (s. 193-218). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Cramer, D. (2000). Relationship satisfaction and conflict style in romantic relationships. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 134, 337-341.
<https://doi.org/10.1080/00223980009600873>
- Creasey, G. ve Hesson-McInnis, M. (2001). Affective responses, cognitive appraisals, and conflict tactics in late adolescent romantic relationships: Associations with attachment orientations. *Journal of Counseling Psychology*, 48, 85-96.
<https://doi.org/10.1037/0022-0167.48.1.85>
- Crum, T. F. (1987). *The magic of conflict*. Touchstone.
- Cupach, W.R., Canary, D.J. ve Spitzberg, B.H. (2010). *Competence in interpersonal conflict*. 2. Baskı. Waveland Press, Inc.
- Çardak, M. (2012). *Affedicilik yönelimli psiko-eğitim programının affetme eğilimi, belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, sürekli kaygı ve öfke üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Unpublished doctoral thesis). Sakarya Üniversitesi.
<https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/69518>
- Çaykuş E.T. (2020) *İlişki istikrarı: ilişkilerde güç algısı, ilişkisel alçakgönüllülük ve romantik ilişkilerde obsesyon ve kompulsiyon ilişkilerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

- Çelik-Zeren D (2020) *Üniversite öğrencilerinin ilişki istikrarı ile flörtte şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Danko, M., Arnaud, C. ve Gely-Nargeot, M. (2009). Identity and ageing: Psychosocial approaches. *J. Psychol. Neuropsychiatry* 7, 231–242.
- Derry, K. L., Ohan, J. L. ve Bayliss, D. M. (2020). Fearing failure: Grandiose narcissism, vulnerable narcissism, and emotional reactivity in children. *Child Development*, 91(3). <https://doi.org/10.1111/cdev.13264>
- DiBenigno J, Romero-Canyas R. ve Downey G. (2007). *Do rejection sensitivity and performance predict extreme actions to rejection for performing artists*. In Poster presented at the Eighth Annual Meeting of the Society for Personality and Social Psychology (SPSP), Memphis, TN.
- Dickinson, K. A. ve Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17, 188-207. <https://doi.org/10.1521/pedi.17.3.188.22146>
- Diekman, A. B. ve Eagly, A. H. (2000). Stereotypes as dynamic constructs: Women and men of the past, present, and future. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(10), 1171–1188. <https://doi.org/10.1177/0146167200262001>
- Dobrow Riza, S., Ganzach, Y. ve Liu, Y. (2018). Time and job satisfaction: A longitudinal study of the differential roles of age and tenure. *Journal of Management*, 44(7). <https://doi.org/10.1177/0149206315624962>

- Donnellan, M. B., Larsen-Rife, D. ve Conger, R. D. (2005). Personality, family history, and competence in early adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 562-576. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.3.562>
- Downey, G., ve Feldman, S. I. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1327-1343. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.6.1327>
- Downey, G., Feldman, S. ve Ayduk, O. (2000). Rejection sensitivity and male violence in romantic relationships. *Personal Relationships*, 7(1), 45-61. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2000.tb00003.x>
- Downey, G., Lebolt, A. ve O'shea, K. (1995). Implications of rejection sensitivity for adolescent peer and dating relationships. *Paper presented at the biennial meeting of the Society for Research on Adolescence*, Indianapolis, IN. doi: 10.1037//0022-3514.70.6.1327
- Doyle, A. B., Brendgen, M., Markiewicz, D. ve Kamkar, K. (2003). Family relationships as moderators of the association between romantic relationships and adjustment in early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 23, 316-340. <https://doi.org/10.1177/0272431603254238>
- Dunn, E. W., Aknin, L. B. ve Norton, M. I. (2008). Spending money on others promotes happiness. *Science*, 319(5870). <https://doi.org/10.1126/science.1150952>
- Eagly, A. H. ve Johnson, B. T. (1990). *Gender and leadership style: A meta-analysis. Psychological Bulletin*, 108(2). doi:10.1037/0033-2909.108.2.233

- Eaton, J., Ward S., C. ve Santelli, A. G. (2006). Dispositional and state forgiveness: The role of self-esteem, need for structure, and narcissism. *Personality and Individual Differences*, 41(2), 371-380. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.02.005>
- Eckstein, D. (2011). The Couple's Personality Preferences Questionnaire (CPPQ). *The Family Journal*, 19, 322-327. <https://doi.org/10.1177/1066480711409168>
- Eksi, F. (2016). The short form of the Five-Factor Narcissism Inventory: Psychometric equivalence of the Turkish version. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 16(4), 1081-1096. doi: 10.12738/estp.2016.4.0001
- Ekşi, F. ve Demirci, İ. (2017). Büyüklenmeci narsisizmin iki farklı yüzü: Narsistik hayranlık ve rekabetin mutlulukla ilişkisi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37-58. <https://doi.org/10.15285/maruaeabd.330008>
- Elibol, Ş. (2018). *Yakınlıktan Korkma, Kendini Saklama, Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Bağlanmanın Narsistik Kişilik Özelliği ile ilişkisi: Reddedilme Duyarlılığının Aracı Rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- Ellis, H. (1898). Auto-erotism: A psychological study. *Alienist and Neurologist*, 19, 260–299.
- Emmons, R. A. (2000). Personality and forgiveness. M. E. McCullough, K. I. Pargament ve C. E. Thoresen (Eds.), *Forgiveness: Theory, research, and practice içinde* (s. 156–175). The Guilford Press.
- Enright, R. D. (1996). Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness, and self-forgiveness. *Counseling and Values*, 40(2), 107-126. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.1996.tb00844.x>

- Enright, R. D. ve Fitzgibbons, R. P. (2000). Helping clients forgive: An empirical guide for resolving anger and restoring hope. *American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/10381-000>
- Enright, R. D. ve Human Development Study Group. (1996). Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving, forgiveness, and self-forgiveness. *Counseling and Values*, 40(2), 107–126. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.1996.tb00844.x>
- Enright, R. D., Gassin, E. A. ve Wu, C. (1992). Forgiveness: A developmental view. *Journal of Moral Education*, 21(2). <https://doi.org/10.1080/0305724920210202>
- Erber, R. ve Erber, M. W. (2001). Intimate relationships: Issues, theories, and research. *Routledge*.
- Erdoğan, B., ve Sahin, M. (2020). Yetişkin bireylerde narsisizm, yakın ilişkiler ve cinsellik. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(27), <https://doi.org/10.26466/opus.671715>
- Erözkan, A. (2004a). *Romantik ilişkilerde reddedilmeye dayalı incinebilirlik bilişsel değerlendirme ve başa çıkma* (Basılmamış doktora tezi) , KTÜ-SBE, Trabzon, 2004.
- Erözkan, A. (2004b). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası duyarlılıkları ile reddedilme duyarlılıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2).
- Erözkan, A. (2007). Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile sosyal kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 225-240.

- Exline, J. J. ve Baumeister, R. F. (2000). Expressing forgiveness and repentance: Benefits and barriers. M. E. McCullough, K. I. Pargament ve C. E. Thoresen (Ed.), *Forgiveness: Theory, research, and practice* içinde (s. 133–155). The Guilford Press.
- Exline, J. J., Baumeister, R. F., Bushman, B. J., Campbell, W. K. ve Finkel, E. J. (2004). Too proud to let go: Narcissistic entitlement as a barrier to forgiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(6), 894-912. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.87.6.894>
- Exline, J. J., Ciarocco, N. ve Baumeister, R. F. (2001, February). *Forgive and regret? Misgivings in the wake of forgiveness and apology*. Poster session presented at a meeting of the Society for Personality and Social Psychology, San Antonio, TX.
- Farwell, L. ve Wohlwend-Lloyd, R. (1998). Narcissistic processes: Optimistic expectations, favorable self-evaluations, and self-enhancing attributions. *Journal of Personality*, 66(1), 65–83. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00003>
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.-G. ve Buchner, A. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods*, 39(2), 175–191. doi:10.3758/bf03193146
- Fava, M., Farabaugh, A. H., Sickinger, A. H., Wright, E., Alpert, J. E., Sonawalla, S., Nierenberg, A. A. ve Worthington, J. J. (2002). Personality disorders and depression. *Psychological Medicine*, 32(6). <https://doi.org/10.1017/s0033291702005780>
- Fehr, R., Gelfand, M. J. ve Nag, M. (2010). The road to forgiveness: A meta-analytic synthesis of its situational and dispositional correlates. *Psychological Bulletin*, 136, 894–914

- Feiring, C. (1996). Concept of romance in 15-year-old adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 6, 181-200.
- Feldman, S. ve Downey, G. (1994). Rejection sensitivity as a mediator of the impact of childhood exposure to family violence on adult attachment behavior. *Development and Psychopathology*, 6(1). <https://doi.org/10.1017/S0954579400005976>
- Fincham, F. D. (2000). The kiss of the porcupines: From attributing responsibility to forgiving. *Personal Relationships*, 7, 1-23. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2000.tb00001.x>
- Fincham, F. D. ve Beach, S. R. H. (2002). Forgiveness in marriage: Implications for psychological aggression and constructive communication. *Personal Relationships*, 9(3), 239-251. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00016>
- Fincham, F. D., Hall, J. ve Beach, S. R. H. (2006). Forgiveness in marriage: Current status and future directions. *Family Relations*, 55(4). <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2005.callf.x-i1>
- Fincham, F. D., Beach, S. R., & Davila, J. (2004). Forgiveness and conflict resolution in marriage. *Journal of Family Psychology*, 18, 72– 81.
- Finzi-Dotton, R., Har-Even, D. ve Raz, G. (2011). Who is sensitive to rejection? The role of attachment, narcissism and fear of intimacy. E. Kourkoutas ve F. Erkman (Ed.) *Interpersonal acceptance and rejection: Social, emotional, and educational contexts* içinde (s. 183-197). Florida: Brown Walker Press.
- Fitzgibbons, R. P. (1986). The cognitive and emotive uses of forgiveness in the treatment of anger. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 23(4), 629-633. <https://doi.org/10.1037/h0085667>

- Fletcher, G. J., Tither, J. M., Loughlin, C. O., Friesen, M. ve Overall, N. (2004). Warm and homely or cold and beautiful? Sex differences in trading off traits in mate selection. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(6), 659-672. doi:10.1177/0146167203262847
- Fossati, A., Feeney, J., Pincus, A., Borroni, S. ve Maffei, C. (2015). The structure of pathological narcissism and its relationships with adult attachment styles: A study of Italian nonclinical and clinical adult participants. *Psychoanalytic Psychology*, 32(3), 403–431. <https://doi.org/10.1037/a0037175>
- Foster, J. D. (2008). Incorporating personality into the investment model: Probing commitment processes across individual differences in narcissism. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(2). <https://doi.org/10.1177/0265407507087956>
- Foster, J. D. ve Campbell, W. K. (2005). Narcissism and resistance to doubts about romantic partners. *Journal of Research in Personality*, 39(5), .550-557. doi:10.1016/j.jrp.2004.11.001
- Foster, J. D., Keith Campbell, W. ve Twenge, J. M. (2003). Individual differences in narcissism: Inflated self-views across the lifespan and around the world. *Journal of Research in Personality*, 37(6), 469-486. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00026-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00026-6)
- Foster, J. D., Shrira, I. ve Campbell, W. K. (2006). Theoretical models of narcissism, sexuality, and relationship commitment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 23(3), 367-386. <https://doi.org/10.1177/0265407506064204>

- Freedman, S. R. ve Enright, R. D. (1996). Forgiveness as an intervention goal with incest survivors. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64(5). <https://doi.org/10.1037/0022-006X.64.5.983>
- Freedman, S., Enright, R. D. ve Knutson, J. (2005). A progress report on the process model of forgiveness. E. L. Worthington, Jr. (Ed.). *Handbook of forgiveness* içinde (s.393-406). New York: Routledge.
- Freud, S. (1914). *Narsisizm Üzerine ve Scherber Vakası*. Metis Yayınları.
- Freud, S. (1957). On narcissism: An introduction. J. Strachey (Ed.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* içinde (s.73–102). London, England: Hogarth Press. (Original work published 1914)
- Funder, D. C. ve Colvin, C. R. (1991). Explorations in behavioral consistency: Properties of persons, situations, and behaviors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(5), 773–794. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.60.5.773>
- Gabbard, G. O. (1989). Two subtypes of narcissistic personality disorder. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 53(6), 527-532.
- Galliher, R. V. ve Bentley, C. G. (2010). Links between rejection sensitivity and adolescent romantic relationship functioning: The mediating role of problem-solving behaviors. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 19(6). <https://doi.org/10.1080/10926771.2010.502066>
- Gewirtz-Meydan, A. ve Finzi-Dottan, R. (2017). Narcissism and relationship aatisfaction from a dyadic perspective: The mediating role of psychological aggression. *Marriage and Family Review*, 54. <https://doi.org/10.1080/01494929.2017.1359814>

- Glover, N., Miller, J. D., Lynam, D. R., Crego, C. ve Widiger, T. A. (2012). The Five-Factor Narcissism Inventory: A five-factor measure of narcissistic personality traits. *Journal of Personality Assessment*, 94(5). doi:10.1080/00223891.2012.670680
- Gordon, K. C. ve Baucom, D. H. (1998). Understanding betrayals in marriage: A synthesized model of forgiveness. *Family Process*, 37(4), <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1998.00425.x>
- Gordon, K. C. ve Baucom, D. H. (2003). Forgiveness and marriage: Preliminary support for a measure based on a model of recovery from a marital betrayal. *American Journal of Family Therapy*, 31, 179-199. <https://doi.org/10.1080/01926180301115>
- Gordon, K. C., Hughes, F. M., Tomcik, N. D., Dixon, L. J., & Litzinger, S. C. (2009). Widening spheres of impact: The role of forgiveness in marital and family functioning. *Journal of Family Psychology*, 23, 1–13.
- Gorsuch, R. L. ve Hao, J. Y. (1993). Forgiveness: An exploratory factor analysis and its relationship to religious variables. *Review of Religious Research*, 34, 333–347.
- Goss, K., Gilbert, P. ve Allan, S. (1994). An exploration of shame measures: The other as Shamer scale. *Personality and Individual Differences*, 17(5), 713-717. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(94\)90149-X](https://doi.org/10.1016/0191-8869(94)90149-X)
- Gottman, J. M. (1993). The roles of conflict engagement, escalation, and avoidance in marital interaction: A longitudinal view of five types of couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 6-15. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.61.1.6>
- Gottman, J. M. (1994). *What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

- Gottman, J. M. ve Krokoff, L. J. (1989). Marital interaction and satisfaction: A longitudinal view. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.57.1.47>
- Gottman, J. M. ve Levenson, R. W. (1992). Marital processes predictive of later dissolution: Behavior, physiology, and health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(2), 221–233. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.2.221>
- Gottman, J. M., Coan, J., Carrere, S. ve Swanson, C. (1998). Predicting marital happiness and stability from newlywed interactions. *Journal of Marriage and the Family*, 60. <https://doi.org/10.2307/353438>
- Gottman, J., Markman, H. ve Notarius, C. (1977). The topography of marital conflict: A sequential analysis of verbal and nonverbal behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 39, 461-477. <https://doi.org/10.2307/350902>
- Gramzow, R. ve Tangney, J. P. (1992). Proneness to shame and the narcissistic personality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(3). <https://doi.org/10.1177/0146167292183014>
- Grijalva, E., Newman, D. A., Tay, L., Donnellan, M. B., Harms, P. D., Robins, R. W. ve Yan, T. (2015). Gender differences in narcissism: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 141, 261-310. <https://doi.org/10.1037/a0038231>
- Guerrero, L. K., La Valley, A. G. ve Farinelli, L. (2008). The experience and expression of anger, guilt, and sadness in marriage: An equity theory explanation. *Journal of Social and Personal Relationships*. <https://doi.org/10.1177/0265407508093786>
- Güleç, C. ve Köroğlu, E. (1998), *Psikiyatri temel kitabı*. Hekimler Yayın Birliği.
- Haferkamp, C. J. (1991). Orientations to conflict: Gender, attributions, resolution strategies, and self-monitoring. *Current Psychology: A Journal for Diverse*

Perspectives on Diverse Psychological Issues, 10, 227-240.
<https://doi.org/10.1007/BF02686895>

Hair, J., Black, W., Babin, B., Anderson, R. Ve Tatham, R. (2006) *Multivariate data analysis* (6th Edition), Pearson Prentice Hall.

Harasymchuk, C. (2001). Responses to dissatisfaction in friendships and romantic relationships: An interpersonal script analysis (Unpublished master's thesis), University of Manitoba, Winnipeg, Canada.

Hargrave, T. D. (1994). Families and Forgiveness: A Theoretical and Therapeutic Framework. *The Family Journal*. <https://doi.org/10.1177/1066480794024007>

Hargrave, T. D. ve Sells, J. N. (1997). The Developmental of a Forgiveness Scale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23(1), 41-62. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1997.tb00230.x>

Hawkins, J. L. (1968). Associations between companionship, hostility, and marital satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*. <https://doi.org/10.2307/349510>

Hendrick, S. S. ve Hendrick, C. (1995). Gender differences and similarities in sex and love. *Personal Relationships*. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1995.tb00077.x>

Hibbard S. (1992). Narcissism, shame, masochism, and object relations: an exploratory correlational study. *Psychoanalytic Psychology*, 9 (4), 489-508.

Hill, C. A. (1991). Seeking emotional support: The influence of affiliative need and partner warmth. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(1), 112–121. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.60.1.112>

Hope, D. (1987). The healing paradox of forgiveness. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 24(2), 240-244. <https://doi.org/10.1037/h0085710>

- Horney, K. (1939). *New ways in psychoanalysis*. WW Norton and Co.
- Hortaçsu, N. (2003). Marriage in Turkey. R. R. Hamon ve B. B. Ingoldsby (Ed.), *Mate selection across cultures* içinde (s.155-171). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Howard, V. (2019). Recognising narcissistic abuse and the implications for mental health nursing practice. *Issues in Mental Health Nursing*, 40(8), 644-654.
- Ingersoll-Dayton, B. ve Krause, N. (2005). Self-forgiveness: A component of mental health in later life. *Research on Aging*, 27(3), 267-289. <https://doi.org/10.1177/0164027504274122>
- Insko, C. A. ve Wilson, M. (1977). Interpersonal attraction as a function of social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(12), 903-911. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.35.12.903>
- İnan, E. (2015). Narsistik kişilik örgütlenmesinin bağlanma kuramı çerçevesinde ele alınması: Vaka örneği. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(1), 1-12. <https://doi.org/10.31682/ayna.470645>
- Jang, K. L., Livesley, W. J., Vernon, P. A. ve Jackson, D. N. (1996). Heritability of personality disorder traits: A twin study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 94(6), 438-444. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.1996.tb09887.x>
- Johnson, D. W. (1990). *Reaching out* (4th ed.). Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Joubert, C. E. (1998). Narcissism, need for power and social interest. *Psychological Reports*, 82(2), 701–702. <https://doi.org/10.2466/pr0.1998.82.2.701>

- Kama, Ş. (2015). *Romantik Partner Çatışma Ölçeğinin adaptasyon ve validasyon çalışması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaaziz, M. ve Atak, İ. E. (2013). Narsisizm ve narsisizm ile ilgili araştırmalar üzerine bir gözden geçirme. *Nesne Psikoloji Dergisi*. <https://doi.org/10.7816/nesne-01-02-03>
- Karimi, R., Bakhtiyari, M. ve Masjedi Arani, A. (2019). Protective factors of marital stability in long-term marriage globally: A systematic review. *Epidemiology and Health*. <https://doi.org/10.4178/epih.e2019023>
- Karney, B. R. ve Bradbury, T. N. (1995). Assessing longitudinal change in marriage: An introduction to the analysis of growth curves. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 1091-1108. <https://doi.org/10.2307/353425>
- Kayabaş, A. ve Atak, H. (2021). Beliren yetişkinlikte ilişki istikrarı: Anneye bağlanma ve bilişsel tamamlanma ihtiyacının yordayıcılığı. *Psikiyatride Guncel Yaklasimler*. <https://doi.org/10.18863/pgy.936498>
- Kerckhoff, A. C. (1976). Patterns of Marriage and Family Formation and Dissolution. *Journal of Consumer Research*, 2(4), 261-275. <https://doi.org/10.1086/208640>
- Kernberg, O. (2004). *Aggressivity, narcissism, and self-destructiveness in the psychotherapeutic relationship: New developments in the psychopathology and psychotherapy of severe personality disorders*. Yale University Press.
- Kernberg, O. F. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. NY: Jason Aronson.
- Kernberg, O. F. (2004). Borderline personality disorder and borderline personality organization: Psychopathology and psychotherapy. J. J. Magnavita (Ed.), *Handbook*

of *Personality Disorders: Theory and Practice* içinde (s. 92–119). John Wiley and Sons Inc.

Kernis, M. H. ve Sun, C.R. (1994). Narcissism and reactions to interpersonal feedback. *Journal of Research in Personality*. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1994.1002>

Khoshkam, S., Bahrami, F., Ahmadi, S. A., Fatehizade, M. ve Etemadi, O. (2012). Attachment style and rejection sensitivity: The mediating effect of self-esteem and worry among Iranian college students. *Europe's Journal of Psychology*. doi:10.5964/ejop.v8i3.463

Kızılkaya, O (2021). *The role of attachment and conflict resolution styles on romantic relationship commitment of emerging adults: investment model perspective*. (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara, Turkey.

Kızıltan, H. (2016). Narsisizm nedir? *Bilim ve Gelecek Web Sitesi* <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2016/08/01/narsisizm-nedir/> adresinden elde edilmiştir. Erişim tarihi: 25 Şubat 2023

Kilmann, R. H. ve Thomas, K. W. (1977). Developing a forced-choice measure of conflict-handling behavior: The "MODE" instrument. *Educational and Psychological Measurement*, 37(2), 309–325. <https://doi.org/10.1177/001316447703700204>

Kim, H. K. ve Capaldi, D. M. (2004). The association of antisocial behavior and depressive symptoms between partners and risk for aggression in romantic relationships. *Journal of Family Psychology*, 18, 82-96. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.18.1.82>

Knecht, M. ve Freund, A. M. (2016). Boundary management: A time- sampling study on managing work and private life in middle adulthood. *Research in Human Development*, 13, 297–311. <http://dx.doi.org/10.1080/15427609.2016.1234307>

- Kohut, H. (1971). *The analysis of the self*. International Universities Press.
- Kohut, H. (1972). *Thoughts on narcissism and narcissistic rage*. The Psychoanalytic Study of the Child, 27, 360–400.
- Kohut, H. (1977). *The Restoration of the self*. International Universities Press
- Korabik, K., Baril, G. L. ve Watson, C. (1993). Managers' conflict management style and leadership effectiveness: The moderating effects of gender. *Sex Roles*, 29(5-6), 405–420. doi:10.1007/bf00289432
- Koşan, Y.(2015). *Üniversite öğrencilerinin facebook kullanımının narsisizm ve saldırganlık düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Krampe, H., Wagner, T., Stawicki, S., Bartels, C., Aust, C., Kroener-Herwig, B., Kuefner, H. ve Ehrenreich, H. (2006). Personality disorder and chronicity of addiction as independent outcome predictors in alcoholism treatment. *Psychiatric Services (Washington, D.C.)*, 57(5), 708-712. <https://doi.org/10.1176/ps.2006.57.5.708>
- Krizan, Z. ve Herlache, A. D. (2017). The narcissism spectrum model: A synthetic view of narcissistic personality. *Personality and social Psychology Review*, 22(1). doi:10.1177/1088868316685018
- Kurdek, L. A. (1994). Areas of conflict for gay, lesbian, and heterosexual couples: What couples argue about influences relationship satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 923-934. <https://doi.org/10.2307/353603>
- Lavner, J. A., Lamkin, J., Miller, J. D., Campbell, W. K. ve Karney, B. R. (2016). Narcissism and newlywed marriage: Partner characteristics and marital trajectories. *Personality disorders*, 7(2), 169-179. <https://doi.org/10.1037/per0000137>

- Lawler-Row, K. A., Karremans, J. C., Scott, C., Edlis-Matityahou, M. ve Edwards, L. (2008). Forgiveness, physiological reactivity and health: The role of anger. *International Journal of Psychophysiology*, 68(1), 51-58. <https://doi.org/10.1016/j.ijpsycho.2008.01.001>
- Le, B. ve Agnew, C. R. (2003). Commitment and its theorized determinants: A meta-analysis of the investment model. *Personal Relationships*, 10(1), 37–57. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00035>
- Leary, M. R. (2001). Toward a conceptualization of interpersonal rejection. M. R. Leary (Ed.), *Interpersonal rejection* içinde (s. 3–20). Oxford University Press.
- Leary, M. R. (2015). Emotional responses to interpersonal rejection. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 17(4), 435-441. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2015.17.4/mleary>
- Levinson D.J. (1986) A conception of adult development. *American Psychologist*.
- Levinson DJ (1996) The seasons of a woman's life. *Knopf*.
- Levy, K. N., Ellison, W. D. ve Reynoso, J. S. (2011). A historical review of narcissism and narcissistic personality. *John Wiley and Sons, Inc.* <https://doi.org/10.1002/9781118093108>
- Levy, S. R., Ayduk, O. ve Downey, G. (2001). The role of rejection sensitivity in people's relationships with significant others and valued social groups. M. R. Leary (Ed.), *Interpersonal rejection* içinde (s. 251–289). Oxford University Press.
- Little, R. (2006). Treatment considerations when working with pathological narcissism. *Transactional Analysis Journal*, 36(4). <https://doi.org/10.1177/036215370603600405>

- Livesley, W. J., Jang, K. L. ve Vernon, P. A. (1998). Phenotypic and genetic structure of traits delineating personality disorder. *Archives of General Psychiatry*, 55(10). <https://doi.org/10.1001/archpsyc.55.10.941>
- Lucas, T. W., Wendorf, C. A., Imamoglu, E. O., Shen, J., Parkhill, M. R., Weisfeld, C. C. ve Weisfeld, G. E. (2004). Marital satisfaction in four cultures as a function of homogamy, male dominance and female attractiveness. *Sexualities, Evolution and Gender*, 6(2-3), 97–130. doi:10.1080/14616660412331327518
- Luo, Y. L. L. ve Cai, H. (2018). The etiology of narcissism: A review of behavioral genetic studies. A. D. Hermann, A. B. Brunell ve J. D. Foster (Ed.), *Handbook of Trait Narcissism* içinde (s.149-156). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-92171-6_16
- Luo, Y. L. L., Cai, H. J., Sedikides, C. ve Song, H. R. (2014). Distinguishing communal narcissism from agentic narcissism: A behavior genetics analysis on the agency-communion model of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 49, 52–58. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2014.01.001>
- Luskin, F. (2002). *Forgive for good*. New York, NY: HarperCollins.
- Mackey, R. A., Diemer, M. A. ve O'Brien, B. A. (2000). Conflict-management styles of spouses in lasting marriages. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 37, 134-148. <https://doi.org/10.1037/h0087735>
- Malkin, M. L., Barry, C. T. ve Zeigler-Hill, V. (2011). Covert narcissism as a predictor of internalizing symptoms after performance feedback in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 51(5), 623–628. doi:10.1016/j.paid.2011.05.031

- Maltby, J., Macaskill, A. ve Day, L. (2001). Failure to forgive self and others: A replication and extension of the relationship between forgiveness, personality, social desirability and general health. *Personality and Individual Differences*, 30(5), 881-885. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00080-5](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00080-5)
- Marcus, J., Kahraman, F., Su, S. ve Fritzsche, B. A. (2019). Capturing intranational cultural variation in international business research: Microsocietal differences in collectivism across Turkey. *Journal of World Business*. doi:10.1016/j.jwb.2019.101020
- Marston, E. G., Hare, A. ve Allen, J. P. (2010). Rejection sensitivity in late adolescence: Social and emotional sequelae. *Journal of Research on Adolescence*, 20(4), 959–982. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00675.x>
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harpers.
- Masterson, J. F. (1981). *An integrated developmental approach*. Routledge.
- Masterson, J. F. (1993). *The emerging self: A developmental self and object relations approach to the treatment of the closet narcissistic disorder of the self*. Brunner/Mazel.
- McCullough, M. E. (2000). Forgiveness as human strength: Theory, measurement, and links to well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19(1), 43-55. <https://doi.org/10.1521/jscp.2000.19.1.43>
- McCullough, M. E. (2000). Forgiveness as human strength: Theory, measurement, and links to well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19(1), 43-55. <https://doi.org/10.1521/jscp.2000.19.1.43>

- McCullough, M. E. (2001). Forgiveness: Who does it and how do they do it? *Current Directions in Psychological Science*, 10(6), 194-197. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00147>
- McCullough, M. E. ve Worthington, Jr., E. L. (1999). Religion and the forgiving personality. *Journal of Personality*, 67(6). <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00085>
- McCullough, M. E., Rachal, K. C., Sandage, S. J., Worthington, E. L., Brown, S. W. ve Hight, T. L. (1998). Interpersonal forgiving in close relationships: II. Theoretical elaboration and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(6), 1586-1603. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.6.1586>
- McCullough, M. ve Witvliet, C. (2005). The psychology of forgiveness, C. R. Snyder ve S. J. Lopez (Ed.) *Handbook of Positive Psychology* içinde, London: Oxford University Press.
- McNulty, J. K. (2011). The dark side of forgiveness: The tendency to forgive predicts continued psychological and physical aggression in marriage. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(6), 770-783. <https://doi.org/10.1177/0146167211407077>
- McNulty, J. K. ve Hellmuth, J. C. (2008). Emotion regulation and intimate partner violence in newlyweds. *Journal of Family Psychology*, 22, 794-797. <https://doi.org/10.1037/a0013516>
- McWilliams, N. (2017). *Psikanalitik tanı* (E. Kalem, Çev). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mehta, C. M., Arnett, J.J., Palmer, C. G. ve Nelson, L. J. (2020). Established adulthood: A new conception of ages 30 to 45. *Faculty Publications*.

- Metts, S. ve Cupach, W. R. (1990). The influence of relationship beliefs and problem solving responses on satisfaction in romantic relationships. *Human Communication Research*, 17, 170-185. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.1990.tb00230.x>
- Miano, A., Fertuck, E. A., Arntz, A. ve Stanley, B. (2013). Rejection sensitivity is a mediator between borderline personality disorder features and facial trust appraisal. *Journal of Personality Disorders*, 27(4), 442-456. https://doi.org/10.1521/pedi_2013_27_096
- Miller, J. D. ve Campbell, W. K. (2008). Comparing clinical and social-personality conceptualizations of narcissism. *Journal of Personality*, 76(3), 449-476. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00492.x>
- Miller, J. D., Dir, A., Gentile, B., Wilson, L., Pryor, L. R. ve Campbell, W. K. (2010). Searching for a vulnerable dark triad: Comparing factor 2 psychopathy, vulnerable narcissism, and borderline personality disorder. *Journal of Personality*, 78(5), 1529–1564. doi:10.1111/j.1467-6494.2010.00660.x
- Miller, J. D., Gentile, B. ve Campbell, W. K. (2013). A test of the construct validity of the Five-Factor Narcissism Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 95, 377-387. <https://doi.org/10.1080/00223891.2012.742903>
- Miller, J. D., Hoffman, B. J., Gaughan, E. T., Gentile, B., Maples, J. ve Keith Campbell, W. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality*, 79(5), 1013-1042. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00711.x>
- Millon, T. (1969). Modern Psychopathology: A Biosocial Approach to Maladaptive Learning and Functioning. *Saunders, Philadelphia*.

- Morelli, P.C. ve Couderc, P. (2011). *İkili ilişkilerde duygusal manipölasyon narsisist bir partnerle yüzleşmek*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Morf, C. C. ve Rhodewalt, F. (1993). Narcissism and self-evaluation maintenance: Explorations in object relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 668-676. <https://doi.org/10.1177/0146167293196001>
- Morf, C. C. ve Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1204_1
- Morgan, G.A., Leech, N.L., Gloeckner, G.W. ve Barrett, K.C. (2004). *SPSS for Intermediated Statistics: Use and Interpretation*. (Second Edititon). Lawrance Erlbaum Associates.
- Morrison, A. P. (1983). Shame, ideal self, and narcissism. *Contemporary Psychoanalysis*, 19(2), 295–318. <https://doi.org/10.1080/00107530.1983.10746610>
- Morrison, A. P. (1989). Shame: The underside of narcissism. *Analytic Press*, Inc.
- Neff, L. A. ve Karney, B. R. (2007). Stress crossover in newlywed marriage: A longitudinal and dyadic perspective. *Journal of Marriage and Family*, 69(3), 594–607. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2007.00394.x>
- Neyer, F. J. ve Voigt, D. (2004). Personality and social network effects on romantic relationships: A dyadic approach. *European Journal of Personality*, 18(4), 279–299. <https://doi.org/10.1002/per.519>

- Nisbett, R. E. ve Wilson, T. D. (1977). The halo effect: Evidence for unconscious alteration of judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(4), 250–256. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.35.4.250>
- Notarius, C. I., Lashley, S. L. ve Sullivan, D. J. (1997). *Angry at your partner?: Think again.* The Guilford Press.
- O'Leary, J. ve Wright, F. (1986). Shame and gender issues in pathological narcissism. *Psychoanalytic Psychology*, 3(4). <https://doi.org/10.1037/h0079120>
- Özçetin, A., Maraş, A., Ataoğlu, A. ve İçmeli, C. (2008). Deprem sonucu gelişen travma sonrası stres Bozukluğu ile kişilik bozuklukları arasında ilişki. *Duzce Medical Journal*.
- Özdemir, H. E., (2017). *Bir grup üniversite öğrencisinde bağlanma stilleri ile narsisizm arasındaki ilişki: Reddedilme duyarlılığının aracı rolü.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztekin, C. (2016). *Attachment styles and close relationship beliefs as predictors of commitment in romantic relationships.* (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara, Turkey
- Öztürk, O. (2002). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları* (9.Baskı) Feryal Matbaası
- Park, S. R., Shin, M. S. ve Lee, H. J. (2005). Explicit and indirect attributional styles of overt, covert narcissists. *The Korean Journal of Clinical Psychology*.
- P. Greeff, Tanya De Bruyne, A. (2000). Conflict Management Style and Marital Satisfaction. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 26(4), 321–334. doi:10.1080/009262300438724

- Peterson, J. L. ve DeHart, T. (2014). In defense of self-love: An observational study on narcissists' negative behavior during romantic relationship conflict. *Self and Identity*, 13, 477-490. <https://doi.org/10.1080/15298868.2013.868368>
- Pietrzak, J., Downey, G. ve Ayduk, O. (2005). Rejection sensitivity as an interpersonal vulnerability. M. W. Baldwin (Ed.), *Interpersonal cognition* içinde (s. 62–84). The Guilford Press.
- Piff, P. K. (2014). Wealth and the inflated self: Class, entitlement, and narcissism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40 (1), 34–43.
- Pincus, A. L. ve Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421-446. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.121208.131215>
- Pincus, A. L. ve Wiggins, J. S. (1990). Interpersonal problems and conceptions of personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 4(4), 342–352. doi:10.1521/pedi.1990.4.4.342
- Posner, M. I. ve Snyder, C. R. R. (1975). Attention and cognitive control. R. L. Solso (Ed.), *Information Processing and Cognition* içinde (s. 55-85). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Poloma, M. M. ve Gallup, G. H. (1991). Varieties of prayer. *Trinity Press International*.
- Ra, Y. S., Cha, S. Y., Hyun, M.H. ve Bae, S. M. (2013). The mediating effects of attribution styles on the relationship between overt-covert narcissism and forgiveness. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 41(6), 881-892. <https://doi.org/10.2224/sbp.2013.41.6.881>
- Rahim, M. A. (1986). Referent role and styles of handling interpersonal conflict. *The Journal of Social Psychology*. <https://doi.org/10.1080/00224545.1986.9713573>

- Rank, O. (1911). A contribution to narcissism. *Jahrbuch für Psychoanalytische und Psychopathologische Forschungen*.
- Rank, O. (1971). *The double: A psychoanalytic study* (H. Tucker Jr., Çev.). Chapel Hill, NC: UNC Press. (Original work published 1914).
- Raskin, R. ve Terry, H. (1988). A principal components analysis of the narcissistic personality inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 890–902. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.5.890>
- Realo, A., Allik, J. ve Vadi, M. (1997). The hierarchical structure of collectivism. *Journal of Research in Personality*, 31(1), 93-116. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1997.2170>
- Rhodewalt, F. ve Morf, C. C. (1998). On self-aggrandizement and anger: A temporal analysis of narcissism and affective reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(3), 672–685. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.3.672>
- Richman, J. A. ve Flaherty, J. A. (1988). “Tragic Man” and “Tragic Woman”: Gender differences in narcissistic styles. *Psychiatry*, 51(4), 368-377. <https://doi.org/10.1080/00332747.1988.11024413>
- Ritter, K., Dziobek, I., Preißler, S., Rüter, A., Vater, A., Fydrich, T., ... Roepke, S. (2011). Lack of empathy in patients with narcissistic personality disorder. *Psychiatry Research*, 187(1-2), 241–247. doi:10.1016/j.psychres.2010.09
- Rohmann, E., Neumann, E., Herner, M. J. ve Bierhoff, H.-W. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism: Self-construal, attachment, and love in romantic

- relationships. *European Psychologist*, 17(4), 279–290. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000100>
- Romero-Canyas, R., Downey, G., Berenson, K., Ayduk, O. ve Kang, N. J. (2010). Rejection sensitivity and the rejection-hostility link in romantic relationships. *Journal of Personality*, 78(1), 119–148. doi:10.1111/j.1467-6494.2009.00611.x
- Ronningstam, E. (1996). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder in Axis I disorders. *Harvard Review of Psychiatry*, 3(6), 326-340. <https://doi.org/10.3109/10673229609017201>
- Ronningstam, E. (2009). *Narcissistic personality disorder*. Oxford University Press.
- Ronningstam, E. F. (2005). *Identifying and understand the narcissistic personality*. Oxford University Press.
- Rosenfeld, H. (1987). *Narcissistic patients with negative therapeutic reactions*. Tavistock Publications
- Rozenblatt, S. (2002). *In defence of self: The relationship of self-esteem and narcissism to aggressive behavior* (Yayınlanmamış doktora tezi). Long Island University.
- Rudolph, J. ve Zimmer- Gembeck, M. J. (2014). Parent relationships and adolescents depression and social anxiety: Indirect associations via emotional sensitivity to rejection threat. *Australian Journal of Psychology*. <https://doi.org/10.1111/ajpy.12042>
- Rusbult, C. E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16(2), 172-186. [https://doi.org/10.1016/0022-1031\(80\)90007-4](https://doi.org/10.1016/0022-1031(80)90007-4)

- Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of the investment model: The development of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 101–117. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.45.1.101>
- Rusbult, C. E. ve Buunk, B. P. (1993). Commitment processes in close relationships: An interdependence analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10(2), 175–204. <https://doi.org/10.1177/026540759301000202>
- Rusbult, C. E. ve Van Lange, P. A. M. (1996). Interdependence processes. E. T. Higgins ve A. W. Kruglanski (Ed), *Social psychology: Handbook of basic principles* içinde (s. 564–596). The Guilford Press.
- Rusbult, C. E. ve Zembrodt, I. M. (1983). Responses to dissatisfaction in romantic involvements: A multidimensional scaling analysis. *Journal of Experimental Social Psychology*, 19(3), 274–293. [https://doi.org/10.1016/0022-1031\(83\)90042-2](https://doi.org/10.1016/0022-1031(83)90042-2)
- Rusbult, C. E., Johnson, D. J. ve Morrow, G. D. (1986). Predicting satisfaction and commitment in adult romantic involvements: An assessment of the generalizability of the investment model. *Social Psychology Quarterly*, 49, 81-89. <https://doi.org/10.2307/2786859>
- Rusbult, C. E., Martz, J. M. ve Agnew, C. R. (1998). The investment model scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5, 357-391. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1475-6811.1998.tb00177.x>
- Rusbult, C. E., Zembrodt, I. M. ve Gunn, L. K. (1982). Exit, voice, loyalty, and neglect: Responses to dissatisfaction in romantic involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(6), 1230–1242. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.43.6.1230>

- Rusbult, C.E., Martz, J. M. ve Agnew, C. R. (1998). The investment model Scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5, 357-391.
- Russ, E., Shedler, J., Bradley, R. ve Westen, D. (2008). Refining the construct of narcissistic personality disorder: Diagnostic criteria and subtypes. *American Journal of Psychiatry*, 165(11), 1473–1481. doi:10.1176/appi.ajp.2008.07030376
- Rye, M. S. ve McCabe, C. F. (2014). Religion and forgiveness of others. C. Kim-Prieto (Ed.), *Religion and Spirituality Across Cultures* içinde (s.303-318). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-017-8950-9_16
- Sakallı-Uğurlu, N. (2010) How do romantic relationship satisfaction, gender stereotypes, and gender relate to future time orientation in romantic relationships? *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 137(3), 294-303.
- Schwabe, L. ve Wolf, O. T. (2009). Stress prompts habit behavior in humans. *Journal of Neuroscience*, 29(22), 7191–7198. doi:10.1523/jneurosci.0979-09.2009
- Scobie, E. D. ve Scobie, G. E. W. (1998). Damaging events: The perceived need for forgiveness. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 28(4), 373-402. <https://doi.org/10.1111/1468-5914.00081>
- Segal, J. ve Jaffe, J. (2007). Conflict resolution skills, *Mental Guide*, 6-14.
- Seidman, G. (2016). Narcissism, intrinsic and extrinsic romantic ideals, and relationship satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(8), 1018-1030. <https://doi.org/10.1177/0265407515615693>

- Sezer, S. ve Murat, M. (2020). Narsistik kişilik özellikleri ile affedicilik arasındaki ilişki: Bağlanma stillerinin aracı rolü. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(22). <https://doi.org/10.26466/opus.634922>
- Sharabi, L. L., Delaney, A. L. ve Knobloch, L. K. (2016). In their own words: How clinical depression affects romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(4), 421-448. <https://doi.org/10.1177/0265407515578820>
- Sherman, E. D., Miller, J. D., Few, L. R., Campbell, W. K., Widiger, T. A., Crego, C. ve Lynam, D. R. (2015). Development of a short form of the Five-Factor Narcissism Inventory: The FFNISF. *Psychological Assessment*, 27(3). doi: 10.1037/pas0000100
- Shockley-Zalabak, P. (1981). The Effects of Sex Differences on the Preference for Utilization of Conflict Styles of Managers in a Work Setting: An Exploratory Study. *Personnel Administration*, 10(3), 289–295. doi:10.1177/009102608101000302
- Shrout, P. E. ve Bolger, N. (2002). Mediation in experimental and nonexperimental studies: New procedures and recommendations. *Psychological Methods*, 7(4), 422–445. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.7.4.422>
- Sordia, N. (2019). Don't worry, be happy: The role of rejection sensitivity in psychological well-being / Endişelenme, mutlu ol: Reddedilme duyarlılığının psikolojik iyi oluş üzerindeki rolü. Maltepe Üniversitesi Uluslararası Öğrenci Kongresi.
- Stephanou, G. (2012). Romantic relationships in emerging adulthood: Perception partner ideal discrepancies, attributions, and expectations. *Psychology*. <https://doi.org/10.4236/psych.2012.32023>

- Strelan, P. (2007). Who forgives others, themselves, and situations? The roles of narcissism, guilt, self-esteem, and agreeableness. *Personality and Individual Differences*, 42(2), 259-269. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.06.017>
- Swensen, C. H. ve Trahaug, G. (1985). Commitment and the Long-Term Marriage Relationship. *Journal of Marriage and the Family*, 47(4), 939. doi:10.2307/352337
- Şimşek, A. (2004). Evliliğin ilk yıllarını etkileyen etmenler. *Türk Psikoloji Bülteni*, 32, 130-132.
- Şirvanlı Özen D. ve Güneri F. K. (2018). İlişki başarısının temel belirleyicisi: Reddedilme duyarlılığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 10(4): 454-469. <https://doi.org/10.18863/pgy.360041>
- Teising, M. (2007). Narcissistic mortification of ageing men. *The International Journal of Psychoanalysis*, 88(6), 1329–1344. doi:10.1516/k060-0110-227h-1404
- Tekneci, M., (2020). *Kırılgan narsisizm ve onay bağımlılık ilişkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.
- Terbaş, Ö. (2004). Kendilik psikolojisi kuramına göre kendilik bozukluklar : Bir olgu sunumu. *Türk Psikiyatri Dergisi*.
- Thibaut, J. W. ve Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. John Wiley.
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., Billings, L. S., Roberts, D. E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, 73(2), 313-360. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00311.x>

- Torgersen, S., Lygren, S., Oien, P. A., Skre, I., Onstad, S., Edvardsen, J., Tambs, K. ve Kringlen, E. (2000). A twin study of personality disorders. *Comprehensive Psychiatry*, 41(6), 416–425. <https://doi.org/10.1053/comp.2000.16560>
- Tortoriello, G. K., Hart, W., Richardson, K. ve Tullett, A. M. (2017). Do narcissists try to make romantic partners jealous on purpose? An examination of motives for deliberate jealousy-induction among subtypes of narcissism. *Personality and Individual Differences*, 114, 10-15. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.03.052>
- Tsang, J.-A., McCullough, M. E. ve Hoyt, W. T. (2005). Psychometric and rationalization accounts of the religion-forgiveness discrepancy. *Journal of Social Issues*, 61(4), 785–805. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00432.x>
- Twenge, J. M. ve Campbell, W. K. (2003). Isn't it fun to get the respect that we're going to deserve? Narcissism, social rejection, and aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 261-272. <https://doi.org/10.1177/0146167202239051>
- Twenge, J. M. ve Campbell, W. K. (2009). *The narcissism epidemic: Living in the age of entitlement*. Free Press.
- Twenge, J. M. ve Campbell, S. M. (2008). Generational differences in psychological traits and their impact on the workplace. *J. Manag. Psychol.* 23, 862–877. doi: 10.1108/02683940810904367
- Uzun, K.N. (2017). *Bağlanma stilleri ile evlilikte ilişki istikrarı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

- Vernon, P. A., Villani, V. C., Vickers, L. C. ve Harris, J. A. (2008). A behavioral genetic investigation of the Dark Triad and the Big 5. *Personality and Individual Differences*, 44(2), 445–452. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.09.007>
- Vogel, S. ve Schwabe, L. (2016). Learning and memory under stress: implications for the classroom. *Npj Science of Learning*, 1(1). doi:10.1038/npjscilearn.2016.1
- Watson, C. ve Hoffman, L. R. (1996). Managers as negotiators: A test of power versus gender as predictors of feelings, behavior, and outcomes. *The Leadership Quarterly*, 7(1), 63–85. [https://doi.org/10.1016/S1048-9843\(96\)90035-1](https://doi.org/10.1016/S1048-9843(96)90035-1)
- West, A. R. (2013). *Relationship commitment and monitoring alternatives using Facebook in unmarried romantic relationships*. (Unpublished doctoral dissertation). Austin, TX: The University of Texas.
- Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(4), 590-597. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.4.590>
- Witvliet, C. van O., Ludwig, T. E. ve Laan, K. L. V. (2001). Granting forgiveness or harboring grudges: Implications for emotion, physiology, and health. *Psychological Science*, 12(2), 117–123. doi:10.1111/1467-9280.00320
- Worthington, E. L. (2009). *Forgiving and reconciling: Bridges to wholeness and hope*. Downers Grove: InterVarsity Press.
- Worthington, E. L., O'Connor, L. E., Berry, J. W., Sharp, C., Murray, R. ve Yi, E. (2005). Compassion and forgiveness: Implications for psychotherapy. *Routledge*.
- Worthington, E. L. (2005). Initial questions about the art and science of forgiving. E.L. Worthington Jr. (Ed.), *Handbook of forgiveness içinde*, 1–14. Routledge.

- Worthington, E. L. ve Scherer, M. (2004). Forgiveness is an emotion-focused coping strategy that can reduce health risks and promote health resilience: Theory, review, and hypotheses. *Psychology and Health*, 19(3), 385-405. <https://doi.org/10.1080/0887044042000196674>
- Worthington, E. L. ve Wade, N.G. (1999). The social psychology of unforgiveness and forgiveness and implications for clinical practice. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 18(4), 385–418. doi: 10.1521/jscp.1999.18.4.385
- Worthington, E. L. (1998). An empathy-humility-commitment model of forgiveness applied within family dyads. *Journal of Family Therapy*, 20(1), 59-76. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00068>
- Worthington, E. L. (2006). Forgiveness and reconciliation: Theory and application. *Routledge*.
- Wright, A. G. C., Lukowitsky, M. R., Pincus, A. L. ve Conroy, D. E. (2010). The higher order factor structure and gender invariance of the Pathological Narcissism Inventory. *Assessment*, 17(4), 467–483. doi:10.1177/1073191110373227
- Wurst, S., Gerlach, T., Dufner, M., Rauthmann, J., Grosz, M. P., Küfner, A., Denissen, J. ve Back, M. (2017). Narcissism and romantic relationships: The differential impact of narcissistic admiration and rivalry. *Journal of Personality and Social Psychology*, 112, 280-306. <https://doi.org/10.1037/pspp0000113>
- Zacchilli, T., Hendrick, C. ve Hendrick, S. (2009). The Romantic Partner Conflict Scale: A new scale to measure relationship conflict. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(8), 1073-1096.

EKLER

EK A. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Selin Mutlu tarafından yürütülmektedir. Araştırmanın amacı, bireylerin romantik ilişkileri ve çeşitli bireysel özellikleri arasındaki ilişkileri incelemektir.

Çalışma yaklaşık 20 dakika sürecektir. Çalışmada yöneltile soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Bu sebeple soruları dikkatlice okuyup içtenlikle yanıtlamanız araştırma sonuçlarının güvenilirliği için önem taşımaktadır.

Çalışmanın katılımcılarda herhangi bir olumsuz etki yaratması öngörülmemektedir. Yürütülen çalışmada sizden herhangi bir kimlik bilgisi istenmeyecek ve araştırmanın verileri yalnızca bilimsel çalışma kapsamında kullanılacaktır. Cevaplar araştırmacı tarafından toplu bir şekilde analiz edilip raporlanacaktır. Hiçbir kişi veya kurumla bilgileriniz paylaşılmayacaktır.

Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Dilediğiniz zaman araştırmaya katılmaktan vazgeçebilirsiniz, araştırmayı yarıda kesebilirsiniz. Çalışma karşılığında herhangi bir maddi ödül verilmeyecek olup araştırmacının kendisinin de bu çalışmadan herhangi bir maddi çıkarı bulunmamaktadır. Bu çalışma yüksek lisans eğitiminin bir koşulu olan bir araştırma yürütüp, raporlandırarak tez çalışması hazırlanması gerektiği için yapılmaktadır. Lütfen yönergeleri dikkatlice okuyunuz ve her soruyu size en yakın cevabı vererek yanıtlayınız.

Çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Bu tez çalışmasının tamamen gönüllülük esasına dayandığını ve çalışmayı bırakmak istediğim takdirde bırakabileceğimi biliyorum. Çalışma esnasında vereceğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

☐ Tez çalışmasına katılmayı kabul ediyorum.

EK B. Demografik Bilgi Formu

1	Cinsiyetiniz? Kadın () Erkek ()
2	Yaşınız?
3	Bulunduğunuz Şehir?.....
4	Eğitim Durumunuz nedir? İlkokul Mezunu () Lise Mezunu () Üniversite öğrencisi () Üniversite Mezunu () Yüksek Lisans Öğrencisi () Yüksek Lisans Mezunu () Doktora öncesi & Mezunu ()
5	Mesleğiniz?.....
6	Medeni durumunuz? Evli () Bekar () Dul () Boşanmış () Ayrı yaşıyor ()
7	Evli iseniz kaç yıldır evlisiniz? Lütfen ay olarak da belirtiniz. Örneğin 1 yıl 3 ay)
8	Evli iseniz daha önce evlendiniz mi? Hayır ilk evliliğim () Evet, İkinci evliliğim ()

	Evet, Üçüncü evliliğim () Diğer (lütfen açıklayınız)
9	Çocuğunuz var mı? Evet () Hayır ()
10	Varsa, kaç çocuğunuz var?
11	Aylık geliriniz nedir? ☐ Ayda 1.000 TL'nin altında ☐ Ayda 1.001 TL-1.999 TL arasında ☐ Ayda 2.000 TL-3.999 TL arasında ☐ Ayda 4.000 TL-5.999 TL arasında ☐ Ayda 6.000 TL-7.999 TL arasında ☐ Ayda 8.000 TL ve üzeri
12	Ailenizin aylık geliri nedir? ☐ Ayda 1.000 TL'nin altında ☐ Ayda 1.001 TL-1.999 TL arasında ☐ Ayda 2.000 TL-3.999 TL arasında ☐ Ayda 4.000 TL-5.999 TL arasında

	☐ Ayda 6.000 TL-7.999 TL arasında ☐ Ayda 8.000 TL ve üzeri
15	Herhangi bir psikolojik / psikiyatrik rahatsızlığınız var mı? Evet () Hayır ()
16	Varsa nedir? (Adını ya da birden fazlaysa adlarını yazınız)
17	Psikolojik bir rahatsızlığınız varsa bunun için terapi veya ilaç tedavisi görüyor musunuz? Evet terapiye gidiyorum () Evet ilaç tedavisi alıyorum () Hem terapiye gidiyorum hem de ilaç tedavisi alıyorum () Hayır görmüyorum ()

Aşağıdaki soruları şu anda birlikte olduğunuz kişi ile yaşadığınız ilişkiyi düşünerek cevaplayınız. Eğer şu anda ilişkiniz yoksa, en yakın geçmişinizdeki kişiyle olan ilişkinize göre yanıt veriniz. Daha önce hiç ilişkiniz olmadıysa, lütfen bu bölümü boş bırakınız

19	Ne kadar zamandır birliktesiniz? (Lütfen ay olarak da belirtiniz. Örneğin 1 yıl 3 ay).....
20	Aşağıdakilerden size uygun olan seçeneği işaretleyiniz: Birlikte olduğum kişi ile evlenmeyi planlıyoruz () Birlikte olduğum kişi ile birlikte yaşamayı planlıyoruz () Nişanlıyız () Sözlüyük () Şu anda evliyiz () Geleceğe yönelik uzun vadeli planlarımız yok () Diğer (Belirtiniz-----) ()

EK C. Beş Faktörlü Narsisizm Ölçeği

Aşağıdaki her bir tutum çifti içinden, lütfen size en uygun olanı belirtiniz.

Beş Faktör Narsisizm Ölçeği-Kısa Form

Değerli Katılımcı, Bu ölçek 60 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde 1 ile 5 arası puanlanmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizden beklenen içtenlikle cevap vererek bilimsel bir çalışmaya yardımcı olmanız. Lütfen bütün sorularla ilgili görüşlerinizi ifade ediniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Aşırı hırslı biriyimdir.	①	②	③	④	⑤
2. Başkaları çok övündüğümü söylerler ama söylediğim her şey doğrudur.	①	②	③	④	⑤
3. Liderlik yapmak benim için kolaydır.	①	②	③	④	⑤
4. Birileri bana iyilik yaptığında, acaba benden ne istiyorlar diye merak ederim.	①	②	③	④	⑤
5. Özel muamele görmeyi hak ediyorum.	①	②	③	④	⑤
6. Başkalarını eğlendirmekten büyük zevk alırım.	①	②	③	④	⑤
7. İlerlemek için insanlardan yararlanmak iyi bir şeydir.	①	②	③	④	⑤
8. Sıklıkla ünlü olmak ile ilgili hayaller kurarım.	①	②	③	④	⑤
9. İnsanlar beni yargıladığında, bunu hiç umursamam.	①	②	③	④	⑤
10. Başkalarının ihtiyaçlarını konusunda kaygılanmam	①	②	③	④	⑤
11. İnsanları manipüle etmede /kullanmada oldukça iyiyimdir.	①	②	③	④	⑤
12. Kendimden emin olmak için sık sık başkalarının iltifatlarına ihtiyacın varmış gibi hissederim.	①	②	③	④	⑤
13. Eleştirilmekten, o kadar nefret ederim ki, olduğunda öfkemi kontrol edemem.	①	②	③	④	⑤
14. Bir şeyde başarısız olduğumu fark ettiğimde kendimi küçük düşmüş hissederim.	①	②	③	④	⑤
15. Heyecan duymak için neredeyse her şeyi deneyebilirim.	①	②	③	④	⑤
16. Başarılı olmak için inanılmaz bir motivasyonuna sahibim.	①	②	③	④	⑤
17. Sadece kendi ayarımdaki insanlarla ilişki kurarım.	①	②	③	④	⑤
18. Otorite pozisyonu alma konusunda kendimi rahat hissederim.	①	②	③	④	⑤
19. Diğer insanların bana karşı dürüst olacaklarına inanırım.	①	②	③	④	⑤
20. Kuralların başkaları için geçerli olduğu kadar benim için geçerli olduğunu düşünmüyorum.	①	②	③	④	⑤

21. Başkaları tarafından fark edilmekten hoşlanırım.	①	②	③	④	⑤
22. Kendi ilerlemem için insanları birer araç olarak kullanırım.	①	②	③	④	⑤
23. Sık sık çok başarılı ve güçlü olacağıma dair hayaller kurarım.	①	②	③	④	⑤
24. Başkalarının benim hakkımda ne düşündüğü gerçekten umursamam.	①	②	③	④	⑤
25. Başkalarının dertlerini genelde fazla ilgi göstermem.	①	②	③	④	⑤
26. İnsanları bir şeyler yaptırmak için yönlendirebilirim.	①	②	③	④	⑤
27. Benlik duygum istikrarlıdır.	①	②	③	④	⑤
28. Doğru muamele görmediğimde aşırı öfkeli olduğum zamanlar olmuştur.	①	②	③	④	⑤
29. Başkalarının önünde küçük düşürüldüğümde berbat hissederim.	①	②	③	④	⑤
30. Gözü pek biriyimdir.	①	②	③	④	⑤
31. Büyük biri olmayı arzularım.	①	②	③	④	⑤
32. Benden daha aşağı kişilerle takılarak zamanımı boşa harcamam.	①	②	③	④	⑤
33. İnsanlar genellikle benim liderliğimi ve otoritemi takip ederler.	①	②	③	④	⑤
34. İnsanlara güvenme konusunda temkinliyimdir	①	②	③	④	⑤
35. Adaletsiz gibi gözükebilir ancak ihtimam, imtiyaz ve ödül gibi ayrıcalıkları hak ediyorum.	①	②	③	④	⑤
36. Bir parti ya da toplantıda en popüler kişi olmaktan hoşlanırım.	①	②	③	④	⑤
37. Başarıya ulaşmak için bazen diğer insanları kullanmanız gerekir.	①	②	③	④	⑤
38. Başarısıyla tanınmış biri olmayı nadiren hayal ederim.	①	②	③	④	⑤
39. Başkalarının eleştirilerine karşı oldukça kayıtsızımdır.	①	②	③	④	⑤
40. Sempatî duygum zayıftır	①	②	③	④	⑤
41. Eninde sonunda benim dediğim olur.	①	②	③	④	⑤
42. Hayatta yeterince başarıya ulaşip ulaşamayacağım hakkında kendimi oldukça güvensiz hissederim.	①	②	③	④	⑤
43. Hak ettiğim şeyi alamamak beni gerçekten çok öfkeliendirir.	①	②	③	④	⑤
44. İnsanlar beni yargıladığında utanırım.	①	②	③	④	⑤
45. Heyecan verici bir şey yapmak için yaralanmayı göze alabilirim.	①	②	③	④	⑤
46. Başarılı olmaya motiveyimdir.	①	②	③	④	⑤
47. Üstün bir insanım.	①	②	③	④	⑤
48. Çoğu durumda sorumluluk almaya eğilimliyimdir.	①	②	③	④	⑤

49. Sık sık diğerlerinin bana gerçeğin tamamını söylemediğini düşünürüm.	①	②	③	④	⑤
50. Özel muamele görmeyi hak ettiğime inanırım.	①	②	③	④	⑤
51. İnsanları eğlendirmeye bayılırım.	①	②	③	④	⑤
52. Kendi hedeflerime ulaşmada diğerlerini kullanmaya istekliyimdir	①	②	③	④	⑤
53. Bir gün benim adımla insanların çoğunun bileceğine inanıyorum.	①	②	③	④	⑤
54. Başkalarının benim hakkımdaki görüşlerini çok az umurumdadır	①	②	③	④	⑤
55. Başkalarının acıları beni üzmez.	①	②	③	④	⑤
56. İnsanlara istediklerimi yaptırmam kolaydır.	①	②	③	④	⑤
57. Keşke başkalarının benim hakkımdaki düşüncelerini bu kadar umurumda olmasaydı	①	②	③	④	⑤
58. İnsanlar bana saygısızlık ettiğinde tepem atar.	①	②	③	④	⑤
59. Başkalarının önünde bir hata yaparsam kendimi aptal gibi hissederim.	①	②	③	④	⑤
60. Riskli ya da tehlikeli şeyler yapmaktan hoşlanırım.	①	②	③	④	⑤

EK D. Heartland Affetme Ölçeği

Hayatımız boyunca, kendi davranışlarımız, başkalarının davranışları veya kontrolümüz dışındaki durumlar nedeniyle olumsuz olaylar yaşayabiliriz. Bu olumsuz yaşantıların ardından belli bir zaman geçtikten sonra, kendimiz, diğer insanlar veya yaşanan durumlar hakkında olumsuz duygu veya düşüncelerimiz olabilir. Bu tür olumsuz olaylara genel olarak nasıl tepki verdiğinizi düşününüz ve aşağıda verilen her ifadenin yanına, tarif edilen olumsuz duruma genellikle nasıl tepki verdiğinizi ifade eden sayıyı (aşağıdaki 7'li değerlendirme ölçeğine göre) yazınız. Vereceğiniz yanıtlarda doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen yanıtlarınızda olabildiğince dürüst ve samimi olunuz.

1	2	3	4	5	6	7
Beni hiç		Beni pek		Beni biraz		Beni tamamen
Yansıtmıyor		yansıtmıyor		yansıtıyor		yansıtıyor

- İşleri berbat ettiğimde önce kötü hissetmeme rağmen zamanla kendimi rahatlatabilirim.
- Yaptığım olumsuz şeyler için kendime kin tutarım.
- Yaptığım kötü şeylerden öğrendiklerim onlarla baş etmemde bana yardımcı olur.
- İşleri berbat ettiğimde, kendimi kabul etmek benim için gerçekten çok zordur.
- Yaptığım hatalara, zamanla daha anlayışlı olurum.
- Hissettiğim, düşündüğüm, söylediğim ya da yaptığım olumsuz şeyler için kendimi eleştirmeyi durduramam.
- Yaptığının yanlış olduğunu düşündüğüm kişiyi cezalandırmayı sürdürürüm.
- Beni incitenlere karşı zamanla daha anlayışlı olurum.

- Beni incitenlere karşı katı olmaya devam ederim.
- Başkaları bana geçmişte zarar vermiş de olsa, eninde sonunda onları iyi insanlar olarak görebilirim.
- Başkaları bana kötü davranırsa, onların hakkında kötü düşünmeye devam ederim.
- Biri beni hayal kırıklığına uğrattığında, bu olayı eninde sonunda geçmişte bırakabilirim.
- Kontrol edilemeyen nedenlerden dolayı işler ters gittiğinde, onlar hakkında olumsuz düşüncelere takılıp kalırım.
- Hayatımdaki kötü durumlara zamanla daha anlayışlı olabilirim.
- Hayatımdaki kontrol edilemeyen durumlar yüzünden hayal kırıklığına uğrarsam, onlar hakkında olumsuz düşünmeyi sürdürürüm.
- Hayatımdaki kötü durumlarla eninde sonunda barışıırım.
- Kimsenin hatası olmayan olumsuz durumları kabullenmek benim için gerçekten çok zordur.
- Kimsenin kontrolünde olmayan kötü durumlarla ilgili olumsuz düşüncelerimden, eninde sonunda kurtulurum.

EK E. Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği

Açıklama: Aşağıda ergenler ve genç yetişkinlerin kişilerarası ilişkilerine yönelik yaşantılarını temsil eden ve varsayıma dayalı “muhtemel hayır denme ve reddedilme” durumlarına ilişkin ifadeler yer almaktadır. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyup, böyle bir yaşantının sizde ne tür bir etki yapabileceğini düşününüz.

Cevabınızı 1 ile 6 arasındaki (1) Beni hiç endişelendirmez ile (6) Beni çok endişelendirir aralığında belirleyerek, aşağıdaki her cümleyi size uygun olan ifadelerle tamamlayıp işaretlemenizi gerçekleştiriniz.

1	Sınıftaki birinden ödünç olarak notlarını istemek...	1	2	3	4	5	6
2	Kız/erkek arkadaşına onunla birlikte eve taşınmak istediğimi söylemek...	1	2	3	4	5	6
3	Hangi programa başvurmam gerektiği ile ilgili ebeveynlerimden yardım istemek...	1	2	3	4	5	6
4	İyi tanımadığım, çıktığım kişi hakkında başka birinden bilgi almak...	1	2	3	4	5	6
5	Kız/erkek arkadaşımın geceyi arkadaşlarıyla geçirmek için plan yapması, fakat benim gerçekten geceyi onunla geçirmek istediğimi söylemek...	1	2	3	4	5	6
6	Ailemden günlük harcamalarım için daha fazla para istemek...	1	2	3	4	5	6
7	Ders sonrası, ders hocasından anlamadığım bir bölümle ilgili daha fazla bilgi istemek...	1	2	3	4	5	6
8	Yakın bir arkadaşına yaklaşarak onu ciddi bir şekilde kızdıran bir şeyden sonra onunla konuşmak...	1	2	3	4	5	6
9	Sınıftaki birine kahve ısmarlamak...	1	2	3	4	5	6
10	Mezuniyet sonrası bir iş bulamadığımda aileme bir süre daha beni desteklemeleri gerektiğini söylemek...	1	2	3	4	5	6
11	Arkadaşımdan Şubat tatilinde benimle birlikte bir yere gelmesini istemek...	1	2	3	4	5	6
12	Sert bir tartışma sonrası kız/erkek arkadaşımı arayarak onu görmek istediğimi söylemek...	1	2	3	4	5	6
13	Bir arkadaşımın onun herhangi bir şeyini ödünç alıp alamayacağını sormak...	1	2	3	4	5	6
14	Ailemden benim için önemli bir davete (güne) gelmelerini istemek...	1	2	3	4	5	6
15	Arkadaşımdan bana büyük bir iyilik yapmasını istemek...	1	2	3	4	5	6
16	Kız/erkek arkadaşımın beni gerçekten sevip sevmediğini sormak...	1	2	3	4	5	6
17	Bir partide salondaki kız/erkeklerden birine onunla dans etmek istediğimi söylemek...	1	2	3	4	5	6
18	Kız/erkek arkadaşımın ebeveynlerimi ziyaret etmesi için eve gelmesini istemek...	1	2	3	4	5	6

EK F. İlişki İstikrarı Ölçeği

Bu ölçek duygusal ilişkilerinize ilişkin duygu ve düşüncelerinizi belirlemek amacıyla uygulanmaktadır. Bu ölçek eşiniz ile sizin aranızdaki duygu ve düşüncelerinizi belirlemek amacıyla uygulanmaktadır. Bu çalışmadan elde edilen bilgiler sadece araştırma amacına yönelik olarak kullanılacaktır.

I. İlişki Doyumu: Eşiniz ile şu anki yakın ilişkinizi göz önüne alarak, aşağıdaki ifadelerden her birine ne derece katıldığınızı belirtiniz. Sorulardaki “Birlikte olduğunuz kişi” olarak “eşiniz” ifade edilmektedir.

Aşağıdaki, sorular için doğru olduğunu düşündüğünüz şıkkı işaretleyiniz:

- a) Birlikte olduğum kişi, kişisel düşünceleri, sırları paylaşma gibi yakınlık gereksinimlerimi karşılıyor.
- b) Birlikte olduğum kişi beraberce bir şeyler yapma, beraber olmaktan keyif alma gibi arkadaşlık gereksinimlerimi karşılıyor.
- c) Birlikte olduğum kişi el ele tutuşma, öpüşme gibi cinsel gereksinimlerimi karşılıyor.
- d) Birlikte olduğum kişi istikrarlı bir ilişki içinde güvende ve rahat hissetme gereksinimlerimi karşılıyor.
- e) Birlikte olduğum kişi duygusal olarak bağlı hissetme, o iyi hissettiğinde kendimi iyi hissetmem gibi gereksinimlerimi karşılıyor.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış

Tamamıyla doğru

- 1) İlişkimiz benim için doyum verici.
- 2) İlişkim başkalarının ilişkilerinden çok daha iyi
- 3) İlişkim ideal bir ilişkiye yakındır.
- 4) İlişkimiz beni çok mutlu ediyor.
- 5) İlişkimiz yakınlık, arkadaşlık vb. gereksinimlerimi karşılama açısından oldukça başarılı.

II. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme

Lütfen bir başkasıyla beraber olduğunuzu varsayın ve sizce bu kişi gereksinimleriniz ne oranda karşıları, tahminlerinizi göz önüne alarak aşağıdaki ifadelerin her birine ne derece katıldığınızı belirtiniz.

Aşağıdaki, sorular için doğru olduğunu düşündüğünüz şıkkı işaretleyiniz:

[Tamamen yanlış, Oldukça yanlış, Oldukça doğru, Tamamıyla doğru]

1. Kişisel düşünceleri, sırları paylaşma gibi yakınlık gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.
2. Birlikte bir şeyler yapma, birbirinin varlığından keyif alma gibi arkadaşlık gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.
3. El ele tutuşma, öpüşme gibi cinsel gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.
4. İstikrarlı bir ilişkide güvende ve rahat hissetme gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.
5. Duygusal olarak bağlanmış hissetme, bir başkası iyi hissettiğinde iyi hissetme gibi duygusal bağlılık gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

- 1) Birlikte olduğum kişi dışında bana çok çekici gelen insanlar var.
- 2) Bir başkasıyla flört etme, kendi kendime ya da arkadaşlarımla zaman geçirmek gibi seçeneklerim de var.
- 3) Birlikte olduğum kişiyle çıkmıyor olsaydım, bir şey değişmezdi- çekici bir başka kişi bulabilirdim
- 4) Bir başkasıyla flört etme, kendi kendime ya da arkadaşlarımla zaman geçirmek bana oldukça çekici geliyor.
- 5) Yakınlık, arkadaşlık gibi gereksinimlerim bir başka ilişkide de kolaylıkla karşılanabilir.

III. İlişki Yatırımı

Şu andaki ilişkinizi (evliliğinizi) göz önüne alarak, aşağıdaki ifadelerin her birine ne derecede katıldığınızı belirtiniz.

Aşağıdaki, sorular için doğru olduğunu düşündüğünüz şıkkı işaretleyiniz:

[Tamamen yanlış, Oldukça yanlış, Oldukça doğru, Tamamıyla doğru]

- a) İlişkimiz için çok fazla yatırım yaptım.
- b) Birlikte olduğum kişiye, sırlarım gibi pek çok özel şey anlatmaktayım.

c) Birlikte olduğum kişi ve ben birlikte, yeri doldurulması güç bir entelektüel yaşama sahibiz.

d) Bireysel kimlik duygum yani kim olduğum birlikte olduğum kişi ve ilişkimizle bağlantılı.

e) Birlikte olduğum kişi ve ben pek çok anıyı paylaşıyoruz.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış

Tamamıyla doğru

1. İlişkimize öyle çok yatırım yaptım ki, eğer bu ilişki sona erecek olursa çok şey kaybetmiş olurum

2. Boş zaman etkinlikleri gibi yaşamımın pek çok yönü, şu anda birlikte olduğum kişiye çok fazla bağlı ve eğer ayrılacak olursak bunların hepsini kaybederim.

3. İlişkimize çok fazla bağlandığımı ve bu ilişkiye çok şey verdiğimi hissediyorum.

4. Birlikte olduğum kişiyle ayrılmamız, aile ve arkadaşlarımla olan ilişkilerimi olumsuz etkiler.

5. Başkalarının ilişkileriyle karşılaştırılırsa, ben ilişkiye oldukça fazla yatırım yapmaktayım.

EK G. Romantik Partner Çatışma Ölçeği

Partnerinizle (birlikte olduğunı kişi ile) çatışmaları nasıl ele aldığınızı düşünün. Özellikle, partnerinizle son zamanlarda anlaşmazlık yaşadığınız önemli bir çatışma konusunu düşünün. Aşağıdaki ölçeği kullanarak, çatışmayı ele alırken kullandığınız davranışınıza göre en uygun olan cevabı seçin. Eğer şu anda partneriniz yoksa, soruları en yakın geçmişteki partnerinizi düşünerek cevaplayın. Eğer, şimdiye kadar hiç romantik bir ilişkiniz olmadıysa, olsaydı nasıl davranacağınızı hayal ederek en uygun olan yanıtı işaretleyin.

[Kesinlikle katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Kesinlikle katılıyorum]

Uzlaşma

1. İkimizin de kabul edebileceği çözümler bulmaya çalışırız.
2. Çatışmayı çoğunlukla sorunun üzerinde konuşarak çözeriz.
3. Çatışmalarımız genellikle bir uzlaşmaya vardığımız zaman biter.
4. Partnerimle fikir ayrılığı yaşadığımızda, tartışmanın her iki yönünü de göz önünde bulundururuz.
5. Çatışmaları çözmek için bir uzlaşmaya varmaya çalışırız.
6. Uzlaşmaya varmak, aramızdaki çatışmayı çözmenin en iyi yoludur.
7. Fikir ayrılığımızı sonlandırmak için partnerimle orta yolda buluşmaya çalışırım.
8. Aramızdaki çatışmayı çözmenin en iyi yolu, orta yolu bulmaktır.
9. Fikir ayrılığı yaşadığımızda, ikimizi de memnun edecek bir çözüm bulmaya çalışırız
10. Partnerimle çatışma yaşadığımızda, her ikimizi de mutlu edecek kararı almak için iş birliği yaparız.

11. Aramızdaki problemleri çözmek adına, iş birliği içinde ortak bir zemin bulmaya çalışırız.
12. Bir problemimiz olduğunda, ikimiz için de en iyi olan çözüme ulaşmak adına işbirliği yaparız.
13. Yaşadığımız çatışmada ortak bir çözüme ulaşmak için işbirliği yapmaya çalışırız.

Kaçınma

14. Partnerim de ben de tartışmalardan kaçınmaya çalışırız
15. Partnerimle fikir ayrılığına düşmemeye çalışırım.
16. Partnerimle aramda çatışma yaşanmasından kaçınırım.

Reaktivite

17. Fikir ayrılığı yaşadığımızda, yüksek sesle tartışırız.
18. Çatışmalarımız genellikle epey uzun sürer.
19. Partnerim ve ben sık sık çatışma yaşarız.
20. Partnerimle çatışma yaşamak beni perişan eder.
21. Çatışma yaşadığımızda partnerime sözlü saldırıda bulunurum.
22. Partnerime güvenmemem nedeniyle sürekli tartışırız.

Ayrılma

23. Çatışma yaşadığımızda, "sakinleşmek" için bir süre birbirimizden uzaklaşırız.
24. Fikir ayrılığı yaşadığımızda, tartışmanın her iki tarafını da değerlendirebilmek için ikimiz de bir süre yalnız kalmaya çalışırız.
25. Çatışma yaşarken, tartışma ilerlemeden önce sakinleşmek için birbirimize olanak tanırız.
26. Çatışma yaşadığımızda, konuyu daha sonra halletmek üzere ara verimiz.

27. Bir süre birbirimizden ayrı kalmak, çatışmalarımızın yatışmasında çok işe yarayabilir.

Baskınlık

28. Tartıştığımızda veya kavga ettiğimizde, ben kazanmaya çalışırım.

29. Tartıştığımızda, kontrolü ele almaya çalışırım.

30. Partnerimin bir tartışmayı kazanmasına nadiren izin veririm.

31. Fikir ayrılığı yaşadığımızda amacım, partnerimi haklı olduğuma ikna etmektir.

32. Tartıştığımızda, patronun kim olduğunu ona gösteririm.

33. Çatışma yaşadığımızda partnerimin, bana göre en iyi olan çözümü seçmesini sağlamaya çalışırım.

Boyun eğme

34. Çatışma yaşadığımızda genellikle partnerimin dediğine razı olurum.

35. Tartışmaları, partnerimin şartlarına göre sonlandırmak adına partnerimin isteklerine razı olurum.

36. Bazen sırf çatışma sona ersin diye partnerimin fikrine katılırım.

37. Tartışırken, genellikle kendi ihtiyaçlarımdan çok, partnerimin ihtiyaçlarını tatmin etmeye çalışırım.

38. Bir konuda fikir ayrılığı yaşadığımızda, pes eden ben olurum.

EK H. Etik Onay

